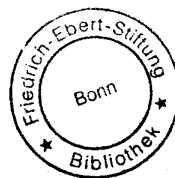

SZEF-KÖNYVEK SOROZAT 4.

**A SZAKSZERVEZETEK SZEREPE
A KÖZZSZOLGÁLAT
ÁTALAKÍTÁSÁBAN**

A 98 - 08305

SZEF-KIADÓ BUDAPEST 1997

**A SZAKSZERVEZETEK EGYÜTTMŰKÖDÉSI
FÓRUMA (SZEFE),
A KÖZZSZOLGÁLATI INTERNACIONÁLÉ (PSI)
ÉS A FRIEDRICH EBERT ALAPÍTVÁNY (FES)**

közös rendezésében 1996. november 15–16-án
Budapesten tartott nemzetközi konferencia
előadásai és felszólalásai

Szerkesztő: Szathmári Gábor

Kiadja: a Szakszervezetek Együttműködési Fóruma (SZEFE)

Felelős kiadó: dr. Szabó Endre, a SZEFE elnöke

Készült: az ETO-Print Nyomdaipari Kft.-ben

Felelős kiadó: Balogh Mihály

Mi lehet a szakszervezetek szerepe a közszolgálat átalakításában, hogyan tudják legeredményesebben képviselni a közszolgálat munkavállalóinak és igénybevevőinek érdekeit? Milyen legyen az állam közszolgálati szerepvállalása, mit lehet, mit érdemes magánkézzé adni, s mit nem? A sok vajúdas és ellentmondás közepette zajló államháztartási reformnak ezekről a közszolgálati dolgozókat és az állampolgárokat közvetlenül – egyelőre sajnos általában hátrányosan – érintő izgalmas kérdéseiről tartott kétnapos nemzetközi konferenciát 1996. november 15–16-án Budapesten a Szakszervezetek Együttműködési Fóruma (SZEFE), a Közzszolgálati Internacionálé (PSI) és a Friedrich Ebert Alapítvány (FES).

A tanácskozáson részt vett:

Alan Leather, a Közzszolgálati Internacionálé (PSI) főtitkárhelyettese, *Josef Krejbych*, a PSI szervezője, *Rainer Girndt*, a Friedrich Ebert Alapítvány (FES) szakszervezeti projektjének vezetője, *Günter Weninger*, az Osztrák Szakszervezeti Szövetség (ÖGB) alelnöke, az Osztrák Közzalkalmazottak Szakszervezetének (GdG) elnöke, *Igor Lensky*, a Szlovák Köztisztviselők Szakszervezetének (SLOVES) elnöke, *Andreas Braun*, a Német Közzszolgálati, Szállítmányozási és Közlekedési Szakszervezetek (ÖTV) képviselője, s az angol Közzszolgálati Szakszervezeti Szövetség (UNISON) képviselőjében *Chris Lennie*, *Paul Marks*, *Nigel Vickery* és *Sheila Sanderson*.

A Magyar Köztársaság Kormánya képviselőjében jelen volt és üdvözölte a tanácskozást *dr. Kiss Péter* munkaügyi miniszter, a konferencia második munkanapján megjelent és felszólalt *dr. Zsuffa István*, a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkára. A tanácskozáson részt vett *Pető Kálmán*, az Érdekegyeztető Tanács munkavállalói oldalának titkára is.

A kétnapos konferencián előadást tartott: *Dr. Szabó Endre*, a Szakszervezetek Együttműködési Fórumának (SZEFE) elnöke, *Alan Leather*, a Közzszolgálati Internacionálé (PSI) főtitkárhelyettese, *Günter Weninger*, az Osztrák Szakszervezeti Szövetség

(ÖGB) alelnöke, az Osztrák Közalkalmazottak Szakszervezetének (GdG) elnöke, *Andreas Braun*, a Német Közzszolgálati, Szállítmányozási és Közlekedési Szakszervezetek (ÖTV) képviselője, *dr. Gulyás Judit*, az Egészségügyben Dolgozók Demokratikus Szakszervezete (EDDSZ) elnöke, *Nigel Vickery*, az angol Közzszolgálati Szakszervezeti Szövetség (UNISON) képviselője, *Chris Lennie*, az UNISON képviselője, *Vadász János*, a Közgűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete (KKDSZ) elnöke, *Borbáth Gábor*, a Pedagógusok Szakszervezetének (PSZ) országos titkára, *Duló Károly*, a Filmművészek és Filmalkalmazottak Szakszervezetének titkára, *Michalkó Péter*, a Közzszolgálati Szakszervezetek Szövetsége (KSZSZ) elnöke, *Fehér József*, a Magyar Köztisztviselők és Közalkalmazottak Szakszervezete (MKKSZ) főtitkára és *Szöllősi Istvánné*, a PSZ főtitkára.

Dr. Szabó Endrének, a SZEf elnökének megnyitója

A SZEf-et e nemzetközi konferencia kezdeményezésében az a felismerés vezérelte, hogy globális méretűek azok a kihívások, amelyek a munkavállalókat általában, s a közzszolgálat intézményeit különösen fenyegetik. A multinacionális tőke mind nagyobb befolyást gyakorol a társadalmi és gazdasági folyamatokra, és az egyes országok kormányaira.

Ennek hatására számos országban lefaragják a szociális kiadásokat, csökkentik az állam újraelosztó szerepét, jelenlétét a közzszolgálatok finanszírozásában. Jelentősen mérséklék a közintézmények működésére fordított pénzeszközök nagyságrendjét, s az említett célok érdekében közintézményeket szüntetnek meg, létszámcsoökkentést hajtanak végre, privatizálással piacositják a közzszolgáltatások jelentős területeit.

A munkavállalók, a szakszervezetek nem nézhetik tétlenül ezt a folyamatot. Ki kell dolgoznunk egy olyan nemzeti és nemzetközi stratégiát, amely képessé tehet bennünket arra, hogy felvegyük a harcot az emberek életminőségét veszélyeztető törekvésekkel szemben, hogy kivédhessük, de legalábbis mérsékelhessük a negatív hatásokat.

Közép-Kelet-Európa országaiban hatalmas társadalmi-gazdasági átalakulásnak vagyunk részesei. A politikai intézményrendszer, a gazdasági struktúrák, az állami szféra gyökeres változásai következtek, következnek be. Ezt a térséget az általánosozott képest is fokozottabban jellemzi az állami szerepváltás. Ezekben az országokban, a korábbi társadalmi-gazdasági berendezkedésből eredően az állam úgyszólván totális dominanciával

rendelkezett a gazdaságban, a szociális szférában és a társadalmi nagy elosztórendszerekben.

Ebből objektíve következik, hogy itt az állami visszavonulás a nyugat-európai országokhoz képest sokkal nagyobb mértékű – miközben – főként a közszolgáltatások területén, az egészségügyben, az oktatásban, a kulturális-művészeti szférában, a közigazgatásban nincsenek meg a társadalmi-gazdasági és életszínvonalbeli feltételei az állami jelenlét gyors és jelentős csökkentésének. Álláspontunk szerint a közzféra reformjainak ez az egyik legsúlyosabb ellentmondása a volt szocialista országokban.

A másik súlyos és megválaszolandó kérdés, meddig terjed az állam felelőssége állampolgáraival szemben az életviszonyaikat alapvetően meghatározó ellátásban és szolgáltatásokban. Más megközelítésben mi lehet a reális arány az állam közszolgáltatási kötelezettsége és az egyének öngondoskodó magatartása és vállalása között. Ismert, hogy a közép-kelet-európai országok döntő többségében évek óta az életszínvonal komoly romlása a jellemző, amit a feltett kérdésre adandó válaszokban nem lehet figyelmen kívül hagyni.

A harmadik alapos és korrekt vizsgálatot igénylő téma, hogy összeegyeztethető-e, s ha igen, milyen területeken és mértékben a humán közszolgáltatások jellegével a piacosítás. Ide tartozik az is, hogy vajon racionálisabban, gazdaságosabban és színvonalasabban működtethetők-e magánkézből a jelenleg közköltségből fenntartott egységek.

Végül a negyedik problémakör, amit szükségesnek tartok megemlíteni, az a nézet, miszerint a reálszféra és a közzféra, különösen a humánszféra folyamatait többé-kevésbé analóg módon kell kezelni. E nézet képviselői szerint, ha privatizálni lehet a gazdaság majdnem egészét, miért nem lehet nagyobb mértékben és gyorsabban ugyanezt tenni a közintézményeket érintően is. Ha kényszerűen ugyan, de tudomásul vette a társadalom, hogy a gazdasági területen foglalkoztatottak igen nagy számban veszítették

el munkahelyüket, váltak munkanélkülivé, miért kell élesen fellépni az ellen, hogy a közszolgálat munkavállalói is hasonló helyzetbe kerüljenek. Véleményem szerint igen veszélyesek ezek a nézetek, mert figyelmen kívül hagyják, hogy a *közzszolgálat nem szektorális jellegű ügy, hanem társadalompolitikai kérdés*, amely az egész társadalom normális működésével és stabilitásával függ össze.

Tisztelt Kollégánok, Kollégák!

Bízom abban, hogy kétnapos konferenciánk módot ad arra, hogy nyílt eszmecsere folytassunk a közszolgálat választásra váró kérdéseiről, az egyes országok tapasztalatairól, a szakszervezetek szerepéről, lehetőségeiről és feladatairól. Meggyőződésem, hogy tanácskozásunk jól szolgálja majd közös céljainkat, s erősíti kapcsolatainkat és együttműködésünket. Ebben a reményben nyitom meg tanácskozásunkat, s adom át a szót dr. Kiss Péter munkaügyi miniszter úrnak.

Dr. Kiss Péter üdvözlő szavai

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Először is köszönöm a meghívást és örülök, hogy egy ilyen közös gondolkodásban együtt vesznek részt a szakszervezetek, a munkavállalók képviselői, hazai és nemzetközi szakértői és a kormányzat képviselői. Természetesnek mondható ez a közös gondolkodás, hiszen olyan témáról van szó, amely nem értékelhető egy-egy részterület, egy-egy részérdek szempontjából. A közszolgálat átalakításáról van szó. Ez álláspontom szerint

egyrészt szükségszerű velejárója a piacgazdasági átmenetnek, másrészt ennek az átmenetnek egyik olyan feltétele, amely alapvetően meghatározhatja az egész folyamat sikerét.

Úgy vélem, nagyon jó időpontban tanácskozik ez a konferencia, hiszen mind a gazdaságban, mind a szabályozásban, valamint a politikai közéletben mostanra teremődnek meg a feltételei annak, hogy az érdekelt tényezők közösen lépjenek fel a közszféra átalakítása érdekében, összehangoltan cselekedjenek mind a szabályozásban, mind pedig az érintkező területeken, s hogy ez ne csupán bérharc, vagy létszámműgy legyen a közszolgálati szakszervezetek részéről, és a másik oldal, a kormányzat se leegyszerűsített pénzügyi kérdésként, egyensúlyproblémaként, a költségvetési központosítás ellen ható tényezőkkel szembeni küzdelemként kezelje ezt a folyamatot. Kölcsönös érdekünk az átfogó, korrekt együttgondolkodás, amely közösen meghatározható feladatok megoldására is képes.

Megítélésem szerint legalább három kiemelhető célja van ennek a szükségszerű átalakításnak. Az egyik, amelyben úgy hiszem nincs vita a jelenlévők között: a piacgazdasági viszonyok megteremtése során a közszféra átalakítása a gazdaság versenyképességének növelése, adott szférában való megteremtése érdekében szükséges. Elnök úr is utalt arra megnyitójában, hogy a közszféra méreteit, kiterjedtségét, vállalt feladatait tekintve honnan indult az ország a rendszerváltáskor, mi egyik oldalon a teherviselő képessége, a másik oldalon pedig mi az a szolgáltatási kör, amely elemi garanciát jelent ahhoz, hogy a gazdasági versenyképesség társadalmi vonatkozásban is stabil, támogatott legyen, megteremtődjenek a társadalmi feltételei.

Kiemelendőn fontos ebben az első témakörben, hogy újra kell rendezni a központi, a regionális, a helyi, a civil és a piaci természetű szolgáltatások arányát, rendszerét. Hangsúlyozni szeretném: a kezdeti tapasztalatok birtokában a kormányzat maga is úgy véli, hogy a központi szerepvállalás csökkentésének, más szférába terelésének akkor lehet igazában értvényt szerezni,

ha ezen szférák teherviselő képességét mind jogi, mind forrásoldaltól képesek vagyunk megteremteni. Akkor lehet korrekt módon végigvinni az államháztartási reformot és megnyerni hozzá az érintettek támogatását, ha ez nemcsak a központi tehervállalás csökkentését jelenti a szolgáltatásokban, hanem képesek vagyunk megnevezni azt is, hogyan, mi módon, milyen szabályozás és finanszírozási konstrukciók révén lesznek teherviselő képesek azok a szférák, ahova a szolgáltatásokat áthárítjuk. Ebből a szempontból igen fontos szerepe van az önkormányzatoknak, annak, hogy mind a területi, mind a többi önkormányzat társadalmi támogatottsága a kritikák, a jogos kifogások ellenére is fennmaradjon. S az is fontos, hogy a kormány előre lásson és ne pillanatnyi szempontok alapján gondolkodjon, amikor mellett dönt, hogy bizonyos szolgáltatások fenntartása érdekében szükség van elkülönült társadalmi alrendszerre.

Az átalakulás második témaköre a civil szféra, amelynek alapvető szabályozására törekszik a készülő nonprofit törvény. A kormány kötelezettséget vállalt, hogy még 1996-ban a parlament elé terjeszti a törvény tervezetét. Úgy gondolom, sokunk szándékával megegyezik, hogy a szakmai és az érintett körök támogatását bíró tervezet kerüljön a törvényhozók elé, olyan jogszabály, amely hosszú távon – nemcsak erre a parlamenti ciklusra szólóan, hanem ciklusokon átívelve – képes stabil háttérfeltételeket teremteni az emberek civil szervezetekbe tömörülésének.

Az átalakítási folyamat harmadik célja a piacon megvehető szolgáltatás, amelyhez a gazdaság nagyobb teljesítménye, a reálkeresetek további csökkenésének megállítása, a munkajövedelmek belátható időn belüli növelése szükséges. Úgy gondolom, hogy ebben a folyamatban érvényesíteni kell mind a szolgáltatásokat igénybe vevők, mind a szolgáltatásokat nyújtók érdekeit. Ez kulcskérdés, mert a szolgáltatást igénybe vevők gazdasági, egzisztenciális helyzete, a reálkeresetek alakulása, s a szolgáltatást nyújtók stabilitása, foglalkoztatási helyzete alap-

vetően befolyásolja azt a társadalmi közhangulatot, amely a gazdaság átalakulásához elkerülhetetlen intézkedéseket vagy segíti, vagy elbizonytalanítja és korlátozza. Tehát igen keskeny az az ösvény, amely a gazdaságpolitika, a kormányzati politika számára járható. Úgy hiszem, hogy ezt az utat csak az érintettekkel közösen lehet bejárni.

A kormány erre a konszenzusra törekszik akkor is, amikor jelenleg három igen lényeges kérdés ügyében tesz kezdeményező javaslatokat a munkavállalói és a munkaadói érdekképviseleteknek. Az egyik az államháztartási reform tartalmi irányainak közös kialakítását célozza. Egyre inkább igazolható közös szándékunkat a hároméves közalkalmazotti megállapodásban foglaltuk meg. A közvélemény számára nem eléggé világos, hogy a hároméves megállapodás a közszolgálati reform tartalmáról, kereteiről, szabályozásáról, lehetőségeiről szól, s nem bérmegállapodás, s nem is létszám vagy foglalkoztatási egyezség. A megállapodásnak éppen az a lényege, hogy közösen igyekszünk megtalálni a reform tartalmi vonatkozásait. Ebben a közös munkában a kritikák ellenére biztató jeleket látok. Csak utalok a közoktatás és a felsőoktatás vitájában való részvételre, tartalmi alternatívák megfogalmazására, a közzsfera bizonyos átszervezési ügyeit érintő konzultációkra, idén a kulturális-közművelődési terület alapvető szabályozásával – a levéltári törvény módosításával és a közművelődési törvény tervezetével – kapcsolatos közös munkánkra, s az egészségügy átalakításának akut kérdéseit érintő tárgyalásainkra.

Itt most nincs idő a hároméves közalkalmazotti megállapodás hosszabb értékelésére, távlatainak, lehetőségeinek bemutatására. Úgy gondolom, hogy az aláíró munkavállalói és munkaadói szervezetek, a kormány és az önkormányzatok – az idő múlásával mind több tapasztalatot szerezve az együttműködésben – igazolva látják, hogy a hároméves megállapodás az eredeti szándékainknál is több lehetőséget teremt a reform befolyásolására.

A másik kérdéskör a szabályozó rendszer reformja. Szeretném bejelenteni: a kormány kész arra, hogy a munkavállalói és a szakmai szervezetekkel, az erre a feladatra jelentkező képviselőkkel közösen 1997 végéig kialakítsuk az egységes közszolgálati szabályozás koncepcióját. Amennyiben ez a kör is vállalkozik erre a szakmai munkára, akkor a munkaügyi tárca vállalja, hogy 1997 végéig a kormány elé terjeszthetővé teszi az egységes közszolgálati szabályozás koncepcióját. Ez a közös munka a mai közalkalmazotti és köztisztviselői viszonyrendszer egységes áttekintését és szándékunk szerint a későbbiekben egységes törvényét teremtené meg.

A harmadik témakör az államháztartási reformot és a gazdaságpolitikát érinti. Ez nagyon széles kérdéskör, s meghatározóan befolyásolja a közszolgálati reform körülményeit, feltételrendszerét. Elnök úr szólt a közszolgáltatásokat igénybe vevők és biztosítók teherbíró képességének alakulásáról, ennek hátteréről, a gazdasági növekedés szükségéről, s ezzel összefüggésben az inflációról, a lehetséges életviszonyok alakulásáról. Ezekre a gondolatokra utalva szeretném megjegyezni, hogy ma már a gazdaságpolitika és a pénzügypolitika követelményei is alátámasztják azt a kormányzati szándékot, amely szerint 1997-ben a reálkeresetek legalább szinten maradnak, 1998-tól kezdődően pedig – természetesen a gazdasági folyamatok sikerétől függően is – némileg javulnak.

Azért állítom azt – s ez lényeges fordulat az objektív körülményekben –, hogy itt egyszerre van jelen a pénzügyi-gazdaságpolitikai és a társadalompolitikai szándék, mert kimutatható: a magyar gazdaság eljutott abba a helyzetbe, hogy a tartós gazdasági növekedéshez szükséges pénzügyi egyensúlyi feltételek kialakulásával a belső fogyasztás szűkülése immár korlátozza a gazdaság növekedését. Ha a gazdaságpolitika, a kormányzat a tartós és megalapozott gazdasági növekedés érdekében lépéseket kíván tenni, akkor a belső fogyasztás legalább szinten tartására kell törekedni a következő rövid időszakban. Ez a beruházások élén-

kitését, a reálkeresetek szinten tartására törekvést, s a közszféra méreteinek – intézményeinek és finanszírozásának – csökkenő ütemű szűkítését jelenti 1997-ben, a későbbiekben pedig ennek a folyamatnak a stabilizálódását.

Ez az a momentum, amely pénzügyi-gazdasági oldalról megalapozza a társadalompolitikai törekvéseket. Ez teszi hitelessé a munkaügyi miniszternek azt a kijelentését is, hogy tartani tudjuk a hároméves megállapodásban az egyes emberek létükörülményeinek javítására tett ígéreteinket.

Azért beszéltem erről a három kérdéskörrel, hogy igazoljam: jó időben tartják ezt a tanácskozást, olyan periódusban, amikor politikai, gazdasági és szakmai követelmények együtt állnak. Ez lehetővé teszi, hogy a partnerek ne ellenérdekek alapján vitakozzanak a kérdésekről, hanem elemi módon összehangolják a közszolgálat reformjához szükséges lépéseiket. Ezzel összefüggésben úgy vélem, hogy az utóbbi hónapok intézkedéseinek többsége igazolja a kormány törekvéseit. A többitől pedig még vitatkozni fogunk a későbbiekben. Köszönöm figyelmüket és jó tanácskozást kívánok.

Rainer Girndt üdvözlő szavai

A Friedrich Ebert Alapítvány (FES) megbízható, jó partnernek tekinti és támogatja a SZEZ-et, mert ez a konföderáció határozottan képviseli a közszolgálatban dolgozók érdekeit, nem utasítja el az államháztartás reformját, de ragaszkodik ahhoz, hogy a változások ne legyenek hátrányosak a közszolgálatban dolgozók számára. Rokonszenves, hogy a SZEZ a tárgyalásokat,

a megállapodásokat helyezi előtérbe a sztrájkokkal szemben, s konzekvensen törekszik cselekvési függetlenségének megőrzésére.

A FES együttműködése a SZEZ-fel és tagszervezeteivel 1993 óta egyre szorosabb és intenzívebb. Azóta ez a konföderáció az egyik legerősebb tömörülés az új magyar demokratikus szakszervezeti struktúrában, a közalkalmazottak, köztisztviselők meghatározó érdekképviselője. A FES semmiféle elfogadhatatlan feltételt nem szab ebben az együttműködésben. Örülök, hogy egy ilyen rangos nemzetközi részvétellel megrendezett konferencián mondhatok köszönetet az eddigi eredményes együttműködésért. 1996-ban például emlékezetesen sikeres volt az alkotmánykoncepcióról a SZEZ-fel közösen rendezett tanácskozás, de pódiumot adtunk valamennyi magyar szakszervezeti konföderációnak. Ezt jól tettük és fontosnak tartjuk a jövőben is, mert a szolidaritás hívei vagyunk.

Alan Leather (PSI) előadása a konferencia céljairól és feladatairól

A PSI tagsága nevében – 130 ország 450 különböző közszolgálati szakszervezetében vannak tagjaink – szeretném üdvözölni a PSI és a SZEZ által a közszolgálatok átalakításáról közösen rendezett konferencia résztvevőit. Örülünk, hogy itt lehetünk. Szeretném külön megköszönni, hogy a SZEZ kezdeményezte e fontos konferencia összehívását.

Egy ideje terveztük már e konferencia megtartását, mivel

tudjuk, hogy a közszolgálati dolgozók Magyarország-szerte tapasztalják az átalakítás és a költségsökkentés kihatásait ebben az átmeneti időszakban. Ezek a változások a legtöbb esetben sértek mind a közszolgálatok dolgozóinak, mind igénybe vevőinek az érdekeit. Tudjuk, hogy ez a mostani nagyon kritikus időszak az Önök számára. Mi azért vagyunk itt, hogy demonstráljuk a PSI szolidaritását, segítsünk Önöknek, és együtt dolgozzunk Önökkel ebben a nehéz időszakban.

Éppen a múlt héten értesültünk a magyar egészségügyi dolgozóknak a kórház-bezárásokból, az ágyszám-csökkentésből eredő nehéz problémáiról, és az átmeneti időszak nagyon kritikus jellegéről. Szeretnénk külön tisztelni az egészségügyi dolgozók előtt e nehéz időkben. Tudjuk, hogy ez nemcsak Önöknek, dolgozóknak nagyon nehéz, hanem azoknak is, akiket szolgálnak, az ország állampolgárainak, akik jó szolgáltatást várnak az egészségügyi ellátásban.

Ilyen kérdésekről nemcsak itt Magyarországon vitatkoznak, hanem egész Közép-Kelet-Európában. A PSI-nek ötven tagszervezete van ebben a térségben. Különösen erős tagszervezeteink vannak az egészségügyi szektorban. E tagszervezetek közreműködésével rendszeresen találkozom a térség egészségügyi minisztereivel és a szakszervezetek egészségügyi képviselőivel, így teljes mértékben ismert előttem a változási folyamat természetét. Elismerésemet fejezem ki azoknak az egészségügyi dolgozóknak, akik rendkívül nehéz körülmények között végzik munkájukat.

Ezt a konferenciát részben az az egy évvel ezelőtti Budapestten rendezett szeminárium sugallta, amelyet az Egyesült Királyság és Írország közszolgálati szakszervezetei is támogattak. Akkor kezdtük el ezt a vitát közszolgálataink átszervezéséről. Felhasználtuk az Egyesült Királyság és Írország tapasztalatait, mivel köztudott, hogy a privatizálás és a közszolgálat átszervezése terén az Egyesült Királyság sok tapasztalattal rendelkezik. Már akkor rájöttünk, hogy sokat nyerhetünk e vita kiértékelésével, s más országok tapasztalatainak megismerésével.

Ezért nagyon örülünk, hogy itt vannak más országok képviselői is, akik szintén tájékoztatást adhatnak Önöknek a legutóbbi években szerzett tapasztalataikról. Hiszen nem csak a Közép-Kelet-Európában végbemenő privatizálással és átszervezéssel foglalkozunk most – ez a jelenség Nyugat-Európában is sok évig tapasztalható volt. Azt hiszem, hogy okulni lehet ezen országok szakszervezeteinek néhány tapasztalatából.

Egy dolog teljességgel világos: hosszú távon nem lehetséges az ország javát szolgáló gazdasági és szociális fejlődés – ezt még az átszervezést szolgáló Világbank is elismeri – hatékony és magas színvonalú közszolgálat nélkül. Más szóval, a közszolgálat abszolút meghatározó, amikor bármely ország hosszú távú gazdasági és szociális fejlődéséről beszélünk. Nézzünk körül a világban, az elmúlt évek sikeresebb gazdasági változásainak némelyike tájékán. Azt fogják találni, hogy a közszolgálat mindig igen jelentős szerepet játszott a gazdasági fejlődés folyamatában. Nem csak a gazdasági, hanem a szociális fejlődésben is. E kettőnek kéz a kézben kell járnia. Nem érhetünk el nagy gazdasági növekedést anélkül, hogy bizonyossá tennénk: e gazdasági növekedés hasznát megosztják annak az országnak a népével, amelyben ez a növekedés végbement. És a közszolgálatnak kiemelt szerepe van e megosztási folyamatban.

A PSI erőteljesen támogatja ezt a véleményt. A szakszervezet nem támogathat egy szegényesen működtetett közszolgálatot. Nem áll érdekünkben, hogy így tegyünk. Tagjaink nem fognak egy szegényesen működtetett közszolgálatot támogatni, mivel abban nincs jövő a számunkra. A közvélemény sem fogja azt támogatni. És a közvélemény támogatása nélkül a dolgozók két szék között a pad alá esnek. Úgy hisszük, s a tapasztalatok bennünket igazolnak, hogy a társadalom legalapvetőbb építőanyagát asszák alá azok a kormányok, amelyek nem támogatják a közszolgálati dolgozókat, nem fizetik őket rendszeresen, nem adnak nekik megélhetést biztosító bért. Ez hosszú távon csak krízishez és káoszhoz vezet.

A társadalmunkat érintő nagyon alapvető kérdésről van tehát szó! Egy alulfinanszírozott közszolgálat gazdasági visszaeséshez vezet. Egészségügy, oktatás, közlekedés, víz, villany, önkormányzat, várművek, közisztviselők – mind-mind nélkülözhetetlenek mindennapi életünkben. Szeretném ismételtten kifejezni tiszteletemet a dolgozóknak. Nélkülük az utcánk nem lenne tiszták, nem vinnék el a szemetet, sok minden eltűnne, amit ma magától értetődőnek veszünk mindennapi életünkben. Azt hiszem, sohasem szabad erről megfeledkezni.

Támogatnunk kell egymást. Nem versenyezhetünk egymással. Közszolgálati dolgozóként látnunk kell, hogy közös az ügyünk, közösek a céljaink és törekvéseink. Úgy gondolom, ez nagyon fontos szakszervezeteink jövője szempontjából.

Szeretném üdvözlölni a Miniszter úr felszólalását, azt, hogy fontosnak tartja a szakszervezetekkel folytatandó konzultációt ebben az átmeneti időszakban. Szilárdan hisszük, hogy ilyen – akár háromoldalú, akár kétoldalú – konzultáció nélkül feltehetően nem tudunk előbbre jutni.

Ami a PSI-t illeti, rendszeres találkozóink vannak a Genfben székelő Nemzetközi Munkaügyi Szervezet és isze alatt. Egy évvel ezelőtt munkaadókkal és alkalmazottakkal tanácskoztunk a strukturális kiigazítás és átalakítás világszerte tapasztalható hatásairól. A tanácskozás végén egy sor következtetésre jutottunk az előre vezető utat illetően. Elismertük a közszolgálatok értékét és fontosságát az országok gazdasági és szociális fejlődésében. Azt is elismertük, hogy erre a gazdasági és szociális fejlődésre csak akkor kerülhet sor, ha a szakszervezetek maguk is részesei ennek a folyamatnak. Részesei kell, hogy legyenek a változás folyamatának.

A közszolgálat dolgozói a legjobb helyzetben vannak ahhoz, hogy javaslatot tegyenek a változás útjára-módjára. Rendelkeznek az ehhez szükséges tapasztalatokkal. Ismerik a közszolgálat mindennapi működését. És tudnak tanácsot adni! Lehet külső tanácsadókat is alkalmazni, de a tanács igazi ereje magukban a

dolgozóknak rejlik. Az 6 mindennapi gyakorlatuk és a munkahely ismerete életfontosságú bármilyen változtatásban. Rövid és hosszú távon egyaránt. Ha a dolgozókat nem vonják be, akkor demoralizálódnak, s úgy fogják érezni, hogy a változtatás nem értük van, ezt valaki más kényszeríti ki. Ezért nagyon fontos, hogy a dolgozókat bevonják a változtatási folyamatba.

Természetesen, kérdéseket kell feltennünk a változtatás folyamán. Meg kell kérdeznünk, hogy ki fogja ellenőrizni a közszolgálatokat a jövőben? Kinek a kezében lesznek? Privatizálni fogják azokat? Milyen feltételekkel? Milyen szabályok szerint? Hogyan születik meg a döntés erről? Hogyan illeszkednek ezek a közszolgálatok jövőjét érintő kérdések az egész átstrukturálási folyamatba, mivel – ahogyan a Miniszter úr is mondta – a közszolgálatok átalakítása csak egy része annak az átstrukturálásnak, amelynek végbe kell mennie az ország egész gazdasági és szociális építményében.

Míndez nagyon fontos politikai kérdéseket vet fel a jövőbeli társadalom jellegéről, természetéről. Nem építhetünk pusztán egy olyan társadalmat, amely a piacon alapszik. Amit én „hamburger-társadalomnak” neveznék. Nem lehet megtalálni a társadalom egészére vonatkozó választ pusztán annak hangoztatásával, hogy majd a piac lesz a megoldás minden gondra. Igen, a piac a megoldás része lehet, de ezt összefüggéseibe kell helyezni. Nem fog választ adni valamennyi kérdésre. Messze a jövőbe kell tekintenünk. Miféle társadalmat szeretnénk látni a jövőben? A szakszervezeteknek is messzire kell tekinteniük. Az nem elég, ha leülünk az asztalhoz és hangoztatjuk, hogy szeretnénk a változtatási folyamat részesei lenni anélkül, hogy tiszta elképzelésünk lenne, mit szeretnénk látni a változtatások folyamán.

E kérdések közül sokat meg fogunk vitatni a következő két napon. Biztos vagyok benne, hogy valamennyi eladód, az itt lévő szellemi erő segíteni fog nekünk megtalálni az előrevezető legjobb utat. Remélem, mindenki élni fog a részvétel lehetőségével. Senki sem tud búvós megoldást ajánlani, ez az Önök kezében van.

Szorosan együtt kell dolgoznunk a következő két nap folyamán annak érdekében, hogy megoldjuk problémáinkat, tanuljunk egymás tapasztalataiból a kölcsönös tisztelet és megértés szellemében. Részen az én feladatom lesz, hogy az elnökkel közösen segítsek felvázolni a konferencia következtetéseit. E célból figyelni és jegyzetelni fogok. Következtetéseink – remélem – vezérelni fognak bennünket a jövőben. Azért vagyunk itt, hogy döntsünk a jövő stratégiájáról. Szeretnénk nagyon gyakorlatias, pragmatikus gondolatokkal befejezni ezt a konferenciát a tekintetben is, hogy a közszolgálati szakszervezetek milyen nyomvonalon haladjanak a jövőben. Ehhez kívánok Önöknek sok sikert. Köszönöm.

Günter Weninger (GdG) előadása a közszolgálat átalakításának ausztriai tapasztalatairól

Az Osztrák Közalkalmazottak Szakszervezete (GdG) azért fogadta örömmel a meghívást erre a konferenciára, mert a GdG érdekelt a közszolgálati szakszervezetek nemzeti és nemzetközi együttműködésében. Mi nem vagyunk valamiféle sziget, mint ahogy gyakran mondják Ausztriára. A másutt tapasztalható problémák zöme nálunk is fellelhető.

Az Ausztriát kívülről szemlélők közül sokan úgy tartják, hogy az osztrák gazdaság helyzete stabil. Nemzetközi összehasonlításban Ausztria valóban kiváló helyezést mondhat ma-

gának. Az osztrákok jelentős része azonban másként vélekedik. A legutóbbi hetek eseményei, a választások eredményei az osztrák közéletben megmutatkozó bizonytalanságot tükrözik. A piac egyre globálisabbá válik, s a kontinens stratégiája, a tőkeáramlás, a belépésünk az Európai Unióba és az, hogy részt akarunk venni az európai pénzügyi unióban is, valamint az, hogy idejében akarjuk teljesíteni a maastrichti kritériumokat, arra kényszeríti az osztrák kormányt, hogy hatékony intézkedéseket tegyen a költségvetési mutatók javításáért a gazdálkodás minden területén. Ezek a megtakarításokat célzó, és a költségvetési deficitet csökkenteni szándékozó intézkedések elsősorban a közszolgálati munkavállalókat érintik hátrányosan. Strukturális változások tanúi vagyunk a közszolgálat egész területén. Nemcsak privatizálásokról van szó, hanem deregulációról is. A neoliberalizmus követőinek felfogása szerint ilyen módon kell szanálni az államháztartási pénzügyeket Ausztriában. Az osztrák szakszervezeteknek ilyen körülmények közepette kell harcolniuk a közszolgálatban állók érdekeiért.

Ausztria – a kilencvenes években viszonylag kedvező – gazdasági fejlődésének üteme az utóbbi időben a lassulás jeleit mutatja. Az előrejelzések szerint a GDP 1996-ban várhatóan 0,7 százalék lesz az előző év őszén prognosztizált 1,6 százalékkal szemben, s 1997-ben is csak 1 százalék körüli növekedésre van kilátás. Ez a mérséklődés természetesen kihat a munkaerőpiacra is. Ausztriában a munkanélküliségi mutató jelenleg 7,5 százalék. Ez 234 ezer állástalant jelent, ami még mindig messze az európai átlag alatt van, de négy évtized óta ez a legmagasabb munkanélküliség. A gazdasági fejlődés alacsony mutatója miatt sajnos a munkanélküliség további növekedésével kell számolnunk. Az osztrák infláció szintje a prognózisok szerint továbbra is alacsony marad, a várakozások szerint 1,7 százalék körüli lesz.

Az osztrák szakszervezeti mozgalom változatlanul egyetért az európai pénzügyi unióhoz csatlakozással, de a maastrichti kritériumokat erősen bírálja. Az EU-nak valószínűleg csak 3–4

tagországa – köztük van Ausztria is – lesz képes arra, hogy 1998 végéig teljesítse a Maastrichtban meghatározott szigorú feltételeket. De a feltételek teljesítése további kiméletlen takarékosági intézkedéseket követel. Ebből adódóan nagy viták folynak – nemcsak Ausztriában – arról, hogy miként lehet a maastrichti követelményeket teljesíteni. A szakszervezeteknek is mérlegelniük kell, hogy milyen következményekkel jár a munkanélküliség további növekedése, a vásárlóerő mérséklődése. Nemcsak arról van ugyanis szó, hogy a közszolgálati beruházások csökkennek, hanem a jövedelmek is csökkennek. Ezért az ÖGB elnöke – aki egyben az Európai Szakszervezeti Szövetség elnöke is – határozottan követelte, hogy a foglalkoztatottság is kerüljön a konvergencia kritériumai közé. A pénzügyminiszterek Brüsszelben ezt elvetették, mert nyilvánvalóan maguk is tisztában vannak azzal, hogy az Európai Unió országaiban az átlagos munkanélküliség jelenleg 12 százalék, s ennek rövidtávú csökkentése nem kivitelezhető a pénzügyi szanálással egyidejűleg. Elfogadják ugyan, hogy aktív foglalkoztatási politikára van szükség Európában, de eddig még az erőfeszítések ellenére sem sikerült csökkenteni a munkanélküliséget. A pénzügyek európai szakértői azt mondják: fogadjátok el, hogy a munkanélküliség most némileg emelkedni fog, de később, ha a költségvetés helyzete megszilárdul, akkor majd megint emelkedik a foglalkoztatottak száma.

Ausztria hosszú ideig más utakon járt, magas foglalkoztatottság mellett igen jó gazdasági eredményeket ért el. Nekünk nincs más választásunk, mint az Európai Unió, de azt még rövid távon sem szabad elfogadnunk, hogy ennek ára a munkanélküliség erőteljes növekedése legyen. Véleményünk szerint Maastrichtban nem gondoltak az emberekre, az emberi sorsokra. Mi úgy véljük, hogy Ausztria a meghatározott időn belül teljesíti a maastrichti feltételeket, de az ehhez szükséges eszközöket, pénzforrásokat a lakosság zsebéből veszik majd ki. A szakszervezeteknek, ha meg akarnak felelni hivatásuknak, s nem akarják elveszíteni hitelüket, ez ellen fel kell lépniük.

Jelenleg egyetlen kormány sincs Európában, amely megkérdőjelezné a konvergencia-kritériumokat, az osztrák kormány pedig kiváltképpen nem teszi ezt, mert hiszen eddig sikeres volt a kormány úgynevezett keménypénz-politikája, amely nagymértékben a német márkára támaszkodott. A strukturális intézkedésekkel szemben, amelyeket az osztrák kormány megvalósított, illetve tervez még az eladósodottság erőteljes csökkentése érdekében, a munkáskamarák és a szakszervezetek aktívan védekeztek, mert az első elképzelések szociális szempontból nem voltak végiggondolva. Úgy láttuk ugyanis, hogy az intézkedések igen nagy mértékben sújtották a társadalmilag gyengéket. Végül is sikerült egy olyan egyezséget kötnünk, amely még éppenséggel elfogadhatónak mondható.

Az osztrák kormány 1995-ben felszólította a szociális partnereket, hogy dolgozzanak ki elképzeléseket, miként lehetne igazságos módon konszolidálni a költségvetést. Nem tudták pontosan megmondani, hogy tulajdonképpen milyen összegről van szó, mekkora a deficit. 30 és 60 milliárd schilling közöttire becsülték a hiányt. A koalíción belül sem volt egyetértés, hogy miként lehet ezt az összeget előteremteni. Az Osztrák Néppárt kizárólag a kiadási oldalon akart takarékosági intézkedéseket tenni, a szociáldemokraták és a szakszervezetek pedig a bevételi oldalt, nevezetesen az adókat, a szociális járulékokat is fokozottabban igénybe akarták venni az államkassza forrásainak bővítéséhez. Ez igen komoly tárgyalási sorozat volt. Eredményként egy intézkedési csomag született, amelynek révén 34,5 milliárd schillinget sikerült összeszedni különböző adóemelésből, privatizációs bevételekből.

A vizsgálódások végül is azt mutatták, hogy 1997 végéig 100 milliárd schilling szükséges a konszolidációhoz. Ebbe belebukott a kormány, s 1995 decemberében előrehozott választásokat kellett tartani. Az osztrák szociáldemokraták megerősödtek ezen a választáson, de megint csak az Osztrák Néppárttal kötöttek koalíciót. Az új kormányprogram elkészítését jelentős tár-

gyalások előzték meg. Ezeken az igen kemény tárgyalásokon részt vettek a különböző érdekképviselések is. A munkavállalói oldalon a közszolgálati szakszervezet volt a főszerep. Végül is a szakszervezetek elfogadták, hogy a személyi állomány létszámát az 1995-ös szövetségi szinten befagyasztták. A központi költségvetés 1997 végéig 16 milliárd schillinget tud így megtakarítani. Tulajdonképpen az 1996-97-es százalékos béremelésről mondtak le az érdekképviselések. A rosszabb anyagi helyzetben lévők számára viszont egyszeri kifizetéseket tettek lehetővé, hogy az áremelkedés ne sújtsa őket elviselhetetlen mértékben. Csökkentették a túlórák kifizetését, a nyugdíjba vonulást megnehezítették – az életkori küszöböt megemelték –, létszámpotot rendeltek el a közszolgálatban. Mindez 2 százalékos megtakarítást tett lehetővé.

Sok esetben előfordult, hogy egyesek az intézkedések révén két-háromszoros megterhelést is elszenvedtek, ugyanis nemcsak a szövetségi állam intézményei, hanem a tartományok, a városok, községek is takarékoskodni kényszerültek. Míg Franciaországban, Belgiumban, Németországban és más európai országokban konfrontációra került sor a kormány és a szakszervezetek között, Ausztriában a szakszervezeti mozgalom hajlandó volt támogatni ezeket a kiadáscsökkentő intézkedéseket. Az osztrák szakszervezetek azzal érveltek tagságuk előtt, hogy rámutattak: Ausztria a költségvetés bevételi és kiadási színvonalát tekintve a megtakarítási kurzus után is Európa országainak első harmadában marad, tehát a legjobbak között lesz. Am a szakszervezetek azt is világosan megmondták a kormánynak, hogy ezen túlmenően további megtakarítási csomagokat nem hajlandók elfogadni és támogatni. Ezt mindenek előtt a közszolgálati szakszervezet jelentette ki nagyon határozottan, hiszen ez egyezett meg elsőként a kormánnyal, előmozdítva, hogy a többi érdekképviselő is megállapodást tudjon kötni.

A Közalkalmazottak Szakszervezetének elnöksége kijelentette: a megtakarítási csomag és a korábbi intézkedések támoga-

tásával az érdekképviselő alapvető módon hozzájárult az állam gondjainak megoldásához, s eljutott a tőle elvárható maximumhoz. A szakszervezet felelősséget visel a gazdaság fejlődéséért, a szociális körülményekért, ugyanakkor elvárja a kormánytól, hogy igen konzekvens módon használja fel a megkarítások révén nyert pénzeket munkahelyek teremtsére, s a tartományok, városok, községek közszolgálati tevékenységének támogatására. Elértük ugyanis a közszolgálati dolgozók megterhelhetőségének végső határát, ezért a szakszervezet minden további megterhelést a leghatározottabban elutasít.

A változások egy másik érzékeny területe Ausztriában a privatizáció. Az osztrák posta három éven belül részvénytársasággá alakul át, s a közszolgálatról leválasztanak több olyan funkciót, amely a remények hatékonyabban működtethető vállalkozási alapon. A szakszervezetek élesen tiltakoztak az ilyen elképzelések ellen, a parlament azonban mégis elfogadta a közszolgálat részleges privatizációjáról szóló törvényt.

Az utóbbi években elkezdett sikeres privatizációk sorába tartozik az osztrák vasút átalakítása, amely jelenleg már önálló gazdasági társaságként működik. Privatizálták a Munkaerőpiaci Igazgatóságot is. Ebből Munkaerőpiaci Szolgálat lett. Az állami iparban eddig birtokolt többségi részesedését is eladta már a kormány, s a városok, falvak önkormányzatai is mind jobban töreksenek magánkézbe adni a kommunális szolgáltatásokat. Így például privatizálják az áram-, a földgáz-, a víz- és csatornaszolgáltatást, a közkertészetet. Jelenleg az a helyzet, hogy az osztrák szakszervezetek nem védekeznek, nem harcolnak a közszolgáltatások magánosítása, a szociális jogok csökkentése ellen. Ugyanakkor Németországban, Franciaországban állandóan vannak ilyen ügyekkel kapcsolatos demonstrációk, tiltakozások, sztrájkok, sztrájkfenyegetések, sőt a közszolgálati dolgozók nemrég Svájcban is rendeztek egy látványos tiltakozást.

Említettem, hogy mi a szociális partneri lehetőségeken belül igyekszünk olyan megoldásokat találni, amelyek még elfogad-

hatóak a közszolgáltatásban állók számára. De nem szabad becsapnunk saját magunkat és nálunk is harcolnunk kell a csökkenő jövedelmek és a szociális szolgáltatások visszavonása ellen. A bérköltségek csökkentése, a dereguláció, a munkaidő rugalmasabbá tétele, a magánosítás nemcsak a konzervatív és a neoliberais körök álláspontja szerint az egyetlen esély ahhoz, hogy Ausztria továbbra is megmaradjon befektetéseket vonzó helyként és ipari országgént. A szakszervezeteknek is tudomásul kell venniük és fel kell ismerniük, hogy nem tudnak minden esetben sikeresek lenni. Ausztria ugyanis kis ország Európában, a gazdasági viszonyok bennünket is kényszerítenek.

Mit várnak tőlünk a dolgozók? Az életszínvonaluk biztosítását. Ebben az igényükben egoista jelenségek is előfordulhatnak, és sok esetben tanúi vagyunk a szolidaritás csökkenésének is. De nem szabad elkeserednünk, nem szabad megadni magunkat a kihívásoknak. Számtalan rendezvényünk, akciónk van, állandó kapcsolatban vagyunk a kormánnyal, s információs kapcsolatban a dolgozókkal, felhívjuk a figyelmet a globalizálódás veszélyeire, s arra, hogy a szakszervezetek csak nemzetközi összefogással tudják elhárítani az élet- és munkakörülményeiket fenyegető veszélyeket. Ilyen fenyegető veszélynek tartjuk például, hogy csak a társadalom egyötödének van jólétet biztosító jövedelme, a négyötöd pedig szociális értelemben süllyed. Mi tehát nemcsak a közszolgáltatért, a tagjainkért harcolunk, hanem társadalompolitikai feladatokat is ellátunk. Nem vagyunk egyedül ebben a harcban. A közszolgáltat ügyeiért tevékenykedőknek szövetségesei vannak a menedzserek, a politikusok, a tudósok között is, akik fellépéseik, megnyilatkozásaik alkalmával kiállnak a közszolgáltat fontossága mellett. Mi – a bennünket támogató személyiségekkel együtt – nem a piac ellen, nem a magángazdaság ellen lépünk fel, de az álláspontunk, hogy gazdaságos cselekvés jelszavával nem lehet felszámolni a közszolgáltatást. Mi is felismertük, hogy a közszolgáltatás magában rejtje a bürokratizmus és a hatékonytalanság bizonyos veszélyeit

is. Mi nem azt mondjuk, hogy kevesebb legyen az állam befolyása, hanem azt, hogy jobb legyen. Az egész közszolgáltatást újra kell tehát strukturálni.

1992-ben a bécsi kórházak magánosításával foglalkozott a politika. Gazdaságossági számításokat is végeztek ehhez. Bécs szociális intézményei és kórházai 25 ezer dolgozót foglalkoztatnak akkor. Létrehoztak egy, a város tulajdonában lévő kórházszövetséget, amely kiváló konszernként működik, teljes önállósággal, de úgy, hogy a város a gazdálkodás jogának átadásával nem adta le az egészségügyi ellátásért viselt felelősséget is. Sok külföldi vendégünk is elismeréssel nyilatkozik ennek a kórházszövetségnek a működéséről. De vannak más jó példák is. Például a magánosított kommunális szolgáltatást, s benne a szemétszállítást továbbra is a város felügyeli.

Hölgyeim és Uraim! Őszinte tájékoztatást adtam Önöknek az osztrák közszolgáltat helyzetéről, s azokról a kérdésekről, amelyek ügyében a szakszervezetek harcolnak. Tudjuk, nem volt mindig sikerünk, de Ausztriában immár öt évtizede szociális partnerséget gyakorolunk, s ez a közszolgáltat területén hatékony volt. Ezzel a párbeszéddel nagyobb viták és összeütközések nélkül tudtunk eredményeket elérni. Egyebek között ennek a párbeszédnek is köszönhető, hogy Ausztria az életszínvonal szempontjából Európa országainak első harmadában van. De nagyon ébernek kell lennünk, hogy ezt a vívmányunkat ne veszítsük el. Mind gyakrabban halljuk ugyanis, hogy nekünk is igazodnunk kell a világgiazi trendhez.

Egyes konzervatív politikusok azt mondják Németországban és másutt is, köztük nálunk Ausztriában is, hogy a szakszervezeti mozgalom zsákutcában van, elvesztette az értelmét. Mi nem értünk ezzel egyet. Fatális lenne, ha nem hinnénk saját erőnkben.

Átalakulóban a magyar közszolgálatok

Dr. Szabó Endre előadása

Az idő korlátozott kerete nem teszi lehetővé a téma komplex kifejtését, ezért csak néhány önkényesen kiválasztott kérdést érintek, ezt is csak vázlatosan.

1. Magyarországon már a rendszerváltást megelőzően is számos politikai határozat tűzte célul a közszolgálatok modernizálását. Figyelmet érdemlő tudományos kutató munka és gyakorlati tapasztalatokat összegező tanulmány készült, s bizonyos intézkedésekre is sor került, főként a közigazgatást érintően.

2. A rendszerváltás politikai és kormányzati programjában kiemelt helyet kapott az államháztartás reformja, s ez máig érvényes. A reform célja a következőkben foglalható össze:

– A túlméretezett állami szerepvállalás csökkentése, a GDP közkiadásokra fordított arányának megváltoztatása 60-ról 45 százalékra (jelenleg 50 százaléknál tartunk), a költségvetési intézményekben foglalkoztatottak összefoglalkoztatottakhoz viszonyított arányának lényeges módosítása (jelenleg ez az arány kb. 25 százalék), s mindezek útján az államháztartás hiányának csökkentése, illetve a gazdaság élénkítésére fordítható összegek növelése, az „olcsó állam” megvalósítása.

– Az állam közszolgáltató szerepének jelentős mérséklése, az állampolgárok öngondoskodó magatartásának ösztönzése.

– Az állami intézményrendszer struktúrájának átalakítása, egy részüknél a piacgazdaság követelményeihez történő igazítása részmint nonprofit, részmint privát vállalkozási formák útján.

3. Miben összegezhető a közszolgálati szakszervezetek álláspontja a reform céljaival összefüggésben?

A szakszervezetek is elkerülhetetlennek tartják a közszféra modernizációját, amit egyfelől egy gyökeresen más társadalmi-gazdasági környezet, másfelől az új követelményekhez történő igazodás indokol. A közszolgálati szakszervezetek kifejezték készségüket, hogy részt vesznek az államháztartási reform előkészítésében, s támogatnak minden számukra is elfogadható reformtörekvést. Ez a gyakorlatban több vonatkozásban érvényesül. Ugyanakkor megfogalmaztuk álláspontunkat a reform feltételeivel kapcsolatban. Ezek közül a fontosabbak:

a. Elengedhetetlen egy komplex, konzisztens reformkonceptió kidolgozása és elfogadtatása. Meg kell jegyezni, hogy ez máig várat magára, s ebből számos probléma adódik.

b. A reform konkrét lépéseinek előkészítése csak a társadalmi hatások, a szakmai szempontok és a pénzügy-politikai körülmények együttes, egyidejű figyelembevételével, és a kétségtelenül eltérő érdekek ésszerű kompromisszumán alapulhat.

c. A reform nem veszélyeztetheti az állampolgárok alapellátását; nem növelheti a már amúgy is elviselhetetlen anyagi terheiket, nem járhat a közszféra munkavállalóit érintő negatívnyú létszámcsoökkentéssel.

4. Kifejezésre juttattuk aggályainkat és kérdéseinket a reform gyors végrehajthatóságával s néhány célkitűzésével összefüggésben:

– *Az első aggályunk*, hogy megköthető-e a társadalommal az a közmegegyezés, ami a reform elfogadtatásához szükséges. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a társadalom nem, vagy csak nagy fenntartásokkal fogadja el az állam szerepkörének csökkentését az egészségügyben, a szociális ellátásban, az oktatásban, a kultúrában, a közigazgatásban, a közbiztonságban. A társadalom jelentős része nem fogadja el azokat a prioritásokat, amelyek a bankszféra konszolidációjára, és a gazdaság egyes szektoraira történő állami kifizetésekben jelennek meg. Az ilyen összegek megtérülése sok esetben kétséges, miattuk a közszolgálat hosszú idő óta pénzügyi megszorítások közepette mű-

ködik. A közvélemény-kutatások azt mutatják, hogy a társadalom elsősorban az egészségügyet, az oktatást és a közbiztonságot sorolja előre. Kérdés az is, hogy az állampolgárok adóterheik bizonyos csökkentése fejében vállalják-e a közszolgáltatások térítési díjainak emelését.

– *A második aggályunk*, hogy az állampolgárok, főként a bérből és fizetésből élők képesek lesznek-e belátható időn belül az előregondoskodás, illetve az öngondoskodás lehetőségével élni. Néhány eddigi – például a fogászati ellátásban vagy a mentőszolgálatban kipróbált – kísérlet azt igazolja, hogy az állampolgárok nem képesek, vagy nem készek erre. Megjegyzem, hogy Magyarországon a közalkalmazottak bruttó átlagkeresete 1996. július 1-én 39.400 Ft volt, ami megközelíti az országos átlagot.

– *Harmadik aggályunk*: nem tisztázott, hogy a közszolgáltatások mely területei lehetnek piacikonformok. Arra sincs még tapasztalat, hogy a piaci intézmények jobbak-e az államinál a közszférában. Tudjuk, hogy több európai példa bizonyítja: bizonyos közszolgáltatások privatizálása mind az államnak, mind az állampolgároknak többe került anélkül, hogy színvonalasabbá vált volna.

– *Végül*, izgalmas kérdés az is, hogy a közszolgáltatási struktúrát átalakításához szükséges pénzügyi források honnan teremthetők elő? A jelenlegi lehetőségek ugyanis nagyon szűkösek.

5. Mi történt eddig reform címén?

– Az 1990-94 között funkcionáló kormány – valószínűsíthetően a társadalmi konfliktusveszély miatt – halogató magatartást tanúsított a reformot illetően.

– Az 1994 óta kormányzó koalíció több részleges, és több tekintetben népszerűtlen intézkedést hozott. (Csak megjegyzem: sajátos körülmény, hogy éppen egy szocialista többségű kormány kényszerült ilyen lépésekre.)

– A lépésekben dominálnak a pénzügypolitikai-kényszerek,

és sajnos nem egy esetben az improvizatív intézkedések. Jellemző, hogy az Alkotmánybíróság számos lépést alkotmányellenesnek minősített.

– Az eddigi úgynevezett reformlépéseknek legjellemzőbb megnyilvánulása a költségvetési intézményekre fordított állami kiadások jelentős mérséklése, ami miatt 4–5 év alatt mind a dolgozó, mind a bérköltségek tekintetében 30–40 százalékos reálpozíció-vesztés következett be.

– Ez a pénzügypolitika oda vezetett, hogy manapság több intézmény működési zavarokkal küzd. Négy év alatt 110.000 fővel – 13–14 százalékkal – csökkent a közszférában foglalkoztatottak száma.

– Megkezdődött a közszféra egyes területeinek privatizálása, legjellemzőbben ez az egészségügy területén tapasztalható.

– Napirenden van a felsőoktatás, a közoktatás, a kulturális és művészeti szféra, a közigazgatás és a honvédség reformja.

– Folyik a nyugdíjreform előkészítése, a szociális rendszerek felülvizsgálata, heves viták közepette. Az első lépés, a nyugdíjkorhatár egységesen 62 évre történő emelése néhány év alatt befejeződik.

– 1997-re további intézkedések várhatók. Számos törvényjavaslat kerül a parlament elé, s további mintegy 4 százalékos létszámcsökkenéssel lehet számolni.

6. Mindezzel együtt óvatos optimizmusra okot adó jelenségek is vannak. Erről a miniszter úr is szólt.

a. A kormány – úgy tűnik – felismerte, hogy nincs esély a reformok végrehajtására, ha a társadalommal és a reformokban közvetlenül érintett munkavállalókkal nem tud egyezsége jutni. Ennek egyik jele a közalkalmazotti szférával ez év elején kötött 3 éves megállapodás, ami valóban felöleli a reformmal kapcsolatos törekvések úgyszólván minden lényeges elemét, és amit a jövő együttműködésében mi is nagyon fontosnak tartunk.

b. A hároméves megállapodásnak megfelelően:

– Jelenleg folynak a tárgyalások az 1997. évi bérek, keresetek alakulásáról. Van remény arra, hogy – hosszú évek óta először – a bérek reálértéke nem romlik tovább.

– Remélhetően enyhül a működési költségek értékvesztése is.

– Az érintett szakszervezetek konstruktív résztvevői az előkészítés alatt álló törvénytervezetek kialakításának. Részvételüknek vannak pozitív eredményei: elfogadta már a parlament az oktatási törvényt, előkészületben vannak a művelődési, kulturális szféra szaktörvényei, valamint az egészségügyet érintő törvény.

– Programok vannak előkészületben az átképzés szervezettebbé és hatékonyabbá tételére.

– A szakszervezetek bekapcsolódtak az EU-hoz történő csatlakozás előkészítésébe is.

– Esély van arra, hogy befolyásunk lehet a privatizációs törekvések lefékezésére a közszférában.

– A közelmúltban elfogadott törvények tovább szilárdították a munkaügyi ellenőrzés intézményét, amit nagyon fontosnak tartunk, és megalakult a konfliktusmegelőző rendszer, amelyben a szakszervezetek intenzíven részt vesznek.

7. Összefoglalva:

a. A közszolgálati szakszervezetek meggyőződése, hogy az államháztartási reform nem folytatható az eddig jellemző egyoldalú pénzügy-politika alapján, mert ez az elv nem a hatékonyabb működést szolgálja, hanem ellenkezőleg, a társadalmi szolgáltatásokra hivatott intézményrendszer szétzilálását, s a társadalmi stabilitást veszélyeztetheti.

Az államháztartási reform nem lehet eredményes a társadalmi konszenzus minimuma nélkül, aminek fontos tényezői a szakszervezetek. A reform gyors és széleskörű végrehajtásának – álláspontunk szerint – nincsenek meg sem a társadalmi, sem a szakmai, sem a pénzügyi feltételei. Ezért csak sokoldalú mérlegelés alapján, és fokozatosan, és hosszabb távon szabad és lehet a reformokban előrehaladni.

Határozott meggyőződésünk, hogy az államháztartási reformnak nem a gazdaság fellendítését kell szolgálnia, hanem mind a reformnak, mind a gazdaságnak a társadalmat kell szolgálnia.

b. A szakszervezetek magatartására vonatkozóan az az álláspontunk, hogy továbbra is konstruktív módon részt kívánunk venni az államháztartási reform folyamatában.

Magatartásunkat, munkamódszereinket elsősorban a kooperációra, a korrekt megállapodásra törekvő vezérli mindaddig, amíg ennek esélye és lehetősége fennáll. A miniszter úr jelenlétében is szeretném azonban hangsúlyozni, hogy eszköztárukból nem iktatjuk ki a nyomásgyakorlás radikális elemeit sem, ha erre rákényszerülünk. Reméljük, hogy erre nem kerül sor.

Fokozni kívánjuk erőfeszítéseinket itthon és a nemzetközi szinten egyaránt az együttműködés, a közös fellépés, a szolidaritás erősítése érdekében, és az EU-hoz csatlakozás kapcsán közös kérdéseink együttes megoldása érdekében.

A közszolgálat privatizációjának hatásai – esély vagy veszély?

Andreas Braun (ÖTV) előadása

A közszolgálat szerkezetváltása, az igazgatás modernizációja Európa több országában zajlik, s a nemzetközi és európai szakszervezeti szövetségeknek vannak új stratégiai elképze-

léseik a munkáltatókkal ebben az ügyben folytatandó párbeszédre, s a korszerűsítésről és a privatizációról a szakszervezeteken belüli viták újraélesztésére is. Ezek a viták fontosak, mert a társadalmi gazdasági, ökológiai és szociális feltételek egyre gyorsabban változnak, s a gazdasági-pénzügyi piacok globalizációja még tovább gyorsítja a közszolgáltatás feltételeinek változását, mind rövidebb időközönként kényszeríti a politikát, a közigazgatást és a közszolgáltatókat a megváltozott körülményekhez igazodásra. A nemzeti határok ma már nem zártak, az állami feladatok terjedelme és komplexitása növekszik, s ezzel egyidejűleg demokratikus államban garantálni kell az állampolgárok alapvető jogait és a társadalmi igazságosságot.

Németországban is mind nagyobb erőfeszítéseket kell tenni, hogy az ország a termelés, a tőke számára vonzó legyen. Az egyre nagyobb munkanélküliség és a szűk cselekvési mozgástér azt követeli, hogy kooperatív eszközöket és megoldásokat keressünk, olyanokat, amelyek rentábilisak és hatékonyak is. Ezeket a kérdéseket az állam önmagában nem tudja megoldani. Hogy mit kell, vagy mit nem kell az államnak, a közszolgáltatnak megtennie, azt a demokratikus folyamatban közösen szükséges eldönteni. Az állami feladatoknak nincs egyértelmű és végleges meghatározása. A politikának moderátorként, vitavezetőként kell működnie, innovatív megoldásokat kell ösztönöznie, új és társadalmilag elfogadható szabályozásokat kell kialakítania, elfogadnia és természetesen vállalnia kell mindezekért a felelősséget.

Milyen szerepet töltenek be Németországban a települési önkormányzatok és azok szolgáltatásai az állami feladatok megvalósításában? A kérdésre adandó válasz jobb megértéséhez röviden vázolnom kell a német közigazgatás strukturáját. Alaptörvényünk szerint Németország szövetségi, demokratikus és szociális jogállam. A szövetségi jelző arra utal, hogy Németország tartományokból áll, amelyeknek messzemenő az önállóságuk. Az alkotmány önálló törvényalkotási joggal ruházta fel a tar-

tományokat, ők hozzák a hozzájuk tartozó települési önkormányzatokra vonatkozó szabályokat is. Ezekben a tartományi törvényekben rögzítik azt is, hogy mik a települési önkormányzatok kötelező állami feladatai és melyek azok, amelyeket önkéntesen vállalhatnak. A kötelező feladatok sorába tartozik a személyszállítás, a tűzoltás, a mentőszolgálat, a szociális segélyezés, az útépités, illetve az infrastrukturális fejlesztés és alapfokú iskolák fenntartása. Az önként vállalható feladatok között van például kórház, kommunális ellátó üzemek, színházak, sportlétesítmények, idősek otthona létesítése, a közlekedés fejlesztése stb.

Jelenleg óriási politikai viták folynak Németországban arról, hogy ezeknek az önként vállalható feladatoknak az állam vagy magánvállalkozó legyen a végrehajtója. Egyre hangosabb a karcsú állam jelszava. Ennek hívei azt követelik, hogy az állam csak a legfontosabb alkotmányos feladataira koncentráljon. A mi szakszervezetünk, az ÖTV azt mondja, hogy ezek az alkotmányos állami feladatok csak társadalmi párbeszéd útján határozhatók meg. Világos, hogy az állami feladatok köre attól függ, ki határozza meg azokat. Ha például a szakszervezetek részt vesznek a definíció megfogalmazásában, akkor egyértelműen biztosított lesz a szociális és az ökológiai igények, követelmények figyelembe vétele. Ellenkező a helyzet akkor, ha a piacgazdaság neoliberais képviselői fogalmazzák meg az állam feladatait.

Hasonló problémák adódnak akkor is, amikor azt követelik, hogy az állam az alapvető alkotmányos funkcióinak keretei közé vonuljon vissza. Ezek a követelések éppen azt nem veszik figyelembe, hogy a gazdasági világversenyben rendkívül sok új feladat keletkezik az állam számára, amiből adódóan a közszolgáltatás jelentősége is megnő. A gazdaság működéséhez, a termelő beruházásokhoz szükséges infrastruktúrát, a szociális, ökológiai és kulturális teljesítményeket előkészítő feltételeket az államnak kell megteremtene. A volt NDK-ban például, ahol öt új tartomány alakult, igen rossz állapotban volt az infrastruktúra,

sok munkát és pénzt kellett áldozni a pótlására. Az állami feladatok leépítésének, a közfeladatok privatizálásának követelése helyett igen fontosnak tartjuk arra rákérdezni, hogyan lehetne a közszolgáltatást intelligens módon megjavítani, miként lehetne anyagi és személyi vonatkozásban egyaránt új forrásokat találni a közfeladatok ellátásához.

Szakszervezetünk, az ÖTV kidolgozott egy projektet „Jövőt a közszolgáltatásokkal együtt” címmel. Ennek az ajánlásnak a története a nyolcvanas évekre nyúlik vissza. Annak idején az ÖTV szinte kizárólag csak a status quo, a fennálló helyzet megvédését tartotta fontosnak. Azzal érveltünk, hogy az államra szükség van, mert egyszerűen kell. Vagy azt, hogy az állam kell, mert szükségünk van rá.

Csakhogy a munkahelyeken jöttek az új technológiák, a korszerű műszaki eljárások, amelyekkel szembe került a szakszervezet, mert munkahelyek váltak feleslegessé általuk. A későbbi években a szakszervezeteknek ez az alapállása megváltozott. A társadalomban ugyanis azok az erők váltak egyre fontosabbá, amelyek az államot kritizálták, deregulációt, privatizációt és az állami jelenlét leépítését követelték. Az államnak ez a bírálata természetesen az ÖTV tagsága, főként az apparátus körében sem maradt hatástalan.

Az individualizáció, az értékek változása és az értelmes munka igénye a közszolgáltatást is elérte. Az új válaszokat – mivel elbizonytalanodtunk és új kihívásokkal találkoztunk – a szakszervezet apparátusa ugyanúgy kereste, mint a tagság. Elsősorban a nagyobb települések önkormányzatainak közalkalmazotti tanácsai hívták fel az ÖTV figyelmét arra, hogy a foglalkoztatottnak és a képviselőnek is beszélniük kell a közszolgáltatás hatékonyságáról, rentabilitásáról, s az állampolgárokat kell segítségül hívni a privatizáció és a dereguláció társadalmi követelésének megfigyeléséhez.

Ez volt az az időpont, amittől kezdve az ÖTV a gazdasági kérdéseket helyezi előtérbe. Kezdeményezésünk, a „Jövőt a köz-

szolgáltatásokkal együtt” címet viselő projektünk hozzájárul ahhoz, hogy a közszolgálati foglalkoztatottak úgymond koalícióra lépjenek az állampolgárokkal.

Kezdeményezésünk másik célja a munkahelyi együttműködés fejlesztése volt. A közalkalmazotti tanácsokat be kell vonni az új technológiáknak a munkafolyamatba történő beépítésébe, de be kell őket vonni az érdekegyeztetésbe, az értelmes, az önmeghatározott és a kooperatív munkába is. Rájöttünk arra, hogy pusztán a status quo védő stratégia már nem elegendő a szakszervezet számára, ez inkább csökkenti a szakszervezet erejét. Ezt a pusztán védekező funkciót fel kellett váltani egy új, úgynevezett alakító funkcióval, amelynek révén a szakszervezet konstruktívan vesz részt a jövő alakításában. A szakszervezet központja ilyen stratégiai döntéseket hozott, ezek eredménye az említett kezdeményezésünk, amelyet 1988-ban indítottunk el. Ez a politikusoknak és a közigazgatási vezetőknek egyaránt megadja azt a lehetőséget, hogy részt vegyenek a témáról szóló vitában. Mi természetesen kidolgoztuk a saját koncepciónkat is, méghozzá együtt a közszolgáltatban dolgozókkal és szakszervezetünk tagjaival. Ezeket a reformelgondolásokat a munkálatozókkal együtt igyekszünk megvitatni. Fontosnak tartjuk a foglalkoztatottak részvételét, az érdekképviseltek bevonását a projektekbe. Tudományos háttérrel is biztosítunk, aminek a finanszírozásából szakszervezetünk is részt vállal.

A kezdeményezéssel kapcsolatban szerzett tapasztalataink alapján az ÖTV öt minimális követelést fogalmazott meg a közigazgatás reformjában való részvétel feltételül. Ezek a feltételek természetesen a privatizációra is vonatkoznak. Ez az öt alapvető feltétel a következő:

1. A részvétel – a participáció – lehetőségének biztosítása mind az ÖTV, mind pedig a közalkalmazotti vagy üzemi tanácsok számára.

2. Az üzem átszervezésére, átalakítására hivatkozva nem lehet elküldeni a munkavállalókat, felmondani nekik.

3. Meg kell őrizni a kollektív szerződéseket és az egyéb döntési lehetőségeket, tehát a participációt.

4. Az állami megbízásokat meg kell őrizni a privát jogi formák esetében is, méghozzá úgy, hogy az államnak tartósan többségi tulajdonrésze legyen ezekben a vállalkozásokban.

5. Versenyhelyzetben a közszolgálat is kapjon lehetőséget arra, hogy versenyezzen a magánszolgáltatókkal, s így mutathassa meg, hogy mit tud.

A privatizáció során tehát az állami megbízatást és az állami ellenőrzést garantálni kell. A közszolgáltatások elérhetőségét biztosítani kell minden állampolgár számára akkor is, ha magánjogi formában nyújtják ezeket a szolgáltatásokat. Így, amennyiben nem csorbulnak az állampolgárok érdekei és a munkaadók jogait is figyelembe vesszük, akkor nem lesz ellenünk, hogy kialakuljék az úgynevezett köz- és privát partnerség. Természetesen minden települési önkormányzatnak magának kell eldöntenie, hogy melyik jogi forma ott a legmegfelelőbb.

Az ezzel kapcsolatos vita természetesen nem annyira fontos, mint az a nagy dilemma, hogy a közszolgáltatnak mennyiségi és minőségi értelemben mi legyen a jövője. A legtöbb modernizációs projekt a települési önkormányzatok szintjén zajlik. Ennek az az oka, hogy ezeknek az önkormányzatoknak óriási a költségvetési deficitje, mert mind több és több kötelező állami feladatot kaptak és a német újraegyesítés költségei is igen magasak voltak, mivel ott újra kellett felépíteni a közigazgatási rendszert. Az utóbbi hat évben több mint egy billió márka ment át az ország keleti felébe.

A költségek csökkentését minden áron hajszolva a települési önkormányzatok néha átgondolatlan projekteket is végrehajtottak. Az önként végezhető feladataikat privatizálták, a személyzetet elbocsátották. Főleg a volt NDK-ra jellemző ez. Ezek a nagyon rövidtávú, csak a települési önkormányzat költségvetését figyelembe vevő megoldások természetesen a fiskális nyomás erősödéséhez vezettek. Mindenki rájött arra, hogy most már

nagyon szükségesek a változások. Ma nagyon kevés olyan települési önkormányzat van az NSZK-ban, ahol valamiféle modernizációs projekt ne zajlana.

Természetesen nem szabad mindent feltétel nélkül reformként elfogadni, amit ezzel a címkével látnak el, mert sok esetben pusztán költségeket akarnak csökkenteni, s ezt reformnak keresztelik el. A szolgáltatók ilyen egyszerű takarékosági törekvéseivel szemben szakszervezetünk „Jövőt a közszolgáltatással együtt” kezdeményezése egy valós reformot szorgalmaz. Mit értünk valós reformon? Mindenek előtt a hierarchiák leépítését, másodszor az irányítási és menedzsment módszerek javítását, harmadszor új munkaszervezetet, új munkakijelölést, negyedszer az új technikák, technológiák értelmes bevezetését, hasznosítását, és ötödször – ami számunkra nagyon fontos – az állampolgárok eddigénél sokkal nagyobb participációs lehetőségét. Így lehet úgy meggyorsítani a folyamatokat, hogy közben a jogbiztonság, az állampolgári részvétel vagy a szociális és ökológiai elviselhetőség nem sérül. Természetesen garantálni kell a foglalkoztatottak és az érdekképviselők részvételét. Nagyon gyakori, hogy a települési önkormányzatok együttműködési szerződést írnak alá az ÖTV-vel és az érdekképviselőkkel a közigazgatás korszerűsítéséről. Vannak ugyan erre példák üzemi szinten is.

Az államháztartás pénzügyi válsága nagymértékben befolyásolja a közszolgálat jövőjét. Ezért szakszervezetünk a közszolgálat reformját az államháztartás konszolidációjához való hozzájárulásként értelmezi. Nagyon jól tudjuk – és ez igen kemény tény –, hogy a hatékonyság növelése, az új struktúrák kiépítése munkahelyek elvesztéséhez is vezethet. Azzal is tisztában vagyunk, hogy a munkahelyüket így elvesztők egy része éppen a települési önkormányzathoz megy majd támogatást kérni. És természetesen azt sem felejtjük el, hogy milyen összefüggés van a racionalizáció és a tartós munkanélküliség között. De tudjuk, hogy ezek a negatív hatások sokkal rosszabb követ-

kezményekkel járhatnak, ha a szakszervezet nem vesz részt a reformfolyamatban. Éppen ezért a legkeményebb feltételek közzepette is követelni fogjuk, hogy mi is részt vehessünk a reformfolyamatban és a privatizációban.

Sokféle megoldási módra tettünk javaslatot. A foglalkoztatottak szerepét az ÖTV igen nagyra értékeli, mert a kreativitás, az elkötelezettség, a felelősségtudat, a csoportmunkára való készség mind olyan dolog, amit nem lehet elrendelni a közszolgálatban, hanem idejekorán be kell gyakorolni. A helyi projektek, amelyeket mi kezdeményeztünk, vagy amelyekben mi magunk is részt veszünk, esélyt adnak arra, hogy kollektíve váljunk szakemberré a részvételben, a személyzeti és szervezeti fejlesztés elviselhető struktúrájának kiépítésében. Ez állandó tanulási folyamat számunkra is.

Vita a megnyitó előadások témáiról

Apró Antal Zoltán (MKKSZ):

A Magyar Köztisztviselők és Közalkalmazottak Szakszervezete keretében működő Munkaügyi Országos Szakmai Tanács elnöke vagyok. Rendkívül érdekesek voltak külföldi kollégáink előadásai, mert teljesen világosan megmutatkozott, hogy azonos problémák mentén szövődnek gondolataink. Ha az elhangzottak tükrében újragondoljuk a szakszervezet funkcióját, lehetséges nyílik bizonyos általánosításokra. Fontosnak tartom például azt a gondolatot, hogy nem mindig az a jó, ami olcsó. Ne a kínai strandpapuccsal próbálkozzunk, amelyből tizet kell venni, hogy kitarsson addig, amíg egy igazán jó strandpapucs szolgálni tud

bennünket. A közszolgálatban sem mindig az a jó megoldás, ami pusztán a pénzügyi oldalról szemlélve olcsónak látszik.

A mai hazai körülmények között mindenképpen szükségesnek érzek hangsúlyozni egy veszélyt. Azt, hogy az államigazgatás, a döntéshozók részéről bizonyos hatalmi reflexek és vírusok továbbélhetnének, ha a szakszervezetek szociális kontrollja nem működhetne. A szakszervezetek szerepének csökkenése teljesen világosan kimutatható a privát szférában, s egyértelműen megmutatkozik az érdekképviselet erejének növekedése az államigazgatás szférájában. Nagyon fontosnak érzem, hogy kialakuljon valamiféle egyensúly, éppen ezért ezen a fórumon szeretném felhívni a figyelmet a konföderációk közötti kommunikáció lehetőségeire és szükségszerűségére.

Igen fontosnak tartom azt a megállapítást is, amely a szerződéses viszonyokra helyezte a hangsúlyt, méghozzá olyan szerződésekre, amelyek túlmutatnak a politikai ciklusokon. Hiszen, ha tudunk a politikai ciklusokon túlmutató szerződéseket kötni – akár ágazati, akár kormányzati szinten –, akkor bármilyen kormányváltozás következik be, a munkavállalói pozíciók nem tudnak jelentős mértékben megrendülni. Erre egyébként azért is szükség van, mert a piacgazdaság hirtelen térhódítása következtében a társadalomban gyöngülmi látszik a szolidaritás eszméje és a gyakorlata is. Azt gondolom, hogy a szakszervezet akkor tölti be alapvető funkcióját, ha tekintettel van mind a társadalom, mind az állam teherbíró képességére. Csak ez a fajta differenciált gondolkodás teheti lehetővé azt, hogy a foglalkoztatás és a szociális biztonság nagyon sok területen megvalósuljon.

Szóba kerültek itt a közszolgálattal kapcsolatban a privatizációs lehetőségek. Én egy nagyon pozitív és előremutató hazai gyakorlatra szeretném felhívni a figyelmet: az önkormányzatiságban rejlő lehetőségekre. Most már számos olyan ágazat és szakigazgatás van, ahol az önkormányzatiságot sikerült érvényesíteni. Például a munkaerőpiaci szervezet esetében. A társadalombiztosításban is jelenvaló az önkormányzatiság, bár az utób-

bi időben jelentős kritikák érték a szociális partnereket. Úgy gondolom azonban, hogy az önkormányzatiság tanulásának folyamatában vagyunk, az önkormányzatokon belül pedig a pénzügyi garanciák és a biztonság megteremtésének a folyamata ez a mostani.

Bárki, bármilyen szakszervezetet képvisel, rendkívüli módon kell törekednie arra, hogy a képviseleti legitimációja ne kérdőjeleződjön meg. Tudjuk a nyugati példákból, hogy akár a gazdasági szférában, akár a közszférában igen fontos a szervezettség. Csak akkor tudunk a kormányzati vagy az ágazati döntéshozóknál eredményesen fellépni, ha ezt a szervezettségi szintet a lehető legjobban tudjuk képviselni. Ehhez viszont a szolidaritás eszméjének érzékeltetése mellett a kollektivitásban rejlő esélyeket is érdemes hangsúlyozni.

Mihalovits Ervin (SZEF Nyugdíjas Választmányának elnöke):

Azon idős generáció nevében szólok, amely segítette megteremtetni a mai alkotó nemzedék munkájának feltételeit és a szakszervezeti érdekképviselő feltételeit is. A SZEF-en belül jelentős a nyugdíjasok létszáma. Ma már lehetőségünk van arra, hogy az aktív kollégákkal együtt jelenítsük meg a közszolgálat nyugdíjasainak érdekeit is. Feltétlenül szükség van a Nyugdíjas Választmány tevékenységére, mert az időskorúaknak sajátos érdekeik vannak, s ezt akarátuk szerint meg kell jeleníteni. Mi, nyugdíjasok együtt sírunk vagy nevetünk az aktív dolgozókkal. Szomorúan éljük meg, ha gyermekeink és unokáink munkanélküliek, jövőjük kilátástalan. Kibe kapaszkodhatunk, ha ők is segítségre szorulnak? De együtt sírunk és együtt nevetünk az aktívakkal akkor is, amikor ahhoz ragaszkodunk, hogy a nyugdíjak emelése a nettó bérek emelkedését kövesse. Számunkra tehát

nem közömbös, hogy milyen harcot folytatnak aktív kollégáink és milyen eredményeket érnek el a béralkuk során. Hosszú idő óta folyó küzdelmeink eredményeként most reményünk van arra, hogy a nyugdíjak reálértékének csökkenése 1997-ben megáll. Korántsem vagyunk elégedettek, de már ez is biztató eredmény.

Ami az államháztartás reformját illeti, mi nyugdíjasok olyan reformban vagyunk érdekeltek, amely adópolitikában, bérpolitikában, nyugdíjpolitikában nem ró újabb terheket sem az aktív dolgozókra, sem a nyugdíjasokra. A nyugdíjreformmal kapcsolatban pedig azt igényeljük, hogy az átlátható, tiszta legyen, a befizetett járulékok és a szolgálati idő arányában szerzett jogosítványok biztos szolgáltatást tegyenek lehetővé a leendő nyugdíjasoknak, a már nyugdíjban lévőeknek pedig biztosítsa a korábbi befizetésekkel megvásárolt jogait.

Sok feladat és munka vár ránk a nyugdíjasok érdekében. Úgy gondoljuk, hogy közösen tevékenykedve ebben nagy segítséget kaphatunk aktív kollégáinktól. A segítség kölcsönös, mert hiszen a közszolgálat nyugdíjasai igen nagy szakmai erőt képviselnek, sok olyan tevékenységre alkalmasak, amellyel konkrétan is segíthetik például egy-egy törvénytervezet előkészítését, véleményezését. Nem könnyű feladatokkal kell megbirkóznunk, de erőnket növeli, hogy együtt dolgozhatunk aktív kollégáinkkal és nemzetközi kapcsolatainkat is szélesíthetjük. Felvettük és tartjuk a kapcsolatot a FERPA-val, az európai nyugdíjas szakszervezetek szövetségével. E fórumon is tisztelettel kérem aktív dolgozó kollégáinkat, hogy bár figyelmüket elsősorban a munkájuk köti le, de ha tehetik, segítsenek bennünket, nyugdíjasokat abban, hogy érdekképviselői tárgyalásaik során szóba hozzák a szakma nyugdíjasait foglalkoztató gondokat is.

Gál Rezső (Az Autonóm Szakszervezetek Szövetségének társelnöke):

A közszolgáltatás nemcsak humán, hanem reálszférából is áll. Mi képviseljük a reálszférát, ti a humánszférát, s úgy gondolom, hogy a jelenleginél szorosabb együttműködésünk hasznos lenne. A magam részéről ebben partner vagyok. Más minőségemben is bemutatkozom: a Villamosenergiai Dolgozók Szakszervezeti Szövetségének elnöke vagyok. Szakszervezetünk – az ilyen jellegű magyar ágazati szakszervezetek között egyedülállóan – tagja a PSI-nek. Jó kapcsolatunk van az ÖTV-vel és az UNISON-nal is. Ha kollégáink igényt tartanak rá, bárkivel szívesen megosztjuk tapasztalatainkat.

Dr. Frischmann Edgár (SZEK Nyugdíjas Választmánya):

Érdekes és izgalmas volt hallanunk német, osztrák és angol barátaink beszámolóit szakszervezetük tevékenységéről, érdeképviseleti munkájuk témáiról, problémáiról. Ha megfigyeljük, Európa különböző életszínvonalú és gazdaságú országaiban a problémák kezdenek azonossá válni a privatizáció kérdésében, a létszámcsoökkentés, a közigazgatás, az állam olcsóbbá tétele tekintetében. Ez úgy látszik egy új európai folyamat, amelyet egyéb dolgok tesznek indokoltá és szükségessé.

Ezért azt javaslom, hogy alakítsunk ki szorosabb nemzetközi együttműködést és szolidaritást a közalkalmazottak, köztisztviselők és egyéb költségvetési dolgozók szakszervezetei között, mindennek előtt jobban megismerve és megismertetve egymás problémáit. Először is ágazatonként lenne szükséges a gyakoribb tapasztalatcsere, hogy harcainkat jobban segíthessék a

kölcsönös tapasztalatok, a közös fellépések. Így nagyobb hatást és nagyobb eredményeket tudnánk elérni, nem beszélve arról, hogy gazdagodnának a kormányoknak szóló ajánlásaink is, talán elviselhetőbbé válna az a reformtendencia, amelynek megvalósítása napirenden van Európa legtöbb országában, az Európai Unió tagországaiban éppúgy, mint azokban az országokban, amelyek még csak törekcszenek az EU-tagságra. Ezért a mostanihoz hasonló találkozókat, tanácskozásokat – ha nem is mindig ilyen széleskörű formában – gyakoribbá kellene tenni.

Dr. Gulyás Judit (Az EDDSZ elnöke):

Nem megelőzve az egészségügyről tartandó pódiumvitát, azt kell mondanom mind a magam, mind az EDDSZ nevében, hogy már régóta megérett az igény erre a konferenciára. Annál is inkább, mert azokat a gondokat, amelyekkel a válságban lévő magyar egészségügy ma küszködik, a nálunknál tapasztaltabb külföldi kollégáink már átérték. Természetesen más gazdasági pozícióból indulva, de bizonyosan sok olyan tapasztalatokon alapuló hasznos tanácsot kapunk, amelyek segítenek a mi gondjaink megoldásában. Nem biztos, hogy mindent nekünk kell kitalálnunk. Úgy igaz, ahogy előttem szóló kollégánk mondta: akkor lesz igazán hasznos ez a konferencia, ha ágazati kapcsolatok élnek tovább utána, hiszen szakszervezetként ugyanazt csináljuk itt is, ott is Európában, s szeretnénk egyforma színvonalon végezni a munkánkat.

Borbáth Gábor (PSZ):

Egy nagyon érdekes vonulat alakult ki az eddigi vitában. Kiderült, hogy minden országban szinte egyformán működik egy szómágia. Bizonyos kifejezéseket pozitív tartalommal tölt meg az, aki el akar érni valamit. Azt mondja, hogy reform, de nem mondja meg, hogy mit ért alatta. Azt mondja, hogy privatizáció és igazából nem mondja meg, hogy mi a következménye. Úgy tesz, mintha attól, hogy valamit privatizálnak, biztosan jobban is működik az a valami. Attól, hogy valamit átalakítanak, megreformálnak, biztosan olcsóbbá és jobbá is válik. Ezek téveszmék. Ennek a szómágiának nem szabad teret engedni, a szakszervezeteknek fel kell lépniük ellene. Amikor a különböző médiumok itt Magyarországon közvetítik ezeket a szándékokat, sok esetben félrevezetik azokat, akik utána már csak akkor veszik észre egy intézkedés valós tartalmát, amikor egy korábban ingyenes szolgáltatásért fizetni kell, s közben még az is megeshet, hogy ez a szolgáltatás gyengébb színvonalú lesz, mint amikor ingyenes volt.

Kiss György (MKKSZ):

Az MKKSZ Országos Választmánya tagjaként a makroszintű érdekegyeztetésben veszek részt. Janus arccal ülök itt, mert Debrecenben egy 250 fős köztisztviselői apparátusnak vagyok a munkahelyi vezetője, s a lokális érdekegyeztetésben az asztal másik oldalán ülök, munkaadói pozícióban, kormányhivatalnokként. Mégis örülök, hogy részese lehetek ennek a tanácskozásnak, s az MKKSZ tevékenységének. Nagyon szerencsésnek tartom, hogy az MKKSZ szervezeti felépítése, működési rendje, testületeinek személyi összetétele megfelel azoknak

az elveknek, amelyeket külföldi vendégeinktől itt hallottunk, lehetővé teszi minden érdekelt fél részvételét az állásfoglalások, döntések kialakításában.

A munkaügyi igazgatás és szolgáltatás területén a közszolgáltatásban én egy olyan feladatrendszert érzek, amely a gazdasághoz rendkívül közeli infrastruktúrával foglalkozik. Ez a humán infrastruktúra. A piaci hatékonyság követelményei mellett fontosnak tartom a társadalmi hatékonyság szempontjainak figyelembe vételét is. Ebben viszont nélkülözhetetlen a civil szervezetekkel, a polgári önszerveződésekkel fenntartott kapcsolat. Ez a szakszervezeti munkára, az érdekképviselési tevékenységre is érvényes.

Günter Weninger (GdG):

Az utolsó hozzászólás arra készített, hogy bemutassak nektek egy összehasonlítást. Az osztrák közszolgálati szakszervezeteknek folyton a szemére vetik, hogy 100 munkavállaló közül 21 a közszolgáltatásban dolgozik. Az állami kvóta 43 százalékos. Azt mondogatják, hogy ha a közszolgáltatásban kevesebb munkavállalót foglalkoztatnánk, igen gyorsan drasztikusan csökkenthető volna az állami kvóta. Folyton példálózna nekünk, mégpedig Svájjal. Svájcban 100 munkavállalóból nyolc dolgozik a közszolgáltatásban. Mi magunk is vizsgálatokat végeztünk, és megállapíthatjuk, hogy Svájc, illetve a svájci állampolgár ugyanazokért a szolgáltatásokért, amelyeket Ausztriában az állam nyújt, és amelyeket Svájcban részben állami, nagyrészt azonban magánszolgáltatók kínálnak, lényegesen többet fizet, mint amennyit Ausztriában az állami szektor kér. A személyszállítás, az egész kommunális ellátás, a vízellátás, a postai és telefonszolgáltatások, a közlekedés stb., amelyeket magánvállalkozók végeznek, Svájcban természetesen megfelelő nyereséghányadot tartalmaznak, és ennek megfelelően lényegesen többé kerülnek, mint nálunk.

Tehát az az összehasonlítás, hogy hányan dolgoznak a közszolgáltatásban és hányan a magángazdaságban, sántít, hiszen minden esetben azt kell összevetnünk, hogy az állampolgár mit fizet szolgáltatások meghatározott mennyiségéért, és azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy vajon a szolgáltatások minőségi értelemben is ugyanolyanok-e, mint amilyeneket korábban az állam nyújtott. Itt is van számos példánk arra, hogy nem ez a helyzet. Végeztünk egy vizsgálatot a szemetshulladék-területén. Salzburg városában privatizálták ezt a szolgáltatást, mert a vállalkozó szeméttörményként olcsóbb árat kért az elszállításért, mint amire a városnak lehetősége volt. Csakhogy a privatizáció után a városnak plusz költségei keletkeztek az igazgatásban és a hulladéktárolás felügyeletével összefüggésben. Végeredményben tehát az eszközök és az árak szétforgácsolásával a szemetshulladék drágább lett, mint a privatizáció előtt volt.

Igor Lensky (SLOVES):

A Szlovákiában lezajlott közigazgatási reform előtt is volt egy mágius szólam, hogy maximum 20 ezer köztisztviselője lehet a települési önkormányzatoknak. Ezért a gondnok, a takarítónő státuszát – a hatékonyságra hivatkozva – megszüntették, a takarítást magáncéggel végeztetik, jóval többért, mint amennyire a saját takarítónő került. Egyik önkormányzati hivatalunkban a takarítónő fizetése 2 ezer korona volt, a magáncég most 14 ezret kér az önkormányzattól ugyanezért a munkáért, amelyet továbbra is a régi takarítónő végez, a régi 2 ezer koronás bérért, de már nem az önkormányzat, hanem a magáncég státuszában. Ilyen „hatékonyan” konszolidálták az önkormányzat költségvetését.

Szöllősi Istvánné (A PSZ főtítkára):

Dr. Szabó Endre, a SZEK elnöke három, egyenként is problematikus jelenségre hívta fel a figyelmet. Az egyik a piacositás, a másik az elbocsátás, a harmadik pedig az ezzel szorosan összefüggő színvonalcsökkenés. Kevés szó esett – vagy talán semmi – arról, hogy Magyarországon miért szükséges olyan nagyon és gyorsan az államháztartási reformfolyamat lebonyolítása. Arról többen szóltak és talán az eddigiekből kiderült, hogy nem igazán reform ez, inkább pénzkivonás a humánszférából, aminek Magyarországon két jellegzetes oka van. Ezek az itt jelen lévő külföldi vendégeinknek lehet, hogy újszerűek, lehet hogy nem.

Az egyik dolog, amivel birkózik ez az ország, s aminek az összes legsúlyosabb következményét a közszféra viseli: Magyarország iszonyatos eladósodottsága. Az állami költségvetés 1997-es terve szerint a mintegy 2.557 milliárd forintos kiadásból 834 milliárd forintot fizet az ország kamatként. Csak kamatként. Ha ehhez hozzászámítjuk a soros tőketörlesztési kötelezettséget, akkor megvan az egyik oka annak, hogy miért nem jut elegendő pénz a közfeladatokra.

A másik ok, hogy Magyarországon súlyos morális probléma jelent meg, sőt vált uralkodóvá: a magyarok általában nem szeretnek adót fizetni. A bérből, fizetésből élők fizetik be a személyi jövedelemadó 96 százalékát. Ez a két tény – az eladósodottság és a rossz adómorál – együttesen untig elegendő magyarázat arra, miért mondhatjuk, hogy a munkanélküliség igen magas rátával stagnálni fog.

Most engem igazán az érdekelne: osztrák, német vendégeink gondoltak-e arra, hogy a nagy egységes Európában – ahová üdvözölt mosollyal törekszünk mi „keletiek” –, mennyire vannak felkészülve a nyugati szakszervezetek a keletről várható iszonyúan nagy munkaerő-áradatra. Mert ilyen áradatra számítani lehet – még a közszférában is –, hiszen munka kell és enni kell. Mennyire vannak felkészülve arra az időre, amikor majd a

mindennapi kenyérért sok-sok város és ország határát is kénytelen lesz átlépni a munkavállaló. Ad abszurdum, divatos lesz a mobil társadalom. Erre a várható helyzetre mi, szakszervezetek felkészültünk-e? Elkerülhetjük-e a legnagyobb kihívást, a szakszervezetek nem fognak-e egymással szembefordulni a saját munkavállalóik érdekében? Az olcsó munkaerő nyugaton ha nem is jellemző, de a közszférában igen, s ha ennél még olcsóbb munkaerő jön keletről, esetleg konvertálható diplomával, a szakszervezetek hogyan viszonyulnak egy adott európai szövetségben belül a kérdés megoldásához?

Évekkel ezelőtt feltettem ezt a kérdést pedagógus kollégáimnak Brüsszelben. Mondhatom, hogy kérdésem nagy tanácsatlanságot és vitát váltott ki. A problémát akkor még nagyon távolinak éreztük. Most azonban az ezredfordulótól csak néhány év választ el bennünket. Az elmondottakból kiderül, hogy a magyar kormány nagyon drasztikus eszközöktől sem riad vissza a hön áhitott európai csatlakozás érdekében. Jóllehet az infláció és a munkanélküliségi ráta még messze nem felel meg az európai elvárásoknak, de a legjobb úton vagyunk afelé, hogy legalább az Európa-ház előszobájába bekérőzzünk. Szívesen hallanám kedves vendégeink véleményét arról, amire majd bizonyosan együtt kell megalálnunk a megoldást. Lehet, hogy még nem ma, de választ kell majd adnunk arra, hogy mit kezdünk egymás munkavállalóival. Mert mindenhol lehetséges – szó szerint és képletesen is – a vasfüggöny leeresztése országok közé. A szakszervezetek gondolkodásmódjába azonban ez nem férhet bele.

Andreas Braun (ÖTV):

Tizennégy nappal ezelőtt éppen erről a kérdésről beszélgettünk. Ez az a téma, amelyre a szakszervezeteknek is fel kell készülniük, nemcsak nemzeti tevékenységüket illetően, hanem a nemzetközi együttműködésben is. Néhány címszót szeret-

nék említeni arról, miként lenne alakítható az európai egyesülés folyamata a szakszervezetek szempontjából. Osztrák és angol kollégáink is igazolhatják, hogy például a szakszervezeti szolidaritás címszava gyakran illúzió, amint nemzeti érdekek kerülnek előtérbe. Ez a német példán nagyon jól látható. Mintegy 250 ezer építőmunkás van nálunk Lengyelországból, német építkezéseken dolgoznak. A német építőipari szakszervezet annyira szolidáris, hogy elvben protekcionista kurzust választott, így védve saját tagjainak érdekeit, azt, hogy ne csökkenjen a német építőipari dolgozók bére. Ezekkel a kérdésekkel a nemzetközi együttműködésben is igyekszünk foglalkozni, méghozzá őszintén, ami – meg kell mondanom – nem mindig egyszerű.

Úgy gondolom, hogy a minimális szociális és munkajogi normákban, vagy az állami szerepvállalás minimális kvótájában az Európai Unió törvénykezése és az EU alkotmánya kiinduló pont lehet. Az ezekben a dokumentumokban megszabott minimális standard nem azt jelenti, hogy ennél magasabb, jobb színvonal nem lehet nemzeti szinten, de ha nem tudunk minimális normákat elfogadtatni, akkor valóban elindul a munkaerő-vándorlás. A szakszervezetnek ez nem lehet érdeke.

Chris Lennie (UNISON):

Az Európai Unió tagságával kapcsolatban szeretnék néhány szót szólni és arról, hogy a nyugat-európai szakszervezetek milyen álláspontot alakítsanak ki ebben az ügyben. Igen súlyos gazdasági kritériumokat fogalmazott meg az EU a térség minden politikai pártja számára, amikor az egységes európai piac és az egységes európai valuta követelményeit határozta meg. Minden társult és társulni kívánó európai ország szembesül ezzel a problémával. Úgy gondolom, hogy a szociális partnereknek, a szakszervezeteknek, a kormányzati szervezeteknek rendkívüli a

felelőssége. Végig kell gondolniuk, mi az alapvető célja az Európai Uniónak.

A gazdaság, a jólét Európa népei között egyenlőbb mértékben kerül elosztásra. Nagykor a csábítások, nehéz ezeket megválaszolni, de már benne vagyunk ebben a folyamatban. A közvetlen gazdasági következmények és az egyesülésből – az egyseges európai valuta kialakításából – adódóan a munkavállalókat érő közvetlen következmények alapján felmerült az úgynevezett eurobond kérdése. Ez tulajdonképpen annak eszköze lenne, hogy az európai közszolgáltatásokat finanszírozzák, védjék attól a veszélytől, hogy a legrászorultabb emberek ne férhessenek hozzá az egységes európai gazdaság keretei körében nyújtandó legalapvetőbb szolgáltatásokhoz.

Az Európai Unió piac-szerepe növekedésének másik motívációja az, hogy igyekeznek megtalálni a lehetőséget, az eszközt a multinacionális vállalatok viselkedésének szabályozására. Egyetlen egy nemzetállam sem képes arra, hogy megvédje önmagát a multinacionális vállalatok befektetési politikájával és a valuta-átváltási spekulációkkal szemben. Ha nem sikerül elérni a demokratikus közviszonyok erősítését, biztosítani az állampolgárok azon jogát, hogy a politikai vezetőket maguk választhassák meg, akkor – és ez a multinacionálisok esetében is igaz – kockáztatjuk mindazt, amit a kormányzatok gazdasági-szociális következmények érdekében megvalósítani törekednek.

Günter Weninger (GdG):

Az egységes Európa megvalósítása számos izgalmas és fontos kérdést állít előtérbe. Németországban például azt, hogyan lehet megemelni az emberek átlagos jövedelmi szintjét az egész országban úgy, hogy egységes legyen a jövedelem. Különböző megegyezések születtek ezzel kapcsolatban. Másrészt viszont most mi, osztrákok Ausztriában azt éljük át, hogy sok üzem ván-

dorol el Burgenlandba, Ausztria legkeletibb tartományába, mert a közeli volt szocialista országokban a bérek sokkal alacsonyabbak, mint Ausztriában. Ha engem, mint szakszervezeti tisztségviselőt kérdeznék, azt kell mondanom, hogy mielőbb, minél rövidebb időn belül legyen közös unió, hogy megakadályozzuk azt, aminek nem lett volna szabad létrejönnie a vonatkozó rendelkezések megszületése előtt. Tehát, mindenkinek azért kell harcolnia, azt kell követelnie európai méretekben, ami Németországban történik. Egy dolog már bekövetkezett, keleten is megpróbálnak árusítani nyugati termékeket, de nyugati áron. Am az embereknek keleten nincs olyan színvonalú jövedelmük, mint nyugaton. Európának tehát igyekeznie kell megfelelővé tennie magát, hogy megakadályozza a tömeges munkaerőmozgást és a tőkeáramlást, s eredményesen léphessen fel a konszernekkel szemben. Valamennyiünk érdekelték vagyunk abban, hogy az országok összenőjenek, s egységes stratégiát kövessenek.

Ezt fel kell ismerniük a szakszervezeteknek is, de azt is követelnünk kell, hogy kiegészítő intézkedések szülessenek, különböző egyezségeket kössenek megfelelő időpontban arról, hogy milyen gyorsan, milyen időpontban, mennyi idő alatt emelik a nyugati szintre a kelet-európai dolgozók jövedelmét.

Ha ez a folyamat túlságosan lassan, elhúzódva megy végbe, s ebben az állapotban kerülnek be az Európai Unióba ezek a kelet-európai és közép-európai országok, akkor az következik be, aminek a jeleit már most tapasztaljuk: Nyugat-Európában igen gyorsan romlani fognak a szociális viszonyok. Az életnivó lefelé tendálva egyenlítődik ki nyugaton, s nem a kelet-európai országokban emelkedik a nyugati szintre. Pedig fordított folyamatot szeretnénk látni, az lenne jó.

Vannak ugyan különböző törvények, egyezségek az Európai Unión belül a szociális szabványok csökkenésének kivédésére, arra, hogy az Unió bármelyik országában azonosak legyenek a keresetek, de a gyakorlatban mégsem így alakulnak a dolgok.

Nálunk elvesznek, megszűnnek munkahelyek, Önöknél pedig keletkeznek új munkahelyek. Csak egy példát mondok. Egyik autógumi-gyártó üzemünket áttelepítették Csehországba, nálunk Ausztriában pedig csökkentették az autóabroncs-gyártást. De ezt a megoldást nem ígéri véglegesnek, mert már nyilvánosságra került, hogy a gyár Ukrajnában kíván nyitni egy újabb abroncs-gyártó üzemet. Tehát Csehország, Szlovákia vagy Magyarország számára sem tartós segítség egy ilyen beruházás, mert a tőke megy tovább a még olcsóbb helyekre. A multik tehát csak kihasználják a szegény országokat.

Éppen ezért nekünk, szakszervezeti vezetőknek szorgalmaznunk kell a kiegyenlítődést, az EU-hoz csatlakozó országok összenövését. A munkavállalóknak védekezniük kell egy új népvándorlás bekövetkezése ellen, mert ha ezt nem tudjuk megakadályozni, akkor nyugaton menthetetlenül és drasztikusan romlanak a létviszonyok, keleten pedig nem javulnak, nem közelítenek a nyugati szinthez.

Pódiumvita az egészségügyről

Günter Weninger (GdG)
előadása

Az osztrák kórházak 70 százaléka államigazgatási irányítás alatt áll, a szövetségi állam, a tartományok vagy a helyi önkormányzatok tulajdonában van. Ezek 10–15 százalékát az osztrák társadalombiztosítás működteti, 50 százalékát pedig magáncégek, elsősorban vallási kötődésű szervezetek.

Az egészségügyi kiadások Ausztriában sem tartanak lépést az inflációval, hanem robbanásszerűen emelkednek. Sok év óta keresünk valamilyen megoldást, mert nemcsak az állami tulajdonú, hanem a magán kézben lévő kórházakat is a társadalombiztosításon keresztül finanszírozzák, s az állam hozzájárul a költségekhez. Ha megvizsgáljuk az osztrák kórház-hálózatot, arra az eredményre jutunk, hogy néhány területen túl sok, más régiókban pedig igen kevés a kórház. Versenyhelyzet alakult ki. Egyes kórházak mindössze 15–20 kilométerre vannak a legközelebbi másik kórháztól.

Minden fenntartó – akár önkormányzat, akár magáncég –, szeretne olyan kórházzal büszkélkedni, amelynek a legjobb a felszereltsége, a legkorszerűbb a műszerparkja. A kórház helyzete azonban a társadalombiztosítás pénzétől, a társadalombiztosítás finanszírozó képessége pedig a munkáltatói és a munkavállalói járulékok befizetésétől függ. Ausztriában a munkáltató és a munkavállaló 50–50 százalékban fizeti a járulékot. Az orvosok a tb felé számolják el szolgáltatásaikat, a biztosítottak felmerült gyógyítási költségeit a tb-nek kell állnia. Nem a kórházak vannak rossz helyzetben, hanem a tb költségvetésében mutatkozik óriási deficit. Most a teljesítményarányos elszámolás bevezetésével próbálkoznak, amiből az a törekvés érzékelhető, hogy a tb a kórházakra igyekszik továbbhárítani a deficitet. Ha ez bekövetkezik, a kórházak nagy része nem lesz életképes.

A jelenleg napirenden lévő költségcsökkentő megoldások egyértelműen a személyi kiadások mérséklését, az egészségügyi szolgálat kínálati palettájának szűkítését szolgálják, s azt, hogy a beteg a járulék befizetésén felül is járuljon hozzá a gyógyítás költségeihez. Négy év óta minden betegnek a kórházban töltött napokra napi hozzájárulást kell fizetnie, de nem a tb-nek, hanem a kórháznak.

Most – számos tárgyalás után – új rendszer bevezetését tervezik: a teljesítményarányos finanszírozás rendszerét. Akár csupán egy injekcióról, akár egy műtétről van szó, minden kórház-

ban nyújtott szolgáltatásért külön megszabott átalánydíjat fizet a tb, méghozzá egységesen. Egy vakbél-műtét ára például 20 ezer schilling. Ha a kórház ráfordítása ennél magasabb, akkor sem kap érte többet a tb-től, csak a 20 ezret, az ezt az összeget meghaladó költséget a kórháznak magának kell állnia.

Megítélésünk szerint van félnivaló ettől a rendszertől. A fejlett, korszerű technikával felszerelt kórházak a jövőben nem tudnak lépést tartani a fejlődéssel, a teljesítményarányos finanszírozás miatt nem lesz miből megvásárolniuk a legújabb műszereket. És senki nem lesz hajlandó arra sem, hogy magasabb hozzájárulást fizessen. A tb eddig a paritásos járulékfizetés összegének emelését követelte. Úgy látjuk, hogy egyes kórházak – nem akarom azt mondani, hogy mindegyik, de a legjobban felszerelték bizonyosan – áldozatul esnek. Nem azok, amelyeknek átlagos a felszereltségük, hanem a csúcstechnikával ellátottak.

Szerintünk Ausztriában össze kellett volna ülnünk és megmondanunk, hogy melyek a már nem modernnek mondható műszerekkel rendelkező, bezárandó kórházak, s melyek a korszerűek. Például a sürgősségi ellátási kötelezettségű kórházak vagy a szakosodott kórházak intézményének bevezetése célszerű lett volna. Most még nem tudjuk, hogy mi lesz, a szakszervezet egyelőre megpróbál védekezni a leépítési tervek nyomása ellen. Mivel a kórházak, rendelőintézetek orvos-szakemberei tudják a legmegbízhatóbban megmondani a politikusoknak, hogy a gyógyító munkához milyen műszerekre van szükségük, a politikusok nincsenek abban a helyzetben, hogy politikai módszerekkel döntsenek a kórházi, rendelőintézeti beruházásokról, arról, hogy melyik intézményt milyen műszerekkel szükséges felszerelni. Néhány évvel ezelőtt például nagyon drágán vásároltunk egy berendezést, amely vesekövet zúz szét. Ez nagyjából fél Ausztriát el tudta volna látni, mert ez presztizsberuházás volt. Hét ilyen nagy berendezésünk van, s egyiknek a kapacitása sincs kellően kihasználva. Most nem a berendezést akarják eladni, ha-

nem azt mondják, hogy túl nagy létszámú a személyzet. Jelenleg tehát ágyszám-csökkentésről és az ápolási személyzet számának szűkítéséről van szó nálunk, ezzel akarnak megtakarításokat elérni.

Ausztriában ma még viszonylag magas az egészségügyi ellátás normája. Minden osztrák állampolgár a legrövidebb idő alatt bekerülhet a kórházba, bár akadnak egyes szakterületek – például a szív-műtétek –, ahol egyidejűleg reformra szorul a társadalombiztosítás, és a járulékfizetés ügyét is meg kell vizsgálni, mert hiszen nemcsak a kórházakról van szó, hanem az orvosokról is. Az orvosegyesület és a tb képviselői minden évben tárgyalnak. Az orvosok jövedelme az inflációt meghaladó mértékben emelkedik, s az új technológiák miatt a kezelési költségek is növekednek. Azokban a szakosított rendelőekben, ambulanciákon, ahol több orvos rendel együtt, még nem tudunk dűlőre jutni – az önálló foglalkozás kérdése van napirenden Ausztriában –, mert nincs meg jogilag az a lehetőség, hogy egy önálló foglalkozású orvos egy másik orvos alkalmazottjaként működjék. Tehát mindenkinek önállóan kell tevékenykednie orvosként. Ez is vita tárgya jelenleg.

Mi a szakszervezet feladata ezekben az ügyekben? Nekünk az orvosokat, az egészségügyi személyzetet, az ápolási feladatokat ellátókat, s a kórházak, rendelőintézetek valamennyi munkavállalóját egyaránt képviselnünk kell. Azt szeretnénk, ha a munkavállalók ebben az egész vitában nem kerülnének hátrányos helyzetbe, mint ahogy most előfordul. A kórházak munkavállalóit törvény védi, de ez a törvény még nem felel meg az Európai Unió jogi normáinak, emiatt jogharmonizációra vagyunk kötelezve. Például be akarjuk vezetni, hogy az orvos éjszakai ügyeletet ne vállalhasson tizenötötör egy hónapban. De erre azt mondják az illetékesek, hogy nincs meg rá az anyagi fedezet, és nem lehet minden területen azonnal alkalmazkodni az EU követelményeihez, kritériumaihoz. Ha valami pénzbe kerül, akkor mindjárt nem olyan sürgős a harmonizáció. Mielőtt Bu-

dapestre utaztam, éppen az ügyeleti díjak ügyében kellett fel-tüzelní a médiát, s egy kampányt megkezdeni. Sokan mondták ugyanis, hogy az ügyeleti rendszer módosítása nem jöhet szóba. Mi, a szakszervezet viszont azt feleltük erre, hogy ha nem hajlandók az EU normák szerint korlátozni az orvosok és az ápoló személyzet ügyeleti idejét, akkor esetleg sztrájkra is sor kerülhet. Ez most a helyzet nálunk.

Dr. Gulyás Juditnak, az EDDSZ elnökének előadása

Először is szeretném megköszönni, hogy a délelőtt folyamán, külföldi vendégeink és dr. Szabó Endre, a SZEK elnöke is előadásukban többször is említették a közzsfera egyik leg súlyosabb gondokkal küszködő területét, az egészségügyet. Külön megköszönöm a szolidaritást, amely szavaikból kicsengett és amely biztatást ad a harcunkhoz.

Az utóbbi jó néhány év tizedben Magyarországon még nem volt ennyire kritikus helyzetben az egészségügyi szolgálat, mint amilyenben jelenleg van. Rendkívül jól esett, hogy ezt figyelemmel kísérik és hogy a segítő szándék vezérli kollégáinkat. A kialakult helyzetről, az EDDSZ eddigi harcairól, sokszor kilátástalan helyzetéről hosszan tudnék beszélni, de az idő rövidsége miatt majd a kérdésekre adandó válaszokban törekszem kifejezteni szakszervezetünk álláspontját egy-egy részkerdésről. Bevezetésként most néhány gondolatkörre korlátozódva szeretném elmondani a bennünket leginkább foglalkoztató kérdéseket.

A reform, az átalakulás kérdéseit az EDDSZ, az egészségügyi dolgozók szempontjából vizsgálva mi úgy gondoljuk, hogy a reform egyszerre jelent építést és szűkítést. Ehelyett csak a szűkítéssel, csak az elvonással, a megvonással találkozunk. Azt

is gondoljuk, hogy a reform szakmai indokok, érvek alapján történő átalakulást jelent. Ez sajnos ma nem ismert Magyarországon.

A közzsferát stabilizálni kell. Ez volt a fő téma délelőtt. A stabilizálás helyett ma az egészségügyben válsághelyzet van, nagyfokú bizonytalanság, alulfinanszírozottság és most már nem tudom azt mondani, hogy krónikusan alulfinanszírozott az egészségügy, mert 1996-ban már drasztikusan alulfinanszírozottá vált.

A sajtó foglalkozik naponta az egész intézményhálózat eladósodásával. 164 kórház és egyéb egészségügyi intézmény van Magyarországon, s ebből 88 eladósodott. Az adósság mértéke nő, a hitelezők türelme fogy. Kénytelen volt a kormány beavatkozni a kórház-konszolidációba. Ez a beavatkozás azonban nem a bank-konszolidációval azonos sem mértékében, sem módjában. A hitelezők úgy kapják meg a jogos pénzüket, hogy közvetlenül a társadalombiztosítás fizeti ki nekik az összeget. Nem a teljes adósságot, hanem annak csak egy részét, s a kórházaknak ezt a pénzt majd vissza kell fizetniük. Ez egyértelműen azt jelenti, hogy nem lesz konszolidáció, hanem még nagyobb hitelek, még nagyobb adósságot görgetnek maguk előtt az egészségügyi intézményei.

Válság van strukturálisan is. Ezt is elfogadja az EDDSZ, de a megoldás módját – ahogy ehhez hozzákezdték egy júliusban meghozott törvénnyel –, kategorikusan elutasítjuk. Gyakorlatilag egy matematikai képlet alapján a biztosító dönti el, hogy melyik helyen melyik kórházat zárják be. A társadalombiztosító ugyan tiltakozik az ellen, hogy ő zárja be, de sajnos az a tény. Ha ugyanis a biztosító egy kórházzal nem köt szerződést, nem finanszírozza, akkor ott a kapu automatikusan becsukódik. Tehát a törvény rendelkezése egyértelművé teszi minden magyar állampolgár számára, hogy nincs szó szakmai struktúraváltásról, nincs szó ésszerűsítésről. A pénzühiány miatt egyértelműen kórházleépítésről, osztályok bezárásáról és – ami a legdurvább

beavatkozás – központilag, költségvetési törvényben megjelölve hater az egészségügyi dolgozó elbocsátásáról van szó.

Közismert adat, hogy egy kórházi ágyra mindenütt Európában 4–4,5 fős szakszemélyzet – orvos, nővér stb. – jut. Magyarországon ez a szám 1,1. A szakszervezet joggal teheti fel a kérdést: hol vagyunk sokan? Az orvosok vannak sokan? A nővérek vannak sokan? Honnan fogják elbocsátani a 6 ezer embert? A Pénzügyminisztérium tervei szerint 11 ezer dolgozót kell elbocsátani az egészségügyből. Szakmai indokok alapján? Már ma is vannak olyan intézmények, ahol a műtő azért nem dolgozhat folyamatosan, mert nincs műtősnő. A három műtősnőből kettő hiányzik, a talpon lévő egyetlen pedig nem lehet vég nélkül dolgoztatni.

Osztórák kollégám beszélt itt ügyeleti gondjairól. Ugyanezek a gondok foglalkoztatnak bennünket is. Magyarországon évek óta törvénytelenül rendelnek el a munkáltatók túlmunkát, ügyeletet. A megengedett túlórák száma évente 200 lehet. Ezt az egészségügyi dolgozók március végére teljesítik, onnan kezdve az év folyamán törvénybe ütközik minden túlóra, ügyelet elrendelése.

Egyértelműen meg kell fogalmaznunk: a politika betört az egészségügybe. S a politika nem mond igazat! Azzal hirdeti meg a kórházbezárást, hogy a lakosságnak színvonalasabb ellátást biztosít. A valóságban viszont a hozzáférhetőség, az esélyegyenlőség egyértelműen sérül.

Meg kell tehát mondani: nagyon nehéz dolga van a szakszervezetnek, amikor az egészségügynek más a tulajdonosa és más a finanszírozója. Nálunk az egészségügyi intézmények többségének – kivéve az egyetemi klinikákat és az országos intézeteket – a települési önkormányzatok a tulajdonosai. A tulajdonosnak igen súlyos anyagi gondjai vannak, képtelen ellátni azt a feladatát, hogy gondoskodjon ennek a legnagyobb intézményhálózatnak a beruházásáról, fejlesztéséről, mert nincs rá pénze. A finanszírozó, a társadalombiztosítás ellátást vásárol, neki teljesen mindegy, hogy hány ember, milyen bérrel produkálja ezt az ellátást. Vele sem tudunk érdeket egyeztetni.

Az irányításunk válságban van. Ki kell mondani: a mostani költségvetési tárgyalások idején, amikor a szakma első számú vezetője önként távozik a helyéről, rendkívül nehéz az érdekegyeztetés a munkáltatók és a munkavállalók érdekképvisellete között. Mi azt valljuk, hogy ma is maradékelven működik az egészségügy. Hiába jött létre a társadalombiztosítási önkormányzat, a helyzet pontosan ugyanaz, mint amikor a költségvetés finanszírozta az egészségügyet. Szakszervezetünk változatlanul abból indul ki, hogy az egészségügy nagyon keményen termelő ágazat. Mi termeljük a legnagyobb értéket, az emberek egészségét.

Igen nehéz és furcsa a szakszervezeti jogosultságok gyakorlása ezen a területen, hiszen mint mindenütt a világon, nálunk is korlátozott sztrájkjoggal rendelkezik ez az ágazat. Úgy gondoljuk, hogy harcainkban a lakosság, a hozzánk forduló állampolgárok, a betegek érdekeit közösen tudjuk védeni. Ami nekünk a munkahelyünk, az nekik a gyógyítás lehetőségét jelenti, érdekeink tehát közösek. Ilyenformán még a korlátozott sztrájkkal való fenyegetőzés is igen megfontolandó. Kit tudunk mi megfenyegetni? Sajnos nem azokat, akiket kívánnánk, hanem éppenséggel a betegeket. A hozzánk fordulókat, a bennünk bízókat.

Ennek ellenére az EDDSZ az utóbbi két évben kétszer kényszerült arra, hogy országos demonstrációval adjon súlyt követeléseinek. Úgy gondolom, hogy ha az egészségügy dolgozói több tízezres tömegben utcára mennek, akkor már nagyon súlyos baj van az egészségügy érdekeivel.

Kérdések és válaszok

**Mihalovits Ervin (A SZEJ Nyugdíjas
Választmányának elnöke):**

Azt kérdezem a pódiumvita résztvevőitől, hogy a magyar egészségügy is áldozatul esik-e annak az utóbbi években hazánkban tapasztalható módnak, amely szerint szétverünk egy működő hálózatot még mielőtt megszületne az új. A második kérdésem: piacósítható-e az egészségügy, s hol van a piacósítás határa. A harmadik kérdésem: az illetékesek azzal érvelnek, hogy sokba kerül egy kórházi ágy, ezért kell a betegeket a házi gondozás felé terelni, de idősebb-e ez a váltás, megvan-e ennek a feltétele?

Dr. Gulyás Judit válasza:

Nem valós egészségügyi reform zajlik ma Magyarországon, hanem egyértelműen megszorítás, az építésnek semmiféle jele nem látszik. A kormányzat illetékesei azt ígérték, hogy a kórházi ágyak számának csökkentésével párhuzamosan megerősítik azt, ami kiváltja ezt az ellátási formát, ami olcsóbb, tehát a házi beteggondozást, a járóbeteg-szakellátást, bővítik a családorvosok számát. Ebből semmit nem tapasztaltunk eddig, csak a szűkítést. Nem épült ki a házi gondozás rendszere, nagyon apró részletekben, tüneteit észleljük, nem vált általánossá. Nem megnyugtató az, hogy ha a kórházból, a drága ellátási formából kiteszik a beteget, akkor ki és hol ápolja? Magyarországon a házi betegápolásnak még nincsenek meg a feltételei. Ésszerűnek tartom, hogy a beteg ne a drága pénzen fenntartott kórházi ágyon lábadozzon,

de ha nem ott, akkor megfelelő körülmények kelljenek otthon is. Nem alakultak még ki ezek a feltételek.

Nagyon sok gond forrása az, hogy az egészségügyben hamarabb verik szét a régi struktúrát, mint ahogy kiépül az azt kiváltó új rendszer. A piacósítás, a versenyeztetés egyes ellátási formákban elképzelhető, de úgy gondolom, hogy sem az állampolgári jogon járó egészségügyi alapellátásban, sem az egészségügy mintegy 90 százalékában nem megvalósítható. A piacon választani lehet. A megbetegedő ember nem választhat, hogy meggyógyíttassa-e magát vagy sem, annak orvoshoz kell fordulnia, kórházba kell mennie, s az ellátást jogosan igényelheti. Egyes egészségügyi szakmákban a privatizáció megkezdődött Magyarországon. Teljesen leült például a fogászati ellátás, mert nem teremtették meg a privatizáció feltételeit. Ez nagyon drága szakma, s teljesen magukra hagyták az ott dolgozókat. Egy ál-teljesítmény-finanszírozási rendszert vezettek be, az orvosok egyszerűen nem tudják megtermelni azt, amit a tb-től kapnak. Nagyon gyerekcipőben jár még tehát ez az egész. Ahhoz, hogy jól működjék, alaposan átgondolva kellene mindezt csinálni.

A dolog másik oldala, hogy a piachoz fizetőképes kereslet is kell. Nem hiszem, hogy a mai magyar jövedelmi viszonyok mellett olyan sok lehetőségük van az állampolgároknak választani a nagyon drága és az olcsóbb egészségügyi szolgáltatás között. Nincs választási lehetőségük.

Név nélküli kérdező:

Mit tud ilyen körülmények között tenni a szakszervezet, képes-e konstruktív megoldásokat ajánlani? Ausztriában és Magyarországon létezik-e ebben a sötét és drámai helyzetben valamilyen a gondokból kivezető javaslat?

Günter Weninger (GdG) válasza:

Bécs város néhány évvel ezelőtt hús kórházat és öregek otthonát akart privatizálni. Ez azt jelentette volna, hogy több kórházi osztályt, sőt néhány kórházat teljes egészében bezárnak. Drámai helyzet alakult ki egy gyermekklinikával kapcsolatban. Azt azonnal be akarták zárni, mert azt gondolták, hogy onnan máshova lehetne koncentrálni az erőket.

Szakszervezetünk erőteljesen tiltakozott a privatizáció ellen, mert 25 ezer tagunk van ezekben az intézményekben. De nemcsak tiltakoztunk, hanem konstruktív javaslatokat is kidolgoztunk, hogy a hús intézményt miként lehet tovább működtetni a városi költségvetésből. Olyan értelemben is konstruktív voltunk, hogy megmutattuk, mi módon lehet a bürokráciát visszacsorítani, hogyan lehet bizonyos koncentrálni és racionalizálni folyamatot végrehajtani. Akkoriban Bécsben kevés volt a kórházi személyzet, főleg az ápolónő-hiány volt nyomasztó, ezért az állásban lévők rengeteget túlóráztak. Mi késznek mutatkoztunk, hogy lemondunk a túlóráról, ha a betöltetlen posztokra új ápolónőket és egyéb kisegítőket képeznek ki. Az orvosok és az ápoló személyzet együttműködésének új rendjére is javaslatot tettünk. Azért kellett nekünk kidolgoznunk ezeket az ajánlásokat, mert a politika egyáltalán nem gondolta, hogy ezekkel a kérdésekkel neki kellett volna foglalkoznia. Elgondolásainknak igen pozitív hatása volt, mert ezek az intézmények azóta is működnek Bécsben, az illetékesek pedig rájöttek, milyen jó, ha a döntés előtt megkérdezik a szakszervezeteket. Mindez természetesen rengeteg pénzünkbe került, mert szakembereket kellett bevonnunk az ajánlások kidolgozásába. De ennek révén optimistán ültünk le tárgyalni. Ha csak annyit tudtunk volna mondani, hogy ellenezzük a privatizációt, nem sikerült volna megakadályoznunk a tervezett lépéseket. Mindenképpen ellenjavaslatokat kellett kidolgoznunk, mert a legtöbb politikus csak nagyon felszínesen foglalkozott ezekkel a kérdésekkel.

Dr. Gulyás Judit válasza:

Mi akkor tudnánk eredményesen dolgozni, ha pénzt tudnánk teremteni az egészségügy számára. A legfőbb baj, a legfőbb ok az, hogy 1990 és 1995 között felére csökkent az egészségügy rendelkezésére álló pénz vásárlóereje. Hivatalos adatok szerint 48 százalékkal apadt a finanszírozás reálértéke. Milyen döntést hoz erre a kormány? Azt, hogy le kell faragni az intézményhálóból. Ágyastól, szakemberestől annyit, hogy ez a reálérték elegendő legyen a megmaradó intézmények működésére. Nagyon nehéz így tárgyalóasztalhoz ülni. Egyértelműen a Pénzügyminisztérium diktálja ezeket a tárgyalásokat. A társadalombiztosítás költségvetését a pénzügyminiszter terjesztette az Országgyűlés elé.

Az EDDSZ mindenképpen tárgyalni, egyeztetni akar. Minden olyan törvényes jogunkkal élünk, amellyel egy országosan reprezentatív szakszervezet rendelkezik. Ezt a bizonyos törvényt is véleményeztük, s álláspontunkat, részletes kritikánkat elküldtük az Országgyűlés valamennyi pártfrakciójának, minden illetékes szakbizottságának. De egy a baj: a parlamenti igent vagy nemet szakszervezetként csak befolyásolni tudjuk. A döntés nem a mi kezünkben van.

Számunkra rendkívül fontos, hogy a költségvetési tárgyalásokon ott legyünk. Az EDDSZ vezető testülete alternatív stratégiát dolgozott ki. Ebben a szituációban ugyanis minden szakszervezet előtt nagyon nagy kérdés áll: miért harcoljon? A jövedelemért, a bérfejlesztésért vagy alacsonyabb szinten a munkahelyek megtartásáért? Úgy gondolom, ma már ez nem kérdés az EDDSZ számára. Nem tudunk megőrizni minden munkahelyet. Akkor a másik irányba kell elindulnunk. Elő kell vennünk például az ugyancsak 1996-ban született másik jogszabályt, amely rendezi végre a szakmai minimum-létszámokat és feltételeket. Ebben a rendelkezésben le van írva minden szakmára,

minden osztályra, hogy ott hány szakorvos, hány pályakezdő orvos, mennyi szakképzett és mennyi szakképzetlen ápolónő kell, és milyen technikai eszközök szükségesek. Ez a jogszabály nem is találkozott a kapacitás-szükségletéről szólóval, mert ez csak egy év múlva lép majd életbe, s azokat, akiket most elküldenek, egy év múlva vissza kell hívni.

Az EDDSZ nem tehet mást, csak azt, hogy azokat, akik ezt a két jogszabályt elfogadták, meghozták, minden áldott nap szembe-
sitjük azzal, hogy ez a két rendelkezés teljesen ellentmond egymásnak. Ismernünk kell tehát minden olyan döntést, ami az ágazatra vonatkozik, lehetőség szerint nekünk kell megtalálnunk a szakmai kapcsolatot a döntések között. Ilyen válsághelyzetben – amikor minden mozog az egészségügyben, mert nincs költségvetés, az ágazatvezetés rendezetlen, a kormány és a társadalombiztosító kapcsolata nem rendezett – kell lennie egy konstans elemnek is a szakmában. S ez az EDDSZ lehet. Mert mi még mindig meg tudjuk mutatni az erőnket. Sokan vagyunk és egységesek. Már két országos demonstráción is érzékeltettük erőnket. Nem sztrájkoltunk még, de most már egyes helyeken, egyes intézményekben közel állunk ehhez.

Nigel Vickery (UNISON) előadása

A rendelkezésemre álló tíz percben megpróbálom felvázolni, miként járt el a brit kormány egészségügyi szolgálatunk átszervezésében, hogy megpróbálja piaci elvek szerint működtetni azt. Azzal kezdem, hogy röviden áttekintem a finanszírozást, s a Nemzeti Egészségügyi Szolgálat (NHS) helyét a brit életben. Az első, amit el kell mondanom a brit egészségügyi rendszerről, az az, hogy nagyon olcsó, legalábbis nyugat-európai mércével

mérve. A nemzeti össztermék (GDP) 6.7 százalékát költjük egészségügyi célokra, míg Nyugat-Európa más részein 8–9 százalékot. Az ilyen célra fordított összegek 90 százaléka az általános adózásból ered, nincsenek külön adók az egészségügy céljaira. Ez fontos, mert ez garantálja a folyamatos pénzellátást. Nagy-Britanniában nincs hagyománya annak, hogy az állampolgár fizessen a saját egészségügyi ellátásáért.

1948 óta létezik a *Nemzeti Egészségügyi Szolgálat* (NHS). Így az egészségügyi ellátás díjmentes, amikor az egyének ilyen ellátásra van szüksége. Nagyon szűk körű a magán-egészségügyi biztosítás Nagy-Britanniában. A lakosság mintegy 10 százalékának van magán-biztosítása, de ez a biztosítás sem fedi le az egészségi kockázatok teljességét. Így aztán mint nemzet, nem vagyunk érdekeltek a magán-biztosításban. Ezek a tényezők teszik nagyon nehézé a piaci viszonyok bevezetését az egészségügyi ellátási rendszerbe. A közvéleményben hatalmas az ellenállás az ellen az elképzelés ellen, hogy fizetni kelljen az egészségügyi szolgáltatásokért. Hatalmas méretű a ragaszkodás a Nemzeti Egészségügyi Szolgálathoz. Úgy tűnik, ez a legnépszerűbb közszolgálat az országban valamennyi közszolgálat közül. Nagyon nagy politikai ellenállás lenne a direkt privatizálás ellen, vagyis, hogy magán-társaságoknak adják el üzemeltetésre a kórházakat, közvetlen privatizálással, ahogy más köztulajdonú vállalatokkal történt Nagy-Britanniában. Így aztán kormányunk azt a módszert választotta, amit ők belső piacnak neveznek.

1990 előtt *területi egészségügyi hatóságaink* voltak, amelyek a kormánytól megkapták mindazt a pénzt, ami körzetük egészségügyi szolgálatának működtetéséhez kellett. Saját kórházakat tartottak fenn, a teljes személyzetet ők alkalmazták, ellátták saját szolgáltatásaikat. 1990-ben megváltoztatták a rendszert úgy, hogy a területi egészségügyi hatóságokról leválasztották a kórházakat, amelyek az egészségügyi szolgálat független ellátóivá váltak. A kórházak menedzselhették saját magukat, birtokol-

hatták tulajdonukat, megválaszthatták, hogy milyen szolgáltatást nyújtanak és hogyan, saját személyzetet alkalmazhattak, megállapíthatták a fizetéseket és a szolgálat feltételeit a saját személyzetük számára.

Mindezen szabadság ellenében a kórházak nem kaptak pénzt a kormánytól. A pénzt a területi egészségügyi hatóságoktól kapták. Az egészségügyi hatóságok a szolgáltatások vevői lettek. Szerződést kötöttek a kórházakkal a szolgáltatásokra, s a kórházak a szerződés alapján kapták a pénzt az egészségügyi hatóságtól. Ez azt jelenti, hogy a kórházak egymás versenytársai lettek, s az egyes kórházak alkalmazottai is versenyeznek egymással, miután munkaadójuk sikere a szerződések megszerzése terén az ő saját sikerük szempontjából is létfontosságú, ami a munkahely és a jövedelem megtartását illeti. A szerződésekből erednek tehát a kórházak bevételei, amelyek természetesen a szerződésben lefektetett korlátozódnak. A családorvosokra is van rendelkezés, hogy saját költségvetésük legyen a páciensek számára szükséges szolgáltatások megvásárlására.

Elméletileg a verseny – ami abból ered, hogy a kórházakat elválasztották egymástól –, pénzt szabadít fel, a költségek csökkentéséhez vezet, ugyanazt az egészségügyi szolgáltatást az egyik kórházban olcsóbban lehet nyújtani, mint a másikban. De a valóságban az történt, hogy a költségek növekedtek. A piac működtetése magával hozza a saját költségeit, hirdetni kell és meg kell tárgyalni a szerződéseket, számlázási rendszert kell kiépíteni, be kell hajtani a kifizetetlen számlákat. *Korábban mi az összköltség kb. 6 százalékát fordítottuk az egészségügy igazgatására. Ma a teljes költség 12 százalékát költjük erre*, miközben az összesen rendelkezésre álló összeg egyáltalán nem emelkedett, a piaci rendszerre történt átállással nem járt együtt többpénz.

Az eredmény az lett, hogy a kórházak növekvő eladósodással néznek szembe. Jelenleg sok kórház súlyosan el van adósodva. Az első kórházcsőd Nagy-Britanniában 1997 nyarán

következik be, miután nem lesz szerződése és így bevétele sem, mert vesztes lett a piaci versenyben. Ez nem történhetett volna meg a piaci viszonyok bevezetése előtt. Kórházakat csak előre betervezetten szüntettek meg. Nem lehetett kórházat bezárni csak azért, mert elfogyott a pénze.

Hol lehet tehát megtakarítást elérni a piac működésének biztosítása érdekében? Az első: a munkabérek csökkentése. A brit rendszerben egy kórház költségeinek körülbelül 75 százalékát a munkabér teszi ki. Így – természetesen – ez a nyilvánvaló célja a költségek csökkentésének. Ezt két fő módon csinálták. Bár politikai megfontolásokból kifolyólag Nagy-Britanniában nem privatizálható egy kórház, a szolgáltatások egy részét privatizálni lehet. Például: az étellemezést, a mosodát, a takarítást, a porta- és küldöncszolgálatot privatizálni lehet. Magán-vállalkozóval kötnek szerződést. A magán-vállalkozó olcsóbban és kisebb személyzettel látja el a feladatot, s ez a Nemzeti Egészségügyi Szolgálat (NHS) számára is bizonyos megtakarítással jár. Másrészt megváltoztatható a munkaerő-állomány összetétele. Kevesebb ápolónőt, és több képzetlen ápolónő-kisegítőt alkalmaznak. Megváltoztatható egy ápolónő feladatköre is úgy, hogy olyan feladatot is vállalnia kell, amit korábban nem látott el. Azt lehet neki mondani, hogy nem vagy olyan szakképzett, mint ahogy korábban mondták, s ennek megfelelően lehet csökkenteni a munkabérét. Az egész rendszerben ez történik.

A következő két módszer a költségek leszorítására az ágy-szám-csökkentés, és egész kórházi osztályok bezárása. És a megtakarítás végső módja valószínűleg a legfelháborítóbb. Magántőkét keresünk közkórházak építésére és működtetésére. Ahelyett, hogy a közpénztárcából építenénk és működtetnénk a közkórházakat, a magánszektor akarjuk rávenni, hogy építsen és működtessen. Ez azt jelentené, hogy ők alkalmaznák a személyzetet. És egyben azt is jelentené, hogy a jövőben – ha ez megvalósul – *magánintézkedések vennék át a közelőírások helyét az egészségügyi ellátásban*. A meglévő kórház-épületeket

nem privatizáljuk, de ha valamelyik előrepszik és bezárásra szorul, azt magántulajdonúval pótoljuk. Ily módon fog megvalósulni a privatizálás.

Ennek a folyamatnak a korai szakaszában vagyunk. A törvényt 1990-ben változtatták meg. 1994-ig nem minden kórház lett önálló, ön-menedzselt egység. A piac tehát még nem teljességében működik. A magántőke eddig nagyon korlátozott mértékben szivárgott be a szóban forgó szolgáltatások létesítésébe, de azért ez már úton van.

Szakszervezetként sikeresek voltunk az alkalmazottak szolidaritásának és bérének megvédelmezésében. Nem 100 százalékosan, hanem relatíve voltunk sikeresek. Ami történt: egységes országos rendszerünket feldarabolták egymástól elkülönült és egymással versengő szervezetekre. Ez az egész ország egészségkultúrája megváltoztatásának a kezdetét jelenti. Ez annak a kezdetét jelenti, hogy az emberek másként viszonyulnak az egészségügyi rendszerhez (NHS). Annak a kezdetét jelenti, hogy beszélni lehet a lakossággal arról, hogy megvásárolják az egészségügyi ellátást, ahelyett, hogy ezt alapvető emberi jogként élveznék, ahogy ez az elmúlt 50 évben volt.

Szakszervezetünk reagálása az volt, hogy megpróbáltuk erősíteni helyi szervezeteinket és tárgyalni az egyes munkaadókkal, külön-külön, ahelyett, hogy egyszerre tárgyalnánk a központtal valamennyi nevében. *Nyomon követjük tagjaink helyzetét a magán-munkaadóknál, miután elvesztették közszolgálati munkahelyüket, és ott szervezzük meg őket. Így – bár nem a Nemzeti Egészségügyi Szolgálathoz (NHS) tartoznak – megpróbáljuk együtt tartani őket egy közös szakszervezetben és segítünk megőrizni identitásukat. Erőteljes kampányt folytatunk a közvéleményben, hogy segítsenek fenntartani a Nemzeti Egészségügyi Szolgálatot (NHS).*

Eddig késleltettük a valódi piaci viszonyok bevezetését az egészségügyben. 1997 májusában általános választások lesznek Angliában. Ha ismét a konzervatív kormány győz, akkor véle-

ményem szerint nem tudjuk késleltetni, hogy *az egészségügy is olyan árucikké váljék, mint a cipő vagy a gépkocsi, vagy bármilyen más holmi.* Remélnünk kell, hogy a konzervatív kormány uralma véget ér, és az egészségügyi rendszer megmarad ott, ahol most van, és nem kerül sor további privatizációra.

Andreas Braun (ÖTV) előadása

Az egészségügy helyzete Németországban sok hasonlóságot mutat az ausztriaiával. Viszonyaink szerencsére nem olyan rosszak e téren, mint Nagy-Britanniában. Németországban most az egészségügyi költségek szédületes tempójú, szinte robbanásszerű emelkedése okoz legtöbb gondot. Az utóbbi négy évben három törvény született az egészségügy struktúrájáról. Ezeknek az lett volna a feladatuk, hogy megakadályozzák a költségrobbanást, de sajnos ez nem sikerült. Először az volt az elképzelés, hogy az orvos csak bizonyos összeghatárig írhat fel orvosságot. Ha ezt a keretösszeget túllépi, akkor a különbözetet a fizetéséből kell fedeznie. De ez a rendszer működésképtelenné bizonyult.

A járulékfizetéssel Németországban ugyanazok a gondok, mint Ausztriában. A betegbiztosítási járulék nálunk átlagosan 13,5 százalék, amelynek felét a munkáltató, felét a munkavállaló fizeti. Nagy gondunk, hogy a járulék összegét állandóan növelni kell. A német gazdaság esélyeit rontja, hogy egyre magasabbak a járulékos bérterhek. Szerencsére nincs olyan gondunk, hogy egyes kórházakat privatizálnának. Van ugyan egészen kevés magánklinika, de szerepük nem meghatározó az egészségügyi ellátásban.

Mégis akad azonban problémánk a magánosítás körül. Az egészségügyi kockázatok magánosítására célok. Régebben úgy

gondolták, hogy az egészségügyi ellátás egész rendszerének a szolidaritás elvére kell épülnie. De ennek az elvnek az érvényesítését egyre inkább fellazítják, felvizezik, az egyénnek mind többet kell áldoznia egészségének biztosítására. Szakszervezetünk bírálja ezt a helyzetet. Bírálatainkra azt válaszolják, hogy a költségeket határok közé kell szorítani, meg kell gátolni az egészségügyi kiadások növekedését.

1997-ben lép hatályba a negyedik egészségügyi szerkezeti törvény, amely azt rendezi, hogy miért mit kell fizetnie a társadalombiztosítónak. A beteg egy bizonyos minimális ellátásra jogosult. Meg van szabva, hogy például egy vakbélműtétért mennyit fizet a biztosító a kórháznak. Ha a műtétet a főorvos végzi, az többbe kerül, de a különbözetet a betegnek kell állnia, ha ő kéri, hogy a főorvos műtse. A fogászatot is biztosított a beteg számára a minimális szintű ellátás, de ha a betegnek ezt meghaladó igényei vannak, akkor a plusz szolgáltatásokért fizetnie kell.

Most mind jobban élesedő vita folyik ezekről a kérdésekről Németországban. Szakszervezetünk nem tagadja, hogy szükség van az egészségügyi struktúra reformjára, de szerintünk csak olyan intézkedést kellene reformnak nevezni, ami valóban meg is érdemli a reform nevet. Két egymástól húsz kilométerre lévő kórházban például meg lehet indokolni, hogy mind a kettőben szükség van-e komputertomográfra. Szükségesnek tartjuk az ilyen dolgok pontos szabályozását, mert Németországban nem szocializmus, hanem piacgazdaság van, nagyon meg kell fontolnunk, hogy mire költjük a betegbiztosító pénzét. Ilyen témákról folyik most nálunk vita.

Az egykori NDK területén alakult tartományokban a magyarországihoz hasonló volt a helyzet. Széleskörű volt a poliklinikák, szakorvosi rendelők rendszere, amelyben egy helyen többféle szakorvos dolgozik. Szakszervezetünk szerint ez igen előnyös megoldás volt, meg kellett volna tartani, már csak azért is, mert az emberek ezt már megszokták, könnyen elérhető. Saj-

náljuk, hogy a berlini fal leomlása után másfél évvel ez a jó betegellátó rendszer is összeomlott, s a keleti tartományokban is az a betegellátási forma alakult ki, mint Németország nyugati felében. Hozzá kell tennem: szakszervezetünk, az ÖTV ellenezte ezt az átalakítást.

Az egészségügyi dolgozók sztrájkjával kapcsolatban Németországban nincs semmiféle szabályozás, korlátozás. Szabad a sztrájk, csak a pacienseink iránti felelősségérzet korlátozhatja azt. A német közszolgálati dolgozók utolsó nagy sztrájkja 1992-ben volt. Akkor nemcsak órákat, hanem napokon át sztrájkoltunk, főleg az egészségügy igazgatási szférájában, ami kevésbé érintette pacienseinket, ezért volt ott a sztrájk súlypontja.

A munkálatok megpróbálták ránk, a munkavállalók érdekvédelmére háritani a felelősséget, mert balesetek természetesen azokban a napokban is történtek. Mi azonban alaposan megszerveztük az ügyeletet, s elláttuk ezeket a betegeket. Az egészségügy sztrájkja általában nagyon hatékony. Ha két napig sztrájkol az igazgatás, akkor a kórház már nem kap pénzt, mert nem tud elszámolni. Tapasztalataink alapján tehát azt ajánljuk érdekvédelmi harcukat vívó kollégáinknak, hogy főként a kórházak igazgatási osztálya, adminisztratív részlege sztrájkoljon, mert nálunk ez nagyon eredményesnek bizonyult.

Megjegyzések, reflexiók

Paul Marks (UNISON):

Mindabból, amit dr. Gulyás Judit elmondott a magyar egészségügy helyzetéről, felidőződött bennem Margaret Thatcher egykori miniszterelnök asszonyunk budapesti látogatása. Az az érzésem, hogy Thatcher még mindig itt van, mert az ő idején mi is ugyanilyen gondokkal küszködtünk. Az egészségügyben dol-

gozó emberként elmondhatom, hogy *a piac nem működik az egészségügyben*. Teljesen mindegy, hogy Dél-nyugat Angliában vagy Budapesten vagyunk, nem működik. Nyilván olcsóbb otthon gondozni a betegeket, mint a kórházban, legalábbis a kórház számára. A házi betegápoláshoz szükséges családi háteret az úgynevezett közösségi betegápolás rendszerével próbáljuk megteremteni. Három év óta bajlódunk ezzel, de nem működik. A betegeknek vissza kell menniük a kórházba, mert otthon nem tudnak minden kezelést elvégezni. Az angol kormány azonban vívmányként kezeli a közösségi betegápolás rendszerét, mert a statisztikák szebbek. Ki lehet mutatni, hogy mennyivel kevessebe kerül, ha a beteg otthon lábadozik.

A közszolgálat dolgozóit korábban három nagy szakszervezet tömörítette Angliában. De nemrég egy szakszervezetté egyesültünk és ez az egyesült szakszervezet ma rendkívül erős, a tagok és az egészségügyi szolgáltatásokat igénybe vevők számára egyaránt megsokszorozott erejű érdekvédelmet jelent. Úgy gondolom, hogy magyar kollégáinknak is egyesülniük kell, mert az állami szerepvállalás megnyirbálása ellen nagyobb sikerrel lehet fellépni egyesült erő felmutatásával. Nem azt tanácsolom, hogy sztrájkoljanak, de tegyenek meg mindent, amit szükségesnek látnak azért, hogy a saját tagságukon kívül az egész lakosság érdekeit védjék.

Dr. Gulyás Judit (Az EDDSZ elnöke):

Köszönöm angol kollégánk velünk kapcsolatos megjegyzését. Jól érzek, hogy a magyar egészségügyi dolgozók számára nem azonnal megragadható és nem problémamentesen kezelhető eszköz a sztrájk. Akkor veszítenénk el a lakosoknak, a betegeknek az egészségügyi munkavállalók és intézmények iránti szimpátiáját, együttérzését, ha sorsukra hagynánk a gyó-

gyításra szorulókat. Az EDDSZ-ben is nagy vitákat folytattunk a sztrájk alkalmazásának lehetőségeiről. Meg kell mondanom, hogy 1995 őszén elég közel is álltunk a sztrájkhoz, annyira súlyos volt a helyzet, a költségvetési bértárgyalások annyira kilátástalanok voltak.

Angol kollégámmal egyetértve én is úgy gondolom, hogy csak egy egységes és nagy létszámú szakszervezet lehet eredményes. Magyarországon a rendszerváltás idején, 1990-ben az ellenkező irányú folyamat ment végbe: a nagy szakszervezetek épültek le és törték szét sok kis szakszervezetre. Az egészségügyben tizenkét felé szakadt az egységes ágazati szakszervezet. Az EDDSZ maradt talpon mint legnagyobb szakszervezet, s mellette szakmai szakszervezetek alakultak. Itt ül a teremben a Mentődolgozók Önálló Szakszervezete, amely csak a mentődolgozókat tömöríti. Ezt helyesnek tartjuk, mert sajátos, csak a mentősökre jellemző érdekeik vannak. Az EDDSZ az a gyűjtő szakszervezet, amely az orvosokat, nővéreket, asszisztenseket, a kórházakban, a járóbeteg-ellátásban és a családorvosi szolgáltatásban dolgozókat gyűjti össze. Az egységtörekvés jelen van sorainkban is, mert eddig még minden nagy akciónkon, demonstrációnkon egységesen léptünk fel.

Dr. Frischmann Edgar (SZEK Nyugdíjas Választmánya):

Az állami szerepvállalás szűkítése az egészségügyi ellátások szférájában a kormányok világméretű összeesküvése a beteg emberek ellen. Ezzel az összeesküvéssel szembe kell szállni. De alapos vizsgálatot kíván az érem másik oldala is, megfontolást érdemelnek azok az érvek is, amelyek szerint Magyarországon és általában Európában túlzottan – esetleg indokolatlanul – sok pénz megy el az egészségügyre. Hol a probléma? Nem arról van-e

szó, hogy olyan gonddal állunk szemben, amelyet pillanatnyilag nem tudunk megoldani, s az egészségügyi személyzet állásainak megvédése érdekében bizonyos teóriákat állítunk fel.

Egy orvosismerősöm szerint egyes, sok tízezer forintba kerülő, legalább hathetes betegállományt és két-három hetes kórházi ápolást igénylő műtétek egy néhány milliós lézerekészülékkel három nap alatt elvégezhetők lennének. Ennek alkalmazásával azonban sok egészségügyi dolgozó elveszítené a kenyérét. Amikor tehát arról beszélünk, hogy – indokoltan vagy indokolatlanul – sokba kerül a gyógyítás, nem arról van-e szó, hogy olyan elavult módszerekkel és felszereléssel dolgozunk, ami hosszabbá, drágává és létszámgigényessé teszi a kezelést? Eszembe jutnak a XIX. század géprombolói, akik összezúzták a gépeket, mert sok ember munkáját feleslegessé tették. Vajon nem célszerűbben hasznosulna-e az adófizetők pénze, ha olyan gépek, berendezések beszerzésére törekedne az egészségügy, amelyek lényegesen olcsóbbá, rövidebb idejű kórházi ápolást igénylővé tudnák tenni az egészségügyi szolgáltatást?

Günter Weninger (GdG) válasza:

A gyógyítás technikai színvonala ma nem azonos a 20–25 évvel ezelőttivel. Változott a korstruktúra is, ma az idősök aránya jóval magasabb a társadalmon belül, mint régebben. Az idősök gyógyítása az átlagosnál költségesebb, a fiataloké pedig olcsóbb. Ami bennünket belekényszerít a költségvitába, az elsősorban a költségek elosztása. Nem akarunk lemondani a legkorszerűbb technika alkalmazásáról, s azt sem akarjuk, hogy akinek nincs elegendő pénze, annak ne legyen módja igénybe venni a gyógyításához szükséges drága eszközöket, nem akarunk olyan helyzetet, hogy a szegény embert ne műtsék meg.

A politika természetesen nem meri bevallani, hogy tulajdon-

képpen erről van szó, hanem azt mondja, hogy a költségeket csökkenteni kell, s ehhez az egészségügyi ellátás struktúráját, szervezeti rendszerét szükséges megváltoztatni. Nem arról van szó, hogy szervezeti módosítások szükségtelenek lennének, ha úgy tesszük fel a kérdést, hogy miként lehet megfelelő gyógyítást megfelelő kórházban biztosítani. De egyet nem lehet tenni: a költségeket a 15 évvel ezelőtti szintre visszaszorítani. Az egészségügyben is végbement egy bizonyos technikai-technológiai fejlődés, amelynek költségeit nem akarják az egész lakosságra egyenletesen elosztani.

A politika ki nem mondott törekvése az, hogy aki meg tudja fizetni, az kapja meg a legjobb szintű gyógyítást, a köznép pedig érje be az átlaggal. Ez ellen a szakszervezetnek természetesen harcolnia kell. Nem szabad hagynunk, hogy belekényszerítsenek bennünket ebbe a költségvitába, abba, hogy mindent csak a költségek szempontjából ítéljünk meg. A humanitásról, az állampolgárok egészségügyi ellátásáról van szó elsősorban, nem szabad tehát belenyugodnunk, hogy a költségvita elfedje ezt az elsődleges célt.

Nigel Vickery (UNISON) válasza:

Nem hiszem, hogy valaki is azt mondta volna: nem tudjuk javítani az egészségügyi szolgáltatások színvonalát. Másról van szó. Arról, hogy ma nem tudjuk menedzselni a pénzt, tehát a pénzt kell jobban kiadni, felhasználni, s ez egészen más, mint pusztán költségcsökkentést szorgalmazni, nem azt jelenti, hogy a piacra kell hagyatkoznunk. A piac szerepe bizonyos behatárolt javak elosztása. Ha mindenki maga termelné az ennivalóját, akkor nem kellene kimenni a piacra. De ezt nem tehetjük, tehát azért megyünk ki a piacra, hogy élelmiszereink bizonyos behatárolt mennyiségét ott megkapjuk. Amennyiben az egészség is

áru, amit megvehetünk az üzletben, akkor tulajdonképpen már nem abban az értelemben van szó egészségügyről, ahogy mi, az érintettek értelmezzük. Az egészség ugyanis emberi jog. Aki piacra megy, annak van pénze, hogy megvegye, amire szüksége van. Éppen ezért az egészségügyben nem alkalmazható a piacositás, mert egészségre mindenkinek szüksége van, nemcsak azoknak, akiknek elegendő pénzük van arra, hogy megvásárolják.

Dr. Gulyás Judit válasza:

Úgy gondolom, hogy a probléma felvetése jogos. Igen drámai az a helyzet, amelyben egy szívsebész professzornak azt kell közölnie, hogy több műtétet nem tud elvégezni, mert a kórházban vagy a klinikán elfogyott az erre a célra rendelkezésre álló pénz. A szív műtét ugyanis sokba kerül.

A fő gondot abban látom, hogy a döntés felelősségét ma senki sem akarja vállalni. Politikai döntések sorozatán múlik az, hogy milyen az egészségügyi ellátás színvonala egy országban. E döntések mögé kell rendelni a pénzt. S aki a döntést meghozza, annak vállalnia kell a felelősséget is. Itt most nem ez történik. Egyértelműen az történik, hogy lejjebb tolódik a felelősség, magára az egészségügyi dolgozóra, aki az ő tevékenységéhez rendelt pénzügyi háttérért nem tud felelni, nem tehet róla, hogy az sok vagy kevés. Jogos tehát a felvetés: az egészségügyi struktúrát valóban át kell alakítani. De profi módon megszervezve, hogy ha egy műtét sokba kerül, akkor ennek költségfedezete kerüljön oda, ha a betegnek szüksége van arra a műtetre. S nem csak beszélni kellene róla, hanem megszervezni, hogy az úgynevezett egynapos sebészet – amely nagyon olcsó és amelyet nagyon régóta alkalmaznunk kellene –, nálunk is gyakorlatiá válik. De csak írnak, beszélnek róla, meg nem szer-

vezik. Ugyanakkor mindennap halljuk, hogy sok a sebészeti ágy, sok a sebészorvos. Igaz, hogy egyes, korábban elterjedt betegségekkel ma ritkán vagy alig találkozunk, de az is igaz, hogy Európában Magyarország vezet a daganatos betegségek gyakoriságában, hazánkban a második haláloki tényező a szív- és érrendszeri betegségek. Ezek gyógyítása igen pénzigényes. Ennek tudatában is elszomorítóak azok a hírek, amelyeket arról hallhattunk, hogy Zalaegerszegen, Pécsen, Debrecenben, a SOTE klinikáin megállnak a nyitott szívű betegek. Valóban kevés a pénz, igaz a költségrobbanás, de a gyógyítás feltételeit a döntésükért felelősséget viselő profi vezetőknek kell megteremteniük.

Szakszervezeti vezetőként tiltakozom az ellen, hogy ezt a felelősséget az egészségügyi dolgozóra, az orvosra hárítsák át, mert nekik nem ez a dolguk. Nekik az a kötelességük, hogy a szakma magas színvonalán gyógyítsanak. De ha a sebész pénzhiány miatt nem tudja elvégezni a beteg gyógyulásához szükséges műtétet, akkor ezért nem neki kell vállalnia a felelősséget, hanem a politikai döntéshozóknak. Sajnos ez a legnagyobb gondunk. Az, hogy mindenki másra akarja áttétálni a döntés felelősségét. A kórház mutogat a biztosítóra, a biztosító a szakmapolitikáért felelős minisztériumra, és mindenki egyformán szidja a parlamentet a törvény miatt. Ez az út sokáig nem járható. Mindenkinek fel kell vállalnia a saját felelősségét. Az egészségügyi dolgozó felelőssége a szakma szabályai szerinti tisztességes betegellátás. Ezért őt felelősségre lehet vonni, de az anyagi háttér anomáliáit nem.

Vadász János (a KKDSZ elnöke):

Miközben mi azt hisszük, hogy az európai integráció felé robbogó vonaton vagyunk, valójában ismét az ellenvonaton ülünk. Az, amit külföldi barátaink elmondtak az egészségügy privati-

zációjának lehetetlenségéről, az egészségügyi ellátó rendszer lepusztításának értelmetlenségéről, az nekünk azt bizonyítja, hogy az ellenvonaton ülünk, ha tájékozatlanság miatt abban a hitben ringatjuk magunkat, hogy a privatizáció, a költségsökkentés valamiféle megoldást jelenthet. Thatcher asszony – legalábbis a szelleme – valóban itt van, munkálnak közöttünk az ő módszerei, törekvései. Miközben Angliában éppen leváltani készülnek az ő örököseit, azt a gondolkodást, amit ő képviselt.

Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy a költségtakarékos, az ésszerű, a szakmailag indokolható reformmegoldások ellen kellene fellépni. Mivel azonban vétkesek közt cinkos, aki néma, mi nem lehetünk némák ebben a helyzetben. Igaza van angol kollégáknak, aki arra ösztönöz bennünket, hogy össze kell fogni. Ezt a helyzetet nem engedhetjük tovább romlani, súlyosbitani, s nem engedhetjük a felelősséget áthárítani arra az egészségügyi munkavállalóra, aki csak azért nem végezheti el a munkáját, mert nincs hozzá pénz és eszköz.

Alan Leather (PSI):

Nagyon fontosnak tartom az egészségügy reformjával, szerkezetváltásával kapcsolatos tisztázó vitákat. Nemcsak a reform és a piac szempontjából fontos ez, hanem az egész közszolgálat szerkezetváltásának ügye miatt is. A közszolgálat minden területét érinti a reform, s az egészségügy átalakításának tapasztalatai, tanulságai kikristályosíthatják azokat a kérdéseket, amelyek általános érvényűek a közszolgálat valamennyi szférájában.

A közszolgálati szakszervezeteket támogatnám abban, hogy nagyobb hangsúlyt adjanak az egészségügy reformjával kapcsolatos ügyeknek, mert ez világosabbá teheti, hogy mi az, ami a piacra bízható, s mi az, ami kizárólagosan állami felelősséggel működtethető. Tudnunk kell, hogy hol ér véget a piac, hol nem

lehet piacosítani, mik a piac korlátai. Ezeket az egészségügy átalakításának reális és irreális elképzeléseivel kapcsolatos tapasztalatokat stratégiaileg érvényesíteni kell a közszolgálat más területeinek jövőjét érintő vitákban is.

Az egészségügy kapcsán tájékoztatásként szeretném elmondani, hogy a PSI az ILO-val együtt nagy figyelmet fordít a kelet-közép-európai egészségügyi dolgozók béreinek és munkakörülményeinek tanulmányozására. Azért tesszük ezt, mert mindaz, amit a Világbank, a nemzetközi egészségügyi szervezetek és sok más intézmény képviselői az egészségügy bér- és munkaügyi helyzetéről elmondanak, nem a teljes képet adja erről a szakmáról. És az is igaz, hogy ez még nem vált a gazdasági vita tényezőjévé. Pedig azzá kellene válnia.

Egy a kelet-közép-európai országok egészségügyi szolgáltatásainak privatizációját vizsgáló másik tanulmány tartalmazza azt az elemzést, amely már a nemzetközi vállalatokra tekint, azt vizsgálja, hogy a nemzetközi szervezetek miként kezdenek elmozdulni a kelet-európai egészségügy felé. Például a gyógyszergyártó cégekre utalok, amelyek abszolút aktívak ezen a területen és olyan vállalkozásokra, amelyek a kórházvezetésben, illetve az egészségügyi szolgáltatások bizonyos részeinek privatizációjában érdekeltek. Remélem, hogy magyar barátaink ismerik ezeket az anyagokat. Ezek ugyanis teljes mértékben relevánsak, meghatározóak a Magyarországon folyó viták szempontjából.

Pódiumvita a közszolgálat (közigazgatás, oktatás, kultúra, művészet) változásairól

**Chris Lennie (UNISON)
előadása**

Fő hozzászólásomat az önkormányzatokról folytatandó vitában fogom elmondani. Most arra kértek fel, hogy röviden szóljak Nagy-Britannia kulturális életéről, a múzeumokról stb., mivel a vonatkozó rendelkezések egy része a helyhatóságok területére esik. A helyhatóságoknál pedig az UNISON-nak jelentős szerepe van, mind a tagságot, mind a szervezetet illetően.

Mi a brit kormány magatartása általában a kultúrával kapcsolatban? Kormányunk a kultúrát úgy tekinti, mint bármi mást napjainkban, vagyis aminek ismeri az árát, de nem ismeri az értékét. Pedig van különbség! Valaminek az ára az, amit eladással, díjkiszabással vagy szolgáltatással lehet kialakítani. Valaminek az értéke viszont ténylegesen a nemzet – s az azon kívüli világ – történelmében és jövőjében rejlik. És ez az, ami hiányzik a brit kormánynak a kulturális gondoskodással kapcsolatos magatartásából.

A közszolgálatok finanszírozási rendszerének sok más terü-

letéről szó esett a mai vita folyamán. A brit kormány politikája arra kényszeríti a közszolgáltatások nyújtóit, hogy maximálisra növeljék az e szolgáltatásokból eredő bevételeiket. Nincs stratégia, nincs terv vagy áttekintés, amelyet a kormány a helyi és a városi önkormányzatokkal, a polgárokkal és a közvéleménnyel együtt fogadna el arról, hogy közösen mit tekintենek a kulturális örökségünk érdekében álló szolgáltatásnak, jövő életünk részének. Az egész dolgot inkább egyféle piaci ráhatásnak, próbának teszik ki. Hogy az ilyen szolgáltatásokat továbbra is nyújtani lehessen, egy megtérülési rátát kell realizálniuk profit formájában, vagy pedig az e szolgáltatásokhoz szükséges kormány-szubvenció szármalmas összegére szorulnak. Ilyen szolgáltatások létezésére semmiféle törvényes jogalap nincs az Egyesült Királyságban.

Az UNISON érdekei ezen a területen azzal kapcsolatosak, hogy helyi szinten milyen rendelkezések vonatkoznak a színházak, múzeumok, sportcentrumok stb. elérhetőségére. Ezeket a szolgáltatásokat sem kerülte el a kormánynak a helyi szolgáltatásokkal kapcsolatos politikája, amely szerint ezt a szférát is – amennyire csak lehet – ki kell tenni a piac szigorának. Ez azt jelenti, hogy például a sportcentrumok használatát, menedzselését tendereztetési, verseny- és szerződés-procedúráknak vetik alá, s díjat vetnek ki a használókra.

Sok helyen van némi politikai különbség a helyi hatóságok és a központi kormány álláspontja között, de az ilyen vitákban általában a kormány győz, miután az ő kezében van a politikai ellenőrzés és a hatalom. Az Egyesült Királyságban nincs olyan törvény, amely megengedné a helyhatóságoknak, hogy megvédjék magukat a központi kormány politikájával szemben – ellenében például Németországgal vagy Ausztriával, ahol tartományi rendszer van. A helyhatóságok az Egyesült Királyságban csak a központi kormány által meghatározott módon tevékenykedhetnek és létezhetnek. A múzeumok, kiállítások és színházak is ennek a kemény szigornak vannak alávetve. Megszokott ma

már, hogy a közgyűjteményekben belépő díjat szednek. A színházakban eddig is szedtek. Az az elvárás ezen intézményekkel szemben, hogy maximális erőfeszítést tegyenek a nullszaldós működés elérésére, s ne szubvencióra várjanak.

Mindezt egy újonnan létrehozott minisztérium koordinálja. Az új miniszter korábban egészségügyi miniszter volt. Kollégáimtól hallották, hogy mit tett az egészségüggyel. Attól félünk, hogy ezt fogja tenni kulturális életünkkel is. Örökség Minisztérium a tárca neve. Mi a helyzet az Örökség Minisztérium alá rendelt ügyek finanszírozására vonatkozó kormányintézkedés körül? Országos lottót vezettek be, amelyhez hasonló valószínűleg Magyarországon is van. Ez lesz majd a fő bevételi forrás, amelyet a kormány szét fog osztani pályázók között azzal, hogy ők tovább osszák egy – a kormány által kinevezett – bizottság felügyelete mellett. Az egész tehát a kormány közvetlen politikai irányítása alatt lesz, s a kormány fogja meghatározni, hogy mely prioritások és döntések a helyesek a nemzeti lottóból származó bevételek elosztása, s az ilyen tárgyú üzleti ajánlatok terén.

Véleményem szerint az ilyen politika hatása az, hogy olyan szintre csökkentik az örökség és az örökség ismerete értékét, valamint a helyi és nemzeti kultúrához való hozzáférhetőséget, hogy mindez a fizetőképesség függvényévé válik. Azok, akik jövedelmi szempontból kevésbé kedvező helyzetben vannak, vagy munkanélküliként hátrányos helyzetűek, minden bizonnyal a leginkább megsínylik majd a kulturális örökséghez, múzeumokhoz, könyvtárakhoz stb. való hozzáférhetőség hiányát.

A könyvtárszolgálat az egyetlen kivétel a belépti díjak bevezetésére irányuló kormánypolitika alól. Abban a kampányban, amit az UNISON és a többi szakszervezet a közszolgálatokért folytatott, fontos követelés volt a könyvtárak ingyenes használatának fenntartása. A könyvtárak nem csak a szépírodalmat teszik hozzáférhetővé, hanem fő letéteményesei a történelmi, kulturális, kutatási, információs és tudományos ismeret-

anyagoknak is. A közvélemény és szakszervezetünk is azon a közös állásponton van, hogy küzdeni kell e szolgáltatások hozzáférhetőségének fenntartásáért, mert ez gazdagítja az Egyesült Királyság polgárainak és népének egész életét.

A nemzeti intézményekben az UNISON-nak nincsenek szervezetei, ezek a kulturális örökség értelmében *nemzeti intézmények*. A nevesebb nemzeti galériák, színházak, művészeti vállalatok stb. tartoznak ide. Szigorú fegyelemnek vannak alávetve a brit ügynökségi ellenőrzési rendszer alapján. Ez az ellenőrzési rendszer az olyan nem kormányzati szervezetek egyike, amelyek – bár nem kormányzatiak – elvállalnak az állam által rájuk bízott funkciókat. Ezek a szervezetek is ki vannak téve a piac szigorának. Nullszaldósan kell működniük vagy maximális bevételre kell szert tenniük, hogy megteremtsék mások szponzorálásának feltételeit.

A brit életnek ez a területe tehát annak a neo-liberális dogmának a befolyása alatt áll, amely szerint a piac olyan eszköz, amelynek léteznie kell, és meg kell előznie a kormány készségét a kulturális fejlődés fenntartásának elősegítésére az Egyesült Királyságban.

Vadász János, a KKDSZ elnöke előadása

Örülök annak, hogy angol kollégám után kapok szót, mert olyan dolgokról beszélt, amelyek kapcsolódnak az előző témakör – az egészségügy – vitájában tett megjegyzésemhez. Az „ellenvonatról” van szó ezúttal is. Ami Angliában jellemző, az Magyarországon ma még teljes kibontakozásában hál’istennek nem jellemző. S angol kollégám szavaiból érezhető volt: ők is

azt szeretnék, hogy hosszabb távon náluk se legyen jellemző az, ami ma elmondható.

Mi a helyzet nálunk? Az alkotmányos deklarációk és a valóság – a „rögvalóság” – alapvető ellentmondásai tapasztalhatóak. Alkotmányosan rögzített joga ugyanis minden állampolgárunknak a művelődéshez való jog. Ezzel szemben viszont a kulturális alapintézményekről – a könyvtárakról, a művelődési házakról, a múzeumokról, a levéltárakról – azt kell regisztrálnunk, hogy a magyar települések egyharmadában immár semmiféle olyan közszolgálati intézmény nincs, amelyben a polgár érvényesíthetné a művelődéssel kapcsolatos alkotmányos jogait. Ez az egyik alapvető ellentmondás.

A másik: Magyarországon a kultúra soha, így az utóbbi 45–50 évben sem volt állami eszközökkel jól finanszírozva, jól ellátva. 1989-ben, tehát amikor a rendszerváltáshoz érkezünk, a GDP 1,4 százalékát fordította hazánk az állami és az önkormányzati kulturális alapszolgálatok, közszolgálatok – könyvtárak, művelődési házak, múzeumok, levéltárak – működtetésére. Jelenleg – miközben ez az 1,4 százalék sem volt magas – 0,7 százaléknál tartunk. Az ezt megelőző pódiumvitában beszélünk az egészségügy lepusztításáról, azokról a téveszmékről, amelyek az egészségügyi közszolgálatokkal kapcsolatban Magyarországon megjelentek. Ugyanilyen téveszmékről beszélhetünk a kulturális alapszolgálatokról szólva is, mert a helyzet vérszenen hasonló. Magyarországon is megjelent az a téveszme, amely szerint a kulturális intézmények alaptevékenységének java piacosiható. Mintha a polgárok, a vállalkozások fizetőképesei lennének a kulturális alapszolgáltatások vonatkozásában. Nem a kultúra magasabb régióiról, a művészetekről van szó, hanem az alapokról: a kulturális közvetítés alaptevékenységéről, például a közönyvtárakról.

Az egyik téveszme szerint ez a tevékenységi kör piacosiható lenne. Szakszervezetünk, a KKDSZ álláspontja szerint ez egyszerű hamisítás, hazugság. A másik téveszme azt vallja, hogy ez

a terület nemcsak piacosiható, hanem még privatizálható is. Ennek megfelelően közhasznú társaságokba, először nonprofit, majd piaci szervezetekbe próbálják terelni ezeket az intézményeket. Vannak könyvtáraink, sőt ma már múzeumaink is, amelyeket az állam, illetve az önkormányzatok arra kényszerítenek, hogy tartsák fenn magukat. Például egy olyan egyedi, különleges kulturális értéknek, mint a kesztelyi Helikon Kasztélymúzeum, amelynek műemlék-könyvtára az ország páratlanul különleges műemlék-gyűjteménye, 1996 október elsejétől úgynevezett közhasznú társasági formában kellene működnie. Vagyis a tevékenységéhez, fenntartásához szükséges költségek több mint 70 százalékát saját magának kellene megkeresnie. Különleges idegenforgalmi helyzete miatt ennek az intézménynek talán még lenne is esélye erre, de ezt modellnek tekinteni teljesen abnormalis, ellentétes mindazzal, amit a kultúra és a kulturális közvetítés alapérdekei a XX. század végén megkövetelnek.

Folytathatnám a téveszmék sorát. Közéjük tartozik például az az igen elegánsnak tetsző szöveg, amelynek hirdetői szerint a kultúrában együtt van jelen a pazarlás és a hiány. Ez igen szépen hangzik, csak az a baja, hogy nem igaz. Az utóbbi évtizedek Magyarországon a kultúrában a hiány halmozódott fel. Az egyik legkirívóbb példája ennek a Magyar Országgyűlés Könyvtára. 1995-ben mindössze 57 új könyvet tudott beszerezni. S ez a magyar parlament könyvtára! Arról sem kell hosszabban beszélni, mivel jár, hogy az egész országban összesen csupán 22 ezer közalkalmazottja lehet a kulturális közvetítés alapintézményeinek. Ez azt jelenti, hogy Magyarországon ma a kulturális közvetítés alapintézményeiben a létszámbeli és a lakosság megnövekedett érdeklődése miatt az engedélyezett 200 órán felül még 400–500 túlórák kell teljesítenie egy-egy kulturális területen tevékenykedő szakalkalmazottnak. A közszolgálatot ugyanis el kell látni.

A megoldást szakszervezetünk abban látja – ezért írtuk alá a hároméves közalkalmazotti megállapodást –, hogy kulturális

sztaktörvényeket kell alkotni, s ezekben a könyvtári, múzeumi, levéltári, közművelődési törvényekben rögzíteni kell az állam, illetve az önkormányzatok kötelezettségeit, a költségvetési hozzájárulás mértékét, normatíváit és a fenntartók foglalkoztatási kötelezettségeit. Ezeken a szaktörvényeken dolgozunk most. Ha 1997-ben ezeket az igényeinket nem tudjuk érvényesíteni, akkor nem tekintjük érvényesnek a hároméves közalkalmazotti megállapodást.

Borbáth Gábor (PSZ) előadása

A magyar közoktatás átalakulásának egy vonulatát szeretném röviden bemutatni. Ezzel kapcsolatban is az alkotmányos kötelezettségből kell kiindulni. Az alkotmány ugyanis minden magyar állampolgár számára hozzáférhetővé teszi és garantálja az ingyenes közoktatási szolgáltatások igénybevételét. Ez a szolgáltatás kiterjed az első szakma megszerzésére is.

Nézzük meg, hogy 1990 és 1991 fordulóján milyen változás állt be ebben az intézményrendszerben. Történt egy tulajdonosváltás. Az iskolákat egy parlamenti döntés az önkormányzatok tulajdonába adta és egyúttal az önkormányzati törvényben ellátási kötelezettségként írta elő nekik, hogy biztosítsák az iskolák működését. Egyúttal bevezették a kettős finanszírozás modelljét is: az állam normatív úton, fejkvóta szerint költségvetési hozzájárulást ad az iskolák fenntartásához, de ez a hozzájárulás nem fedezi teljes egészében a fenntartási költségeket. A különbözetet az önkormányzatoknak kell fedezniük helyi forrásokból, helyi adókból, illetve a személyi jövedelemadó ott maradt részéből. Ebben a kettős finanszírozási modellben egy feladatfinanszírozó típusú gondolkodás rejlik, ami önmagában nem lenne hátrány. De sajnos együtt járt vele az is, hogy ez a normatíva soha sem tartott lépést az inflációval, ezért folyama-

tosan elértéktelenedett. Az önkormányzatok egyéb bevételei lehetőségai is folyamatosan visszaszorultak. Ennek következtében súlyos gondok keletkeztek az iskolák fenntartása körül, ellehetetlenült a bérhelyzet. A bérjellegű és a dologi kiadások aránya is olyan mértékben torzult, tolódott el az utóbbi évek költségvetésében, hogy ma már 80 százalékot visz el a bérigény és csak 20 százalék jut a dologi, működési kiadásokra. Ez végletesen kiegyenlítetlen rendszert teremtett az egész magyar közoktatásban, s mára gyakorlatilag katasztrófa-helyzetbe hozta a fenntartókat is. A fenntartó ugyanis nem tud ebből a helyzetből kimenekülni. Fenntartási kötelezettsége van, el kell látnia a feladatot, de finanszírozási oldalról nem kapja meg hozzá a feltételeket.

A másik változás alapvetően érinti az állampolgári esélyegyenlőség biztosítását a közoktatás révén. S ez számunkra kulcskérdés. Az oktatás tartalmi vonatkozásairól és az iskolaszerkezet kérdéseiről van szó. Az iskolaszerkezet ügyében drasztikus változás történt 1990–91 fordulóján. Az 1989-ig egy-egy 8+4-es iskolarendszert felbontani engedte egy miniszteri rendelkezés. Ennek következtében feltűnt az iskolarendszerben egy korai szelekcióra utaló tendencia. Elsősorban a legjobb gimnáziumok nyitottak 8 osztályos gimnáziumokat, beléptetve ezzel az oktatási rendszerbe egy korai szelekciós fázist. Ugyanakkor éveken keresztül húzódtott a tartalmi változások szabályozása. Csak 1996-ban született meg végleges formájában a nemzeti alaptanterv, amelynek tényleges belépése azonban csak a következő tíz évben esedékes. Tehát úr, tartalmi szabályozatlanság keletkezett a rendszeren.

Az is jellemző vonása a kialakult helyzetnek, hogy a finanszírozás rendkívüli módon befolyásolta a közoktatásban foglalkoztatottak bérviszonyait. 1992-ben fogadta el az Országgyűlés a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvényt, amelynek bérrendszerét azonban csak 1994-től vezették be – sajnos az 1992-es elértéktelenedett szinten. Ennek a teherterele azonban így is

óriási volt a fenntartók számára. Ennek a következményei máig nyúlnak, igen nehéz velük megbirkózni.

Mi tehát a változások summája? Az, hogy a csökkenő állami szerepvállalást nem tudja pótolni az önkormányzati feltételrendszer. Aki a magyar valóságot ismeri, jól tudja, hogy az állampolgárok anyagi lehetőségei végképp alkalmatlanok a közoktatás hiányzó forrjtainak pótlására. Innen kezdve az esélyegyenlőségről lehet beszélni, de ez az esélyegyenlőség ma már nem létezik. Az iskolarendszer folyamatos összeomlásának jellegzetes vonása, hogy éppen az esélyegyenlőséget szolgáló, a hátrányos helyzetből indulókat segítő szakköri rendszert, korrepetálási rendszert nem tudják megtartani éppen a legelmaradottabb területeken működő legszegényebb önkormányzatok.

Ez az ördögi kör rendkívüli módon húzza vissza a magyar közoktatást. Óriási feszültség van a bértügyekben és a kereseti viszonyok rendszerében. Nem csoda hát, ha szakszervezetünk – más szakszervezetekkel közösen – demonstrációk egész sorát szervezte az utóbbi években. Ezek a demonstrációk mindig hoztak valami eredményt. Tulajdonképpen megpróbáltunk szinten maradni ezekkel az akciókkal, de átitott eredményeket sajnos nem tudtunk és a jövőben sem tudunk elérni. Néhány sikerünkől azonban szeretnék beszámolni.

A kormányzatnak szándéka volt drasztikusan felemelni a kötelező órák számát. Ezt minimális mértékű sikerült leszorítani a tárgyalások és a demonstrációk eredményeként. A nagy óraszámemelés tömeges munkanélküliséget gerjesztett volna a pedagógusok körében. Ezt eddig sikerült elkerülnünk, visszafognunk.

Erőteltjes szándéka volt a kormánynak végrehajtani azt a változtatást is, hogy az iskolai osztályok tanulólétszámának maximum-értékeit jelentősen – az első tervezetek szerint 25–30 százalékkal – emeljék fel. Ezt sikerült megakadályozni, s egyúttal ez is munkahelyek megvédését jelentette, másrészt pe-

dig lehetővé tette a pedagógiai oktató-nevelő munka minőségének megőrzését.

Hozzá kell tennem, hogy ezek a csaták mindig újra és újra kezdődnek, s jelentős részben helyben is folynak, nemcsak országos szinten, mert a döntéseket végül is a helyi önkormányzatok hozzák meg arról, hogy be kell-e zární egy iskolát vagy nem. Az iskolabezárásokat eddig általában a helyi társadalommal összefogva tudtuk megakadályozni.

Meg kell mondani, hogy a finanszírozásban tapasztalható folyamatos hiány rendkívül sok konfliktust jelent. Kollégáink jogosan elégedetlenek, mert igen rossz a bérhelyzetük, nagyon kiszolgáltatottak.

Duló Károlynak, a Filmművészek és Filmalkalmazottak Szakszervezete titkárának előadása

Néhány olyan dologról szeretnék beszélni, amelynek általánosan érvényes tanulságai vannak, s amelyek a közszolgálat más területein még csak fenyegető útnak valahol a közepe vagy a vége táján lesznek. A kulturális, művészeti alkotó tevékenységet ugyanis sokkal hamarabb rálókték erre az útra, e terület egyes ágai jóval korábban bekerültek abba a kalodába, amely a közszolgálat meghatározó szakmáit csak most kezdi igazán szorítani. Most tehát nem elsősorban önmagunkról beszélek, hanem az egész közszolgálatot fenyegető veszélyekről, illetve e veszélyek kezelési módjáról.

A rendszerváltás előtt a legnagyobb bajunk az volt, hogy a kul-

túra és egyáltalán az emberi erőforrásokkal való gazdálkodás voltaképpen maradékelv alapján működött. Ma már a maradék is elveszett, úgy hogy nosztalgiank támadt a sokat ostorozott maradék-elvvel kapcsolatban. Ugyanis az a bizonyos maradék abban a feltételezésben képződött annak idején, hogy az állam és a politikásainál az azt gondolták: a kultúrára mégiscsak szükség van. Ebből a helyzetből mára átkerültünk egy olyan szemlélet-világba, amely szerint ha valaki meg tudja fizetni és minden áron bokrétát akar a kalapjára, akkor rohanjon utána. Nagyjából ez a változás ment végbe a kulturális-művészeti szférában.

Az emberrel, mint a legfontosabb társadalmi-gazdasági erőforrással nagyon szorosan összefüggő szellemi szolgáltatások tömegéről azt mondják, hogy ezek a fogyasztási struktúra választható részei. Akinek ilyen dolgokra van igénye, az inkább erre fog költeni, akinek meg párizsira van szüksége, az párizsit vesz. Ez a megközelítés mindannyiunkat érint.

Az állam a kultúrát régebben úgy működtette, hogy minden részfolyamatot támogatott. Támogatta az értékek előállítását, az értékek közvetítését és támogatta a fogyasztót is. Azért volt olcsó a könyv, a mozijegy, a színházjegy, a múzeumi belépő, mert a folyamat minden elemében jelen volt az állami támogatás. Tulajdonképpen ennek révén működtek úgy a rendszerek, ahogy működtek. Az állam a rendszerváltás után kivonult ebből és a kultúra, a művészet fenntartásának terheit megpróbálta elhárítani magától.

De most maradjunk annál, amit elvállalt. Elvállalta, hogy támogat bizonyos dolgokat, fenntart intézményeket, segíti az értékek létrehozatalát és terjesztését. Erre a célra létrejöttek nagyon demokratikus és szép intézmények, közalapítványok, amelyek az értéktámogatásra hivatottak. Pályázni lehet, szép, nagy demokratikus elosztási rendszerük van, jó drágán működnek, minden évben kapnak pénzt. Csak egy apró adalék: a Magyar Mozgóképi Alapítvány 1996-ra rendelkezésre álló és 1997-re tervezett pénzkerete nominálisan 60 százaléka annak az összegnek,

amellyel az alapításakor rendelkezett. Vegyük figyelembe, hogy azóta eltelt hat év, és számoljuk hozzá, mennyit emelkedtek a költségek. Szóval van nálunk értéktámogatás, természetesen, ez nagyon szép dolog. A rendelkezésre álló pénz ahhoz édeskeves, hogy a magyar nemzeti filmgyártást fenntartsa, de még ahhoz is, hogy a fenntartásban jelentős tényező legyen.

Lehetnének – és vannak – másfajta források is. Az egyik legszebb konstrukció a Nemzeti Kulturális Alap. Ezzel kapcsolatban ugyan volt egy korrekció, de az alapelv nem sokat változott. Eredetileg az volt az irányadó elv, hogy aki kulturális területen vállalkozik, az fizessen többletadót, amit majd visszaosztanak a kulturális területen vállalkozók – az értékek előállítói és terjesztői – egy része között. Kozma Károly barátomnak, a Művészeti Szakszervezetek Szövetsége főtítkáranak örökbecsú hasonlata szerint kevés volt a legelő, minden tehénnek vettek hát egy gumicsövet, annak egyik végét rátették a tőgyére, s azt mondták a tehénnek, szopjál, ha nincs elég fű. A képlethez tartozik, hogy a cső másik felének nem egy, hanem több ága van, úgyhogy a tehén nem egyedül szívja az energiát ebből a rendszerből.

Az ilyen és hasonló értéktámogató rendszerek sajnos általában nem oldják meg a problémákat. Megoldaná a piac – mondták. Ott a fogyasztó, majd ő eldönti, mi tetszik és nem tetszik neki, önmegvalósító művésznek nem ad pénzt, aki pedig kiszolgálja az ő érdekeit, megfelel az igényeinek, annak meg ad pénzt. Ebben az országban katasztrofálisan azonos időpontban háritottak át minden átalakulási költséget a fogyasztóra, az állampolgárra. Egy jól működő filmszakmának nem lenne nagy gondja, ha Budapesten 5–8–10 dollár (800–1200–1600 forint) lenne egy mozijegy, de ez az ár igen messze van attól, amit az állampolgár ma meg tud fizetni. Nem lenne gondunk, ha a színházjegyek általában annyiba kerülnének, mint amennyibe a szuperkoncertek belépőjegyei kerülnék, mert egyébként körülbelül az a színházjegy ára. De nemigen találunk rá fogyasztót,

aki a saját fogyasztói szervezetébe ezt beépíti. Igaz, történelmileg átmeneti ez a mostani helyzet, amely majd elmúlik. Talán. Két módon is elmúlhat: jobbra fordul a sorsunk, vagy eltávozunk ebből a világból.

Én egy szerencsétlen mezei filmrendező vagyok, nem vagyok hivatásos forradalmár. A mindennapjaimat azzal próbálom tengetni, hogy összehozok filmekre pénzt, s ezeket a filmeket megpróbálom valahogy elkészíteni. Én már régóta nem az állam pénzén – legalábbis közvetlenül nem abból – készítek filmet. Mi afféle megszálott rövidfilmeket vagyunk, olyan közszolgálati filmeket csinálunk, amelyek segítik az embereket némileg eligazodni a világban. Ez a terület már a legállamibb időszak végén, 10–15 évvel ezelőtt is úgy állt, hogy az elkészült rövidfilmek költségeinek csak mintegy a felét fedezte az állam. A többit már akkor is innen-onnan kellett összekoldulni. Ez a helyzet azóta sokkal nehezebb lett. Ennek a nehezebb helyzetnek része az is, hogy nálunk piac van. Én vállalkozó vagyok, de nemcsak én. Az még érthető lehetne, hogy egy filmes vállalkozó, de Rómeó is vállalkozó, mert a szerepét játszó színész már nem tagja a Nemzeti Színháznak, és már nem közalkalmazott, hanem betéti társaság tagjaként működik. A kulturális-művészeti szférában tehát megjelent egy álvállalkozó réteg, amelynek tagjai tulajdonképpen kényszervállalkozók. Nem tőkéit visznek a piacra és értékesítik azt, hanem egy különadóval sújtott területre nem tudnak semmi mást vinni, mint a saját speciális munkaerejüket. Közben úgy kell viselkedniük, mintha vállalkozók lennének.

És van a piac. Ez a piac bárdolatlan, primitív, anarchikus, durva piac. Mondok egy példát. Ezen a piacon az erősebb kutya eszik. A filmszakmában egyetlen helyen képződik bevétel, a moziban, ahol a néző fizet valamit a mozijegyért. Ez a bevétel nem a mozis zsebébe megy, ebből az ő zsebében alig hagynak annyit, hogy ki tudja fizetni belőle a villanyszámláját és saját magát. Ez a bevétel a forgalmazó cégekhez megy. Magyarországon – az egész világon példátlanul – a hét legnagyobb

amerikai forgalmazó cég két, itt működő vállalatba tömörült. Ezek a nagy amerikai cégek a világon mindenütt egymás ellen harcolnak, itt, Magyarországon azonban olyan monopóliummal rendelkeznek, amely az érvényben lévő magyar verseny törvény előírásait minden lehetséges mutató szempontjából nagyságrenddel veri.

Ilyen monopólium birtokában elképzelhető, miként fog ez a piac szabályozni, igényekhez igazodni, miként fogja összehozni az értéket meg a fogyasztót. Sehogy sem. Ilyen helyzetben az erősebb kutya fog csonthoz jutni. Magyarországon ugyanis a nyugat-európai párhuzamokhoz mérve hihetetlenül liberális törvények vannak. Ezt a liberalizmust nemzetközi szerződések – a GATT és egyebek – ránk erőltetik, s az ennek szellemében fogant törvényekkel – tőkeszegénységünk és egyéb hátrányaink miatt – mi lekerülünk a porondról. Tagja vagyok az egyik ágazati privatizációs bizottságnak, tapasztalom, hogy miként megy végbe a kulturális szféra intézményeinek magánkézbe adása. Óriási ellenőrizhetetlen monopóliumok keletkeznek, s ezek soha nem fogják sem a közt szolgálni, sem azt megengedni, hogy egyenlők versenyén alapuló piac alakuljon ki.

Michalkó Péternek, a Közszolgálati Szakszervezetek Szövetsége elnökének előadása

A köztisztviselői kar nem azért van, hogy szuttyongassa molesztálja az állampolgárt, kiváltképpen nem a közalkalmazottakat. Ha mi jól működünk, ha jól látjuk el funkcióinkat, akkor biztos, hogy a kulturális, oktatási, egészségügyi területek a mostaninál stabilabb alapokon állva működhetnek.

A közszolgálat közigazgatási szektorában történt változások némileg különböznek a közszolgálat egyéb területeinek változásaitól. Itt nem elsősorban arról van szó, hogy a piac bevonása vagy egy modernizációs lépés kényszerít ki változásokat, hanem a rendszerváltás tekinthető nagyon fontos tényezőnek. 1990 óta szép csendben – anélkül, hogy a közvélemény ezt észrevette volna – igen jelentős átalakulás ment végbe a közigazgatásban. Mind a közigazgatás struktúráját, mind a feladatokat, mind a személyi állományt tekintve meghatározóak a változások.

A rendszerváltás előtt a közigazgatás a tanácsi rendszere és a központi közigazgatásra épült. Ebben a rendszerben a helyi képviselői feladatok és a központi közigazgatási feladatok összekeveredtek, együtt látták el őket. A rendszerváltás után első intézkedésként szétválasztották a helyi képviselet és a központi igazgatás feladatait. 1990-ben az önkormányzati rendszer megjelenésével már egy olyan változás történt, amely döntően meghatározta, átstrukturálta a közfeladatok helyi végzését. Különváltak az önkormányzati és a központi igazgatás területi szerveihez tartozó intézmények. Ez a teljesen új struktúra akkor, 1990-ben, a megváltozott politikai viszonyok közepette kissé koordinálatlanul, sőt talán még azt is lehet mondani, hogy koncepciótlanul alakult ki. Jószerivel a lovak közé dobva a gyepőt, próbálták létrehozni egy olyan államigazgatási struktúrát, amely a megváltozott feladatokat volt hivatva ellátni.

A megváltozott feladatok a következők voltak. Mindenképpen hozzá kellett igazítani a közigazgatást a piacgazdaság körülményeihez, létre kellett hozni a piacgazdaság közigazgatási intézményhálózatát. Olyan új feladatok jelentek meg, amelyeknek a tulajdonviszonyok átalakítását kellett szolgálniuk. Ilyen volt például a privatizációs intézmények létrehozása. Az új feladatokkal összefüggésben kellett életre hívni a Központi Ellenőrzési Hivatalt, amelynek a korábban a rendszerbe beépített ellenőrzést kellett felváltania, a Számvevőszéket stb. Az igazságszolgáltatás területén is szükség volt olyan új intézményre,

amely az alkotmányosságot biztosította. Ezért alakult meg az Alkotmánybíróság.

1992 és 1994 között mind a feladatok, mint a struktúra oldaláról nézve kialakult egy új igazgatási szisztéma, amelynek a létrehozása – meglepő módon – jelentős létszámnövekedéssel járt az országban. Ezzel kapcsolatban rendszerint Churchillit idéztük, aki szerint a demokrácia sokba kerül és időigényes. Ebben az esetben azt jelentette, hogy az 1989-ben még csak 60 ezres közigazgatási létszám a kilencvenes évek első felében mintegy 100 ezerre nőtt. A létszám döntően az önkormányzati igazgatásban és a rossz magyarsággal dekoncentrált szervezetek nevezett igazgatási apparátusokban nőtt. Az igazság kedvéért hozzá kell tennem, hogy a létszám-növekedés mértékét meghaladóan szaporodtak a feladatok is. Olyan új feladatok jelentek meg a közigazgatásban, mint például az Európai Unióhoz csatlakozás előkészítésével kapcsolatos tennivalók.

A Közszolgálati Szakszervezetek Szövetsége is egyetértett a demokratizálódás folyamatával, a változásokat szakmai oldalról nézve is helyesnek tartottuk, támogattuk. Akkoriban a szakszervezetek arra törekedtek, hogy a szakmaiságot helyezték előtérbe, s elejét vegyék a politikai indítatású leszámolásnak, elbocsátási hullámnak, amelyet mi boszorkányüldözésnek neveztünk. Ez a törekvésünk lényegében sikeres volt, meg tudtuk akadályozni, hogy a rendszerváltás után tömegesen bocsássanak el olyan köztisztviselőket, akik már 1990 előtt is közszolgálatban álltak. Igaz, az akkori kormány sem állt érdekében a nagyarányú hivatalnokcsere, hiszen szüksége volt arra, hogy felkészült szakapparátus végezze az igazgatási munkát, nem volt elegendő olyan új közigazgatási szakember, aki az elbocsátandók helyére állhatott volna.

Gondjaink akkor szaporodtak, amikor 1992–94-ben egy új közigazgatási reformmunka kezdődött el, külön kormánybiztos irányításával. Arra számítottunk, hogy újragondolják az állami feladatokat, új közigazgatási struktúrát hoznak létre. Meg kell

mondanunk azonban, hogy nem ez történt, hanem 1994-től lényegében ugyan azok a jelenségek mentek végbe a közigazgatásban, mint a közalkalmazotti szféra egyéb területein. Végül is kormányzati indíttatásból jelentős létszámcsoökkentést szenvedett el a közigazgatás. 1995-ben például 15 százalékos volt az elbocsátás. A központi igazgatás 50 ezres létszáma 40 ezerre csökkent. A szomorú az egészben csak az volt, hogy tulajdonképpen meg sem indokolták a létszámcsoökkentést.

A Közszerzőzeti Szakszerzőzetek Szűvetsűgének állásponztja az volt, hogy természetesen nem szegűlhetűnk szembe a közigazgatás strűktűrájának átalakításával. Ha megmondjuk, hogy melyek azok a feladatok, amelyeket ezen túl nem kell ellátni, készek vagyunk elfogadni az átszerzőzésekert. Ám azt megmondani, hogy mik az állami feladatok, a jelek szerint igen macerás dolog. Legalábbis a kormány nagyon nehezen akarja ezt tételkebe szedni, mert valójában nem könnyű meghatározni, sőt sok esetben nem is lehet kimondani, hogy a jövőben milyen feladatokat nem kell ellátni a közigazgatásban. Amikor ugyanis megnézték, hogy milyen feladatokat lehetne leadni a deregulációs program keretében, akkor derűlt ki, hogy tulajdonképpen nincs mit leadni.

A pénzügyi kényszer nálunk is – mint jó néhány más országban – nagyon egyszerűen működött: a fűnyíró-elvet alkalmazva előírták, hogy 15 százalékkal csűkűkteni kell a közigazgatási apparátus létszámát, ezzel megcűlózva bizonyos mértékű költségvetési megtakarítást. Hozzá kell tennem, hogy ez a létszám-csűkűkntés valójában nem jelentett számottevű megtakarítást a központi költségvetésnek.

Az igazi gond azonban nem ez, hanem az, hogy az újonnan kialakított – Verebűlyi Imre által jegyzett – közigazgatás-korszerűsítési koncepció olyan új strűktűrát kíván létrehozni, amely igen bizonytalan alapokon áll. Egyrészt a területi szerűvek egyfajta decentralizációjáról van szó – megyei közigazgatási hivatal irányítaná a jelenleg önálló dekoncentrálrt szerűveket, illetve

ellenőrizné és koordinálná a munkájukat – másrészt pedig a kormányzati munkát is áttekintené.

Szakértői vizsgálatok alapján szakszerűzetűnk gondnak tartja, hogy a közigazgatás jelenleg nagyon kormányérűzékeny. Soha sem lehet tudni, hogy a követűkzű választás milyen eredményt hoz. Már most tudjuk, hogy egyes ellenzűki pártok egészen új közigazgatási koncepciót dűdelgetnek. Ha a szakterűlet nem kevés fenntartása ellenére megvalósul a jelenleg ismert – Verebűlyi-fűle – koncepció, a követűkzű választások után pedig egy egészen más elkűpzelés kerül napirendre, s mindent előlrűl kell kezdeni, akkor ez az egész csak arra lesz jó, hogy elbizonytalanítsa a közigazgatás személyi állományát. Ezért a KSZSZ-nek az volt a véleménye, hogy a reformok bevezetésével várjuk meg az alkotmánykoncepció végleges megszűletését, előbb egyeztessűnk a lehetű legszűleselebb körben, hogy társadalmi konszenzus alakuljon ki a közigazgatás korszerűsítési ügyében. Azt javasoltuk, hogy hatpárti tárgyalások alapján döntsek el, melyek legyenek a közigazgatás reformjának fű irányai.

A közigazgatás harmadik legnagyobb változása a személyi állományban történt. Egyfűlűl a rendszerváltás kezdetén helyűkűn maradtak a régi szakemberek, együttműködési késűzsűg mutatkozott az akkori kormány és a szakma között azzal kapcsolatban hogy a közigazgatásban megűrűzűdjűn a köztisztviselői kar stabilitása, műhoozú szakmailag a lehetű legmagasabb szinten. Ennek biztosítására szűletett meg a köztisztviselői törűvény 1992-ben. Ennek a törűvénynek sajnos egy nagy hibája van: amikor elfogadták, nem gondolták végűg, hogy a paragrafusaiba foglalt szép elkűpzelések milyen anyagi következműnyekkel járnak, mibe kerül az államkasszának a mi karrierűnk garantálása. A pénzihiány miatt ez a karrier meglehetősen laposra sike-redett.

A központi igazgatás legfűlsű top-menedzser rétege sajnos elszűnvedűje volt ennek az átalakítási folyamatnak. A minap beszélgettem egyik megyénk adóhivatalának vezetűjűvel, aki

egy egész megye gazdasági életét tartja kézben, ő dönti el, hogy melyik céget számolják fel, vagy melyik céget nem ellenőrzik, melyiknek adnak kedvezményeket. Szomorúan tette elém a fizetési papírját, amelyből kiderült, hogy 1992-höz viszonyítva még csak nem is ugyanannyi, hanem kevesebb a keresete. Ez az alulfizettség a korrupció melegágya lehet, miatta teljesen kiszámíthatatlanná válhat a közigazgatás, elhagyják ezt a pályát a legjobban képzett kollégák.

Vita az előadásokról

Dr. Németh György (MKKSZ) jegyző:

Közismert, hogy az önkormányzat költségvetési koncepcióját november 30-ig el kell készíteni. A feladat a jegyzőé. De nem mindegy, mit milyen fejezetben tervez. Mert például a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárfejlesztést akkor támogat, ha egy iskola hoz létre iskolai könyvtárat. Ebben az esetben normatíva pénz jár érte. Csak egy baj van. Teszünk abba a „könyvtárba” 10–20 könyvet, hogy megkapjuk a pénzt, de ezzel a kultúra még nem fog fejlődni abban a faluban. Tehát jó lenne, ha nemcsak a közoktatásnak, hanem a kultúrának is lenne normatívája. Mert a foci csapat támogatását a község még kisorsítja valahogy, de a kultúrára nem jut pénz.

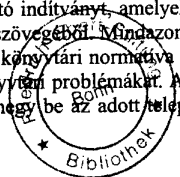
A közoktatással kapcsolatos gondjuk a községi önkormányzatoknak, hogy náluk csapódnak le a pedagógus fájdalmai, siralmok. Rajtuk kéri számon a bérfejlesztést. Mi nagyon szívesen odaadnánk a pedagógusoknak minden bért, de ha én fizetnem a megígért 19,5 százalékot, akkor nem lesz miből fizetnem a közvilágítást, az óvodát, a jövedelempótló támogatásokat. Vagy erre, vagy arra nem telik.

Egy kisközségnek nagyon kevés pénze van a művészetre, a kultúrára. Nagyon szívesen lehoznánk mi is színházat, bábszínházat, de egyedül képtelenek vagyunk erre. Úgy oldjuk meg, hogy összefog 15–20 környékbeli község, a gyerekeket összehozzuk busszal, hogy valamilyen szinten kultúrához jussanak.

A közigazgatás reformelvei nagyon szépek, csak hiányzik belőlük a helyi valóság ismerete. Egy íróasztal mögül meg lehet szabni, hogy 1000 főre ennyi meg ennyi normatíva jár, de ha az elvek összeállítói közül valaki csak egy hetet töltene egy falusi jegyző szobájában, akkor rájönne, hogy sablonokban gondolkodva nem lehet reálisan megítélni a dolgokat. Sajnos az állam a legrosszabb tulajdonos. Ha ugyanis megfizetné a közigazgatási szakembereket – ahogy ez nyugati országokban viszonylag működik – akkor a legjobb szakemberek megmaradnának a közigazgatási apparátusokban. Kiváltképpen, ha a megfelelő kiegészítésekkel – például némi nyugdíj-kiegészítéssel – biztos előmenetelre, biztos megélhetést adó nyugdíjra számíthatnának. A köztisztviselői törvény erre elvben lehetőséget ad, csak pénz nincs rá.

Vadász János (KKDSZ) reflexiója a felszólalásra:

1997-től a közgyűjteményi és közművelődési normatívák szeretnénk beépíteni a költségvetésbe, hiszen a kulturális szaktörvények másként nem érvényesülhetnek. Az iskolai könyvtári normatíva benne van a költségvetési törvény tervezetében, de éppen most olvastam néhány módosító indítványt, amelyek ezt kívülről javasolják a törvénytervezet zövegéből. Mindazonáltal mondanom sem kell, hogy az iskolai könyvtári normatíva semmiképpen nem oldaná meg a közkönyvtári problémákat. Az iskola könyvtárába ugyanis nemigen megy be az adott település

felnőtt polgára. Fordítva magától értetődő a dolog: a könyvtárba bemegy a gyerek is, az idős is. Az iskolai könyvtárral helyettesíteni a közkönyvtárat tehát tipikus látszatmegoldás, ráadásul jó drágán. Ezt a pénzt is célszerű lenne az egyesített közművelődési, közgyűjteményi normatívába koncentrálni.

Borbáth Gábor (PSZ) reflexiója:

Azzal teljesen egyetértek, hogy a konfliktusok helyben alakulnak ki, de ez véletlenül sem a helyben dolgozók hibája. Sokszorosan is próbálkoztunk elérni, hogy legyen olyan központi bérgarancia, amely a helyi önkormányzatok dolgát is megkönnyítette volna, de mindig azt a választ kaptuk rá, hogy a törvények jelenleg ezt nem teszik lehetővé. Ha ugyanis a központi bérgarancia-rendszerben fizetnék a pedagógusokat a helyi önkormányzatnál, akkor ez sértené a helyi önkormányzat érdekeit. Ezt a választ kaptuk legutóbb dr. Vastagh Pál igazságügyminisztertől is, aki még azt is hozzátette, hogy ez az elképzelés alkotmányellenes.

Míndez azt jelenti, hogy ugyan van törvényi előírás bizonyos juttatásokra, amelyek megilletik a helyi önkormányzati intézmények közalkalmazottait – nemcsak a pedagógusokat, hanem a művelődési otthon és a szociális intézmény alkalmazottait is –, de ha nincs rá forrás helyben, akkor gyakorlatilag nem kapják meg az érintettek ezeket a juttatásokat. Mivel forráshiányos az egész rendszer, a hiány minden szintről tolódik lefelé és kiköt a leggyengébb pontnál. Ennek következtében a közalkalmazott egy módon tudja érvényesíteni ezt az igényét: akkor, ha munkaügyi pert indít, amellyel csődbe zavarhatja a saját önkormányzatát, vagyis felszámolhatja a saját munkahelyét. Ez tehát ördögi kör: ha perrel kikényszerítem azt, ami jár nekem, akkor megszüntetem a munkahelyemet.

Mindennek következtében ez a fajta kettős finanszírozás garanciális finanszírozási elemek nélkül tartósan nem tartható fenn, mert ez így egyszerűen működésképtelen. 1997-ben – a jelenlegi költségvetési paraméterek szerint – valamelyest enyhülnek ezek a problémák, főként a kisközségekben, kistérségekben.

Michalkó Péter (KSZSZ) reflexiója:

A fenntartó és az igénybevevő közötti konfliktusban jó lenne elkerülni azt a látszatot, hogy itt a köztisztviselők állnak szemben a közalkalmazottakkal. Jelen esetben van egy fenntartási kötelezettség, minden körülmények között meg kell oldani a község működésének problémáit. Ugyanakkor van egy alulról jövő nyomás is: gondoskodni kell a közalkalmazottakról is. Ha ennek olyan látszata lesz, hogy a köztisztviselők állnak szemben a közalkalmazottakkal, akkor nagyon nagy hibát követünk el. Úgy gondolom, hogy ezt a problémát jeleznünk kell, mert hiszen egy hajóban ülünk.

Közigazgatási reform valóban létezik, csak mindaz, ami az ezzel foglalkozó dokumentumban van, nem érdemi meg a reform elnevezést. Nem azért, mert ez – mint elhangzott – a pénzkivonás álcázott formája, hiszen kimutathatóan többre kerül, mint az eddigi rendszer. Egyszerűen a hatalom bizonyos átrendezéséről van szó. Félő, hogy ha ez az egész folyamat ilyen irányba megy el, akkor nagyon ingoványos talajra jut, s az alkotmányozás hiányosságai miatt olyan elemeket visz be a közigazgatásba, amit nagyon szeretnénk elkerülni. A politikamentességet, a stabilitást veszélyeztetni ugyanis. Valójában tehát ennek a reformnak nagyobbak a veszélyei, mint amennyi az eddigi működő rendszer hátránya.

Dr. Kovárik Erzsébet (MKKSZ):

A mai nap vitája inkább szólt a közszolgáltatások szervezéséről, mint a közszolgáltatásról, s nem igazán beszéltünk arról, hogy ennek milyen hatásai vannak a közszolgáltatásra. Az az érzésem, hogy mi csemegézünk a külföldi tapasztalatok között. A számunkra kedvezőtleneket elutasítjuk, például a privatizációt és a piaci szempontok érvényesítését szeretnénk eltávolítani a közszolgáltatástól. Meg kell mondanom, hogy a közszolgáltatás privatizációja számomra is ellentmondásos, ennek így nincs értelme, mert a privatizált közszolgáltatás már nem közszolgáltatás lesz. Ugyanakkor figyelmet érdemlőnek tartom az angol tapasztalatot: egyszer már megpróbálták elvenni az önkormányzatoktól az egészségügyi közszolgáltatást, s központi rendszerben működtetni azt, központi bérfinanszírozással és bérgaranciákkal, de az sem kielégítően működik.

A dolog másik oldala, hogy ha a helyi közszolgáltatásokat elveszjük az önkormányzatoktól, akkor ezzel a helyi demokráciára mérünk nagy csapást. Nagyon kell tehát vigyáznunk a szakszervezeti követelésekkel, jól végig kell gondolnunk, hogy a dolognak a másik oldalon milyen következménye lesz. Szakszervezeti tisztviselőként súlyos gondnak érzem, hogy a közszolgáltat színvonala az utóbbi években csökkent. Akár azt nézem, hogy a képesítési előírásoknak mennyiben felel meg a köztisztviselői kar, akár más mutatókat vizsgálok, a helyzet nem vigasztaló. Nem ok nélkül terjedt el az a kiszólás, hogy csak az marad a közigazgatásban, aki háromig sem tud számolni, mert aki háromig tud számolni, az már biztosan nem itt dolgozik.

A szakszervezeti magatartás most nagyon a privatizációra koncentrált és arra, hogy megvédjük a munkahelyeket, holott rengeteg más lehetőség is van. Éppen a közszolgáltatásban rejlik lehetőség, hogy emeljük a közszolgáltatásban dolgozók szakmai színvonalát, nagyobb hangsúlyt tegyünk képzésükre, továbbkép-

zésükre, s emellett kell a bérek és a munkahelyek megtartására is figyelni. Közzolgálati rendszerünket sok negatív hatás érte, irányítói a francia és az angol közzolgálati rendszerek tapasztalataival is számot vetettek, csak éppen a magyar valósággal nem. Így egészen egyszerűen nem is lehet egy jól funkcionáló közzolgálatot működtetni ebben az országban. Ezért nem tudom, hogy a szakszervezet kiállhat-e minden áron minden közalkalmazott és köztisztviselő megvédéséért? Állományunk minőségére is igényesebbnek kellene lenni.

Michalkó Péter (KSZSZ) reflexiója a felszólalásra:

Megütötte a fületem az a megjegyzés, hogy állandóan csak a privatizációról beszélünk. Úgy gondolom, hogy két malomban örülünk. Szerintem ugyanis nyugati kollégáink más megközelítésben beszélnek a privatizációról, mint mi. Nem szabad megfeledkeznünk, hogy más-más történelmi helyzet. 1989-ben nálunk gyakorlatilag minden állami tulajdon volt, Magyarországon tehát százszázalékos állami tulajdont kellett lebontani. Ennek a totalitásnak a privatizációja nem teljes egészében elítélhető. Abban, hogy a privatizációt folytatni kell, társadalmi konszenzus van. A kérdés csak az, hogy a humán infrastruktúrában meddig mehet el, milyen arányú lehet a privatizáció. Nyugat-Európában már működő piacgazdasági viszonyok közepette igyekeznek lefárasztani a humánszolgáltatások állami tulajdonrészből, így hozzájutva némi pénzhez. Ez egészen más dolog, mint a teljes körű állami tulajdon lebontása.

Az igazsághoz tartozik, hogy azért hallani olyan véleményeket is, amelyek szerint a privatizációnak vannak előnyei is. A legtöbben arról beszélnek, hogy milyen káros a privatizáció, és milyen sokba kerül így a szolgáltatás. De például a magyar

távbeszélő szolgáltatást egyedül a privatizáció tudta megoldani. Magyarországon 40 évet kellett várni egy telefonra. Igaz, most a korábbinál jóval többre kerül a telefon, de két hónapon belül minden igénylőnek beszerelik a készüléket. Tehát vannak előnyei is a privatizációnak. Ezért vélem úgy, hogy a kérdés fekete-fehér megközelítése – legalábbis itt, Közép-Európában – tévutakra vinne bennünket.

Borbáth Gábor (PSZ) reflexiója:

Ha már a privatizációról beszélünk, akkor egy terület mindeképpen van, ahol esetleg megengedhető, de általánosságban bizonyosan nem tehető a privatizáció. Ha az oktatás alapvetően piacosodik, akkor annak vége van. Ennek nagyon sok negatív tapasztalatát látták már a világon, s ha külföldön megkérdezzük valakit, hogy szerinte mit nem szabad privatizálni, akkor nagyon egyértelmű a válasz: mindenki azt mondja, ne engedjék privatizálni a közoktatást, mert abból eddig még semmi jó nem sült ki. A rendszer olyan mértékű szétesése következik be, aminek óriásiak a negatív társadalmi hatásai.

Visszatérve arra a kérdésre, hogy szétveri-e az önkormányzatiságot a központi bérgarancia, a válasz szerintem az, hogy nem. Tudni illik, nem arról van szó, hogy nem marad tere a helyi döntésnek. Kérdezem, mi marad helyi döntésre, ha előveszem a közoktatási szaktörvényt? Ez a jogszabály tételesen megmondja, hogy milyen létszámra, milyen feladatra, milyen óraszámra, milyen körülmények között, hogyan kell alkalmazni. Tessék mondani, az önkormányzat miért nem kéri az államtól, hogy ha már ilyen pontosan megszabta a tennivalókat, akkor fizesse is ki? Szakszervezetünk éppenséggel ezt követeli: ha egyszer állami az előírás az alkalmazás minden paraméterére, akkor legyen mögötte a feltételrendszer is, ne kelljen olyan dolgokról helyi

alkukat folytatni – értelmetlenül –, amelyeket törvény ír elő, a végrehajtásuk tehát elvileg kötelező.

Az bizonyos, hogy egy ilyen jellegű törvény nem hajtható végre pillanatok alatt, mert forráshiány van fent is meg lent is. De az is bizonyos, hogy egy normál, kiegyenlített és vitán felüliesen minőségi magyar közoktatás csak akkor működik, ha ehhez nemcsak a törvényi előírás van meg, hanem a finanszírozás biztonsága is. Gondolom, ebben maximálisan egyetértünk.

Vadász János (KKDSZ) reflexiója:

En is a privatizációval folytatom. A kulturális közszolgáltatás alapszintje szintén nem privatizálható. Ez magától értetődő dolog.

Magam is azt gondolom, hogy az semmiképpen nem sértene az önkormányzatiság elvét, ha a bér finanszírozása és a feladat működtetésének finanszírozása szétválna egymástól. Magától értetődően úgy, hogy akkor a bérfinanszírozás összes kötelezettsége is megszűnne az önkormányzatnál. Tehát korrekt szétválasztás történne meg.

Úgy vélem, hogy ha a fogalmakat tisztába tesszük, nekünk elsősorban a közszolgáltatokról kell beszélünk. Jelentős különbség van ugyanis a közszolgáltat és a közszolgáltatás között. En a viz-, a csatorna- és az egyéb közüzemi ellátást tekintem közszolgáltatásnak, az iskolát, a könyvtárat, a művelődési házat, az államigazgatási hivatal jelenlétét, tehát a közalkalmazott és a köztisztviselő tevékenységét igénylő munkát pedig közszolgáltatnak.

Tökéletesen egyetértek azzal az igénnyel, hogy a közszolgáltat minőségére jelentős súlyt kellene helyezni. De ahhoz, hogy a minőségi követelményeket megszabhassam, először is fizetni

kell. Minőséget ugyanis csak pénzzel együtt lehet követelni. A munkavállalói érdekképviselő, miközben az alapítételekért küzd – azért, hogy a napi 8 óra és az évi legfeljebb 200 órás túlmunka legyen a követelmény, hogy a közalkalmazottnak, köztisztviselőnek a szakmai munkáját kelljen végeznie, s ne székelt meg vizet hordania –, nem mondhatja, hogy ugyan nem fizetnek meg benneteket, de még ráadásul a minőségre is ügyeljétek. Mi azt mondjuk, hogy igen, a minőségre ügyelni kell, de az ilyen kritériumoknak elegendő munkára minőségi szorzókat, a többlet-teljesítményt elismerő szorzókat kell alkalmazni a bérben. A többletet adó, jó teljesítményt tehát meg kell fizetni. Ez pedig a közszolgálat finanszírozásának kérdése.

Andreas Braun (ÖTV) reflexiója:

Nagyon fontos annak meghatározása, hogy mit célszerű magánkézen működtetni, s mit közszolgálatként állami tulajdonban hagyva, mi privatizálható, mi nem. Három válasz lehetséges. 1. Definiálni lehet a legfontosabb területeket. Az adóbehajtás – az alkotmányból adódóan – természetesen állami feladat. 2. A gépkocsigyártásnak nem feltétlenül kell állami kézben lennie. 3. A kettő között van egy hatalmas tér – az előbb szó esett arról, hogy ezek nem fekete-fehér ügyek –, amelyben vegyes formációk is elképzelhetők, például részvénytársaságokról a kommunális ellátó rendszerekben. Ez azt jelenti, hogy formálisan privatizáltak ugyan, de a többségi tulajdonrész az állam kezében marad, tehát tulajdonképpen megmaradhat az állami megbízás rendszere.

Arra szeretnék ezzel utalni, hogy az életnek sok olyan területe van, ahol igen differenciáltan kell kezelni a privatizálás kérdését, mert a palettán nemcsak fehér és fekete szín létezik, hanem a kettő között még számos árnyalat van. Ebben a köztes

szférában adódhatnak fájdalmas dolgok. Be kell látnunk, előállhat olyan helyzet, hogy elkerülhetetlen bizonyos munkahelyek leépítése. Ilyen esetben azonban a szakszervezetnek oda kell figyelnie arra, hogy kiket akarnak elbocsátani, milyen szociális feszültségeket teremt a létszámcsoökkentés, s a lehető legkevesebb konfliktussal oldódnak meg ezek a kellemetlen ügyek.

Duló Károly (MSZSZ):

Ezt a gondolatmenetet szeretném folytatni. Azt hiszem, hogy egy dolgot nem vállalhat a szakszervezet, bár látszólag erre szól a megbízatása: ezt a bizonyos utóvédharcot, ezt a „menteni a menthetőt” magatartást. Szerintem ezt nem vállalhatja a szakszervezet. Bár rövid távon mindig ez látszik a legfontosabbnak, itt van szó az összes szakszervezeti tag érdekéről. Ilyen helyzetben a gyógymódot valahol a konstruktív fellépés irányában kell keresnünk. Ott, ahol alternatívát – valós, működtethető alternatívát – tudunk ajánlani a döntéshozóknak, olyat, amelyről bebizonyítható, hogy racionálisabb megoldás.

Néhány szempontot szeretnék hozzátenni egy másfajta racionalitáshoz. Az egyik megjegyzésem: a tradicionális gondolkodásmód a piacit és az államit, a gazdaságit és a nem gazdaságit állítja szembe. Közelítsük meg máshogyan a kérdést. Meg kell tudnunk mutatni, hogy amikor mi az egyént, az embereket közösségként karban tudjuk tartani, fel tudjuk készíteni, munkaerővé, termelőerővé tudjuk tenni, akkor gazdasági tevékenységet, gazdasági eredményű tevékenységet végzünk. Ez voltaképpen a beruházásnak egy speciális formája. Nemzetközi tapasztalatokból tudjuk, hogy ez a legcélszerűbb beruházási forma, mert ebből lehet viszonylag a legtöbb pénzt visszaszedni. Magyarországon nem is nagyon van más lehetőség, mert nincsen másunk

– például nyersanyagunk –, amire építhetnénk. Valójában tehát a racionális gondolkodáshoz hozzátartozna az, hogy ez az egész tevékenység – amelyet az állami költségvetés hajlamos úgy kezelni, mintha zergetoll lenne a kalapunk mellett – a gazdasággal, a gazdasági kibontakozással is rendkívül szoros összefüggésben van. Erre tehát költeni is érdemes, ez beruházás.

A másik gondolatom: 1994-ben egy magyar közgazdász Nobel-díjat kapott, mert bebizonyította, hogy sem tiszta szabadversenyos kapitalizmus, sem tiszta államszocializmus nem „üzemeltethető”, csak a kevert rendszer racionális. Még az autópárhán sem működik a vegytiszta magántulajdon, ha nincs mód arra, hogy az állam intervenciós beruházásokkal, a kereslet-növelés különböző eszközeivel segítsen, vagy ha a körülmények megengedik, elvonjon. És nem racionális a tisztán állami tulajdon sem, mert tulajdonképpen nincsen kontrollja, lehetősége a versenynek, a megmérettetésnek. Matematikailag is bizonyított tehát, hogy a kevert tulajdonú rendszer hatékony. Ha tehát ki akarunk dolgozni egy működő modellt, akkor nem hihetjük el a fekete-fehér szembenállásokat. Az optimumokat máshol kell keresni.

És végül egy harmadik dolog, amelyről itt viszonylag kevés szó esik: a szabályozásnak Magyarországon valamikor eltérő hivatali szintjei léteztek. Voltak a törvények, a kormány szintű, a miniszteri szintű és a helyi szintű szabályozások. Mára mintha az egész középszintű szabályozás eltűnt volna. Vannak a törvények és nem jöttek be azok a szabályozó elvek, amelyek máshol megvannak és működnek. Ezek nem feltétlenül a régi ágazati minisztériumi szabályozási rendszert jelentik, hanem például bizonyos piacokonform szabályozást. A piaci rendtartás olyan szabályrendszerére gondolok például, amelyet maguk a piac szereplői alkotnak meg, vagy tágabb értelemben olyan helyzetre, amelyben a politika, a központi hatalom rábízza egy szakmára a szakma bizonyos ügyeit. Ezzel meg lehetne oldani sok jelenleg megoldatlan kérdést.

Ughy Tivadar (KSZSZ):

A privatizációról beszélve nem feledkezhetünk meg a lényegről: a közszolgálat a köz érdekében, közpénzen végzett tevékenység. Másodlagosnak tartom, bár nyilvánvalóan nem jelentéktelen, hogy milyen tulajdoni viszonyok középette végzik azt a tevékenységet.

Vadász János álláspontjával – az ellenvonat hasonlattal – vitatkoznék. Úgy gondolom abban igazza lehet, hogy van két vonat, amely talán egymással szemben halad, csak nem jól figyelte meg, hogy kik ülnek a vonaton. Érzésem szerint mi nem ugyanazon a vonaton ülünk, mint a kormány. Az itt hallottak és más információk alapján is az a benyomásom, hogy talán inkább a szakszervezetek – nemcsak a magyar szakszervezetek – ülnek egy vonaton, s azok az európai kormányok ülnek egy másik, szembejövő vonaton, amelyek egy reform zászlaja alatt cselekszenek.

A reform, az átalakítás, valaminek az újraformálása nem lehet azonos valaminek a lerombolásával, a pénzkivonással és a létszámcsoökkentéssel. Mégis ezt éljük meg. Éppen ezért nagyon egyetérték az Európai Közszolgálati Szakszervezetek bizottságának álláspontjával, amely más célokat tűz ki. A bizottság azt fogalmazta meg, hogy a társadalom általános foglalkoztatási problémái megoldásának egyik lehetősége a közszolgálati munkahelyek számának növelése, általában a foglalkoztatás növelése a közszolgálat területén. Ez az álláspont arra a logikára épül, hogy a munkanélküliség problémáit egyébként is közpénzekből próbáljuk megoldani. Ezeket a munkanélküliség kezelésére költött közpénzeket valószínűleg észszerűbben fel lehet használni, ha a társadalom számára fontos közszolgálati tevékenység feltételeit javítjuk. Ezzel biztosítható a közszolgálatban dolgozók folyamatos képzése, nagyobb létszám foglalkoztatása ebben a szférában.

Emellett lehetséges megoldásként kínálkozik a részmunkaidős és az általánostól eltérő típusú foglalkoztatások, alternatív munkavégzési formák nagyobb mértékű elterjesztése is. Ilyen például az otthoni munkavégzés és a távmunka. Úgy értesültem, hogy az Egyesült Királyság közigazgatásában is alkalmazták a távmunka formáját. Érdekelne, mi az UNISON álláspontja ezzel kapcsolatban.

Bérügyekben is sok a gond a közszolgálatban, mindig a pénz körül forognak a problémák. Ugyanakkor a hatékonyságról beszélünk. De a hatékonysághoz megfelelő motiváció kell. Ezért érdekelne a pódiumon ülők álláspontja, hogy az eredményérdekeltég, a teljesítményarányos bérezés miként kapcsolható össze a közszolgálatban a hatékonysággal?

Apró Antal Zoltán (MKKSZ):

Röviden csak a tanácskozáson szerzett benyomásaimról szeretnék beszélni. Mai eszmecsereünknek olyan fantasztikus íve volt, mint egy magyar népdalnak. Általános kérdésekkel indítottunk, majd napi taktikai kérdéseken áthaladva végül eljutottunk újra a szakszervezet általános dilemmáig, a foglalkoztatáspolitikára, a bérpolitika stratégiai kérdéseire. Mit viszünk magunkkal innen? Talán azt a gondolkodásmódot, hogy nem elválasztható egymástól a távlati stratégia és a napi munka. Itt most szakszervezeti tisztviselők ülnek, akik nem döntéshozási kompetenciákkal rendelkeznek, hanem csak beavatkozási jogosítványokkal felruházva tudják megszólítani az embereket. A stratégiai jellegű törekvések figyelembe vétele mellett a mindennapi tennivalók is a vállukat nyomják, mert sok esetben olyan problémákkal fordulnak hozzájuk az emberek, amelyek egy része bizonyos döntéshozási ballépések miatt keletkezett. Ilyen szemszögből nézve a munkánkat, úgy érzem, sok útravalót adó, hasznos, jó nap volt ez a mai.

Dr. Gulyás Judit (EDDSZ), a pódiumvitát levezető elnök:

Kell ennél jobb végszó? Ezzel a mai tanácskozásunkat – időhiány miatt – befejezzük, a feltett kérdésekre holnapi eszmecsereinken válaszolnak az érintettek.

Pódiumvita az önkormányzati intézményrendszer változásairól

A tanácskozás második munkanapjának vendége volt, s a vitában is részt vett dr. Zsuffa István, a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkára

Andreas Braun (ÖTV) előadása

A pódiumvita alaptéziseinek megfogalmazása a feladatom. A települési önkormányzatok igazgatási tevékenységének korszerűsítésében követett német stratégiáról szólva szeretném előre bocsátani, hogy a saját tapasztalataink közreadásáról van szó, s egyáltalán nem biztos, hogy más országokban is – például Magyarországon – ugyanilyen megoldásokat kell, vagy lehet egy az egyben alkalmazni. Mint ahogy az angol példát sem lehet

lemásolni. Az itt elhangzó tapasztalatok azonban hozzájárulhatnak ahhoz, hogy egy alapos vitában új stratégiát lehessen kidolgozni.

Két módszer van arra, hogy a szakszervezetek miként foglalkozzanak a települési önkormányzatok tevékenységének korszerűsítésével. Az egyik lehetőség a státus quo megőrzése, megvédése. Ebben az esetben nem kell semmit változtatni, mert hiszen ötven éve elég jól el vagyunk vele. Ez igen sarkított megfogalmazása az egyik iránynak. Az ÖTV maga is ezt képviselte a nyolcvanas évek elejéig. Ezzel a hozzáállással lehet ugyan elég kényelmesen élni, de a nagy társadalmi változások idején – mint ami a nyolcvanas években Németországban az újraegyesítés kapcsán bekövetkezett – ez az attitűd nem igazán produktív, nem előre mutató.

A másik megközelítési mód: megnézzük, hogy a települési önkormányzatok munkatársainak milyen a hozzáállása, miként dolgoznak, mennyire ösztönöztek, s szakszervezetük helybeli tiszttségviselői hogyan látják a helyzetet, mit csinálnak. Ezen kívül azt is meg kell nézni, hogy az állampolgár miként értékeli a települési önkormányzat igazgatási munkáját, milyen az igazgatási tevékenység imázsa. Németországban, a napi három órai ügyfélfogadási időre szürke szobákat jelentett ez az imázs, szürke asztalokat és barátságtalan szürke embereket. A hozzájuk forduló állampolgár azt érezte, hogy folyton ő a kérelmező, állandóan ki kell töltenie valamilyen űrlapot. Ebből állt az igazgatás arculata az állampolgárok szemében.

Most vitát kezdtünk arról, hogy miként lehetne javítani a munkával való elégedettséget a köztisztviselők, közalkalmazottak körében és mit kell tenniük azért, hogy a hozzájuk forduló állampolgárokat jogokkal rendelkező ügyfélként kezeljék, illetve hogyan lehet elérni, hogy a náluk megfordulók is ügyfélként érezzék magukat, hiszen adójuk révén ők fizetnek ezekért a közigazgatási szolgáltatásokért.

Hogyan lehet olyan megoldást találni, amely az ügyfélnek is

jó, és az önkormányzati igazgatásban dolgozók munkával való elégedettségét is javítja? Ehhez sok ötletet adhatnak maguk az ott dolgozók, felülről nem lehet elrendelni más magatartást, más hozzáállást, helyben alkalmazható munkamódszert. Felülről – minisztériumi vagy más körökből – természetesen lehet ösztönözni bizonyos új folyamatokat, de elrendeléssel ez nem olyan eredményes, mintha alulról, a munkavállalók köréből jön az indíttatás.

Nagyon fontos az ott működő szakszervezet részvétele is ebben a megújulási folyamatban. A legkülönbözőbb modell-kísérletek keretében egészen banális irányítási, vezetési módszereket vezettünk be. Megpróbáltunk sokkal több felelősséget adni a köztisztviselőknek, a közalkalmazottak helyzeti modelljéhez közelíteni, törekedtünk kissé lazábbá tenni a tagoltságot. Ennek nyomán ma Németországban alig van olyan települési önkormányzat, ahol ne foglalkoznának valamilyen igazgatás-korszerűsítési projekttel.

Van egy mellékhatás is: ha jobb a közigazgatási munkavállalók ösztönzése, akkor ez előnyösen hat a költséggazdálkodásra, nem kell felülről kérdezni, hogyan akarják megoldani a helyi költségvetés konszolidálását. De szakszervezetünk arra törekszik, hogy aktívan részt vegyünk a korszerűsítési folyamatokban, amelyekről megvannak a saját koncepcióink, elképzeléseink. Ezeket a munkáltatókkal folytatott dialógus keretében akarjuk megvitatni. Ezek a párbeszédok természetesen a legmagasabb szinten is folynak. Ehhez szükséges az is, hogy a munkáltatói oldal mutasson készséget a párbeszédre. A készség sok esetben a települési önkormányzat hatókörétől, nagyságától is függ.

Példaként említhető az úgynevezett „hágeni állampolgári vegyeskereskedés”, amely élénk nemzetközi viták tárgya is. Ennek a nevével is jelezni akartuk, hogy az ügyfél, aki bemegy ebbe a „vegyeskereskedésbe”, egy helyen találja meg azokat a speciálisan kiképzett köztisztviselőket, akiknél a születési anyakönyvi

kivonattól a halálozási bizonyítványig minden állampolgári ügyet rövid úton elintézhet. Erre az azóta már példaértékűnek számító projektre szakszervezetünk is sok pénzt áldozott. Természetesen még Németországban belül sem mindenütt vehető át egy az egyben a hágeni módszer, főleg pedig a külföldi alkalmazása kíván körültekintést.

Fehér Józsefnek, a Magyar Köztisztviselők és Közalkalmazottak Szakszervezete főtitkárának előadása

Andreas Braun szavaihoz kapcsolódva úgy vélem, hogy a német és a magyar közigazgatásban dolgozóknak a különbségek ellenére vannak azonos problémái. Sok olyan megoldást, amely más, a miénknél nagyobb múlttal rendelkező önkormányzatok esetében sikeresnek bizonyult, nálunk is célszerű figyelembe venni.

A jelenlegi magyar önkormányzatiság ugyan alig hatéves múltra tekint vissza, de a magyar történelemben az önkormányzati fejlődés gazdag tárházát találjuk. 1990-ben egy szakmai értelemben rendkívül előre mutató, Európa egyik legliberálisabb önkormányzati törvénye született meg Magyarországon. És ez működik. A rendszerváltás radikálisan le akarta bontani az addigi államszervezetnek megfelelő tanácsrendszert, s olyan liberális megoldásokat alkalmazott, amelyekhez az európai önkormányzati chartában megfogalmazott célokat vette mintául, egy olyan

elvi modellt, amely a gyakorlatban nem, vagy csak nagyon kevés országban működik Európában is.

Miben áll ez az alapjaiban szakmailag liberális önkormányzati rendszer? S ezzel összefüggésben melyek a változtatási, modernizációs igények részben a szakma, részben pedig a szakszervezet, a munkavállalói érdekképviselő oldaláról?

Az első és nagyon fontos tisztázandó kérdés, hogy mi az önkormányzati közigazgatás? Komplex értelemben gondolok a közigazgatásra. Van-e egy országnak önkormányzati közigazgatása, vagy pedig egységes a közigazgatás és ezen belül van az önkormányzati közigazgatásnak autonómiája? Meggyőződésem, hogy egy közigazgatása van az országnak, s az önkormányzati közigazgatás önállósága tértől és időtől függetlenül nem értelmezhető. Nem valami természetadta alapjog az önkormányzati önállóság, hanem az a célja, hogy a közigazgatási feladatokat a helyi ügyekre vonatkozóan ott helyben oldják meg. Az önállóság csak ilyen módon értelmezhető.

Ez az elvi kérdés számunkra, önkormányzati területen dolgozó szakszervezetek számára nagyon is gyakorlatias. Erre a túlhangsúlyozott önállóságra alapozva lehet ugyanis kórházakat, iskolákat, könyvtárakat bezárni és erre az önállóságra hivatkozással lehet olyan helyzetet teremteni, amely elfogadhatatlan mind az állampolgárok, mind az önkormányzatnál dolgozók szempontjából.

A modernizáció kapcsán a másik kérdés az úgynevezett szubszidiaritás elve. Erre alapozva lehet tulajdonképpen degradálni a területi önkormányzatokat. A szubszidiaritás elve nem a középszint diszkriminációját jelenti a helyi önkormányzattal szemben, hanem egy decentralizált munkamegosztást a központ, a középszint és a helyi önkormányzat között. Véleményünk szerint két arca van a szubszidiaritásnak. Egyrészt a település elsőbbsége a régióval szemben, másrészt a régió elsőbbsége a központtal szemben, és nem utolsó sorban a demokrácia elsőbbsége a bürokráciával szemben. Meggyőződésünk, hogy a tele-

pülési és a területi önkormányzat érdekeiben több a közös, mint az eltérő. Az érdekegyeztetés kifelé és felfelé irányuló hiánya sokkal több kárt okoz a településnek, mint gondolnánk.

Ez az alapelv és az ennek nyomán megvalósuló gyakorlat miért szakszervezeti, illetve miért munkavállalói ügy? Azért, mert a két önkormányzat-típus – a területi és a települési – egymás ellen fordítása, amelynek Magyarországon sajnos tanúi lehetünk, rontja mindkét szinten a tevékenység hatékonyságát és szakszerűségét, és rontja általában az önkormányzati szektor érdekérvényesítési esélyeit. S ha ez sérül – márpedig tudjuk, hogy sérül –, akkor a munkavállalói érdek is sérül.

A harmadik kérdés – és szintén nagyon lényeges modernizációs ügy –, hogy kié a hatalom az önkormányzatokban. Más megközelítésben: milyen a viszony a képviselőtestület, a polgármester, illetve a jegyző között. Vannak akik még egy szereplőt hozzátesznek: az apparátust. A törvény természetesen világosan elrendezi a szerepeket. A képviselőtestület a törvény szabta keretek között teljesen szuverén, döntéseit semmi nem kérdőjelezheti meg. Igen ám, de az önállósággal hogyan párosul a felelősség? Ki viseli a rossz döntések következményeit?

Nyilvánvalóan ennek kapcsán a törvényességi felügyelet kerül előtérbe. A magyar gyakorlat talán ebben is egyedülálló abban az értelemben, hogy a törvényességi ellenőrzés utólagos és intézkedési jogkör nélküli. Talán még aggályosabb a helyzet a pénzügyi ellenőrzés területén, amellyel kapcsolatban nem túlzás megállapítani, hogy gyakorlatilag megoldatlan. Álláspontunk szerint a közigazgatás működésének egyik legfőbb biztosítéka éppen az állami törvényességi felügyelet. Ez nem jelenthet és nem is jelent valamiféle újraállamosítást, valamilyen állami centralizációs politikát, hanem az egységes jogállamban a jogállamiságot biztosító, az állampolgárok érdekeit védő – és természetesen az önkormányzat által alkalmazott munkavállalók érdekeit védő – állami kötelezettség és állami feladat.

E kérdés kapcsán kell szólni a politika és a szakma viszo-

nyáról. Sajnos túlsúlyos a politika a közigazgatásban. A munkavállalói érdekképviselő szempontjából, de meggyőződésünk, hogy az önkormányzat szempontjából is meg kell változtatni ezt a túlsúlyos állapotot. A munkáltatói jogkör gyakorlása szempontjából például a lehető legrosszabb állapot uralkodik ma, hisz a polgármester és a jegyző megosztottan gyakorolja a munkáltatói jogokat. Ez munkavállalói szempontból azt jelenti, hogy nem alakult és nem is alakulhat ki egy tisztán karriertípusú előmenetel és nem a szakmai hozzáértés a domináns, hanem a politikai lojalitás.

Negyedik kérdés az önkormányzati feladat, hatáskör és nem utolsósorban a gazdálkodás. A mi önkormányzati törvényünk is – akárcsak a német vagy az osztrák önkormányzati törvény – kétféle feladatot rendel el: kötelező feladat az egészséges ivóvízellátás biztosítása, az óvodai nevelés, az általános iskolai oktatás és nevelés, az egészségügyi és szociális alapellátás, a közvilágítás, a helyi közutak és a köztemető fenntartása. Talán meglepő, hogy olyan lényeges kérdések, mint a településfejlesztés, az épített és természeti környezet védelme, a köztisztaság és településtudás, a közművelődés, a tudomány és a kultúra feltételeinek biztosítása – elnézést kérek a nem szakszerű megfogalmazásért – „szabadon választott” feladat. Azt mondja a törvény, hogy a helyi igényektől és az önkormányzat gazdasági lehetőségeitől függően vállalhatja ezeket a feladatokat az önkormányzat. De mi történik, ha van igény, de nincs pénz? És hogyan érvényesíthető ilyen esetben a kiegyensúlyozott fejlődés? Miként biztosítható, hogy a települések, a régiók ma is meglévő igen nagy fejlettségi különbségei ne tovább erősödjének, hanem kiegyenlítődjenek, oldódjanak? Azt hiszem, hogy ezek a kérdések a mi szempontunkból – de merem remélni, hogy szélesebb összefüggésben is – nagyon fontosak, s ebben munkavállalói szerep is kimutatható, a munkavállalói érdekképviselők közreműködése pedig elkerülhetetlen.

Chris Lennie (UNISON) előadása

Igen hasznos ez a konferencia az együttműködés, a tapasztalatok cseréje szempontjából. Az UNISON 1,4 millió munkavállalót képvisel, közülük 750 ezer az önkormányzatoknál, a helyhatóságoknál dolgozik, tehát a legnagyobb tagsági bázisunk ez a terület.

A folyamatok helyes értelmezéséhez tisztáznunk kell, mit értünk közszolgálat alatt. Ma sajnos nincs egzakt meghatározása ennek a fogalomnak, vagyis a köz által nyújtott szolgáltatásnak, amelynek köztulajdonban kellene maradnia, teljes mértékben az állami és nem a magán rendszerek működtetésével, irányításával. A különbségtétel a szakszervezet számára napról napra, hónapról hónapra egyre nehezebb.

A privatizációval, a közfeladatok egy részének alvállalkozásba adásával kapcsolatban igen komoly kérdések vetődnek fel. Meg kell néznünk, valóban szükség van-e ezekre a magánosításokra, mint ahogy azt is vizsgálnunk kell, szükséges-e, hogy a közszolgáltatások állami kézben maradjanak. Ezzel a folyamattal a világ minden táján találkozhatunk a szakszervezetek. Rendkívül nagy mennyiségű tapasztalat áll már rendelkezésünkre, s ennek a konferenciának is az a célja, hogy segítsen kicserélni tapasztalatainkat.

Az Egyesült Királyságban – hogy a mi tapasztalatainkról beszéljek – nincs szociális partnerkapcsolat a szakszervezet, a kormány és a munkáltatók között, ez nem is létezett soha. Mi hajlandók lennénk ilyen háromoldalú érdekegyeztetésben részt venni, de jelenleg erre nincs törvényes lehetőség. A mi körülményeink közepette tehát sokkal inkább egyfajta politikai determináció szerint alakul a kapcsolatunk az országos szervekkel és a helyi önkormányzatokkal. A munkáltatókkal is csak tárgya-

lások kapcsolatban vagyunk, a három partner semmiféle háromoldalú dialógusban még nem vett részt, hiszen az érdekegyeztetés ilyen formája nálunk nem létezik.

A másik dolog, amit tudni kell Nagy-Britanniáról: a központi kormányzat a legnagyobb hatalommal rendelkezik a politikai döntések terén. A helyi önkormányzatok teljes mértékben függenek a központi kormányzat politikai döntéseitől, attól, hogy az milyen szolgáltatásokat biztosít és abszolút alapvető, hogy a finanszírozás is a központi döntések függvénye. A helyi önkormányzatok létét, a szolgáltatások biztosítását meghatározza, hogy mennyi pénzt ad a központi költségvetés és ezen túlmenően mennyit generál az önkormányzat saját maga helyi bevételeiből vagy egyéb jövedelmet hozó források, intézkedések révén.

A harmadik sajátosság Nagy-Britanniában az, hogy a kiadásokra szükséges pénzösszeg 80 százalékát a központi kormányzat utalja át az önkormányzatoknak, amelyeknek így módon csak 20 százalék erejéig van lehetőségük arra, hogy saját sorsukat jövedelem formájában a kezükben tartsák. S ráadásul ez az arány egyre jobban romlik. Tizenöt évvel ezelőtt az önkormányzatok a helyi adók, helyi intézkedések révén még a jövedelmük 80 százalékát generálhatták saját maguknak. Ezt az arányt az Egyesült Királyság kormányának politikai döntése alapján csökkentették, hogy ilyen módon szűkítsék a helyi önkormányzatok politikai mozgásterét és kompetenciáit.

Nem hiszem, hogy Nagy-Britanniában úgy indultak el ezek a folyamatok, hogy a központi kormányzat előre látta volna, miként fognak működni majd az önkormányzatok. Szerintem egyszerűen csak annyi volt az elképzelés, hogy milyen szolgáltatásokat kell biztosítani. Politikai döntésről volt szó, amellyel megpróbálták semlegesíteni a helyi önkormányzatokat. Úgy tartották, hogy az önkormányzatok a potenciális ellenzék melegei lehetnek. Ez volt a változások mozgató rugója az Egyesült Királyságban, az, hogy kihúzzák a talajt az ellenzék lába alól, s a központi kormányzat így érvényesíthesse saját akaratát.

Tudnunk kell az Egyesült Királyságról, hogy a helyi önkormányzatok igen aktívak a szakszervezeti mozgalomban, erőteljes kampányokat folytatnak, s magas a szervezettségi arány. A fellazítási folyamat része volt egy sor olyan törvény, amely megnehezítette a szakszervezetek cselekvését, s lehetetlenné tette, hogy az érdekképviselők a szolgáltatások révén befolyásra tegyenek szert. Jogszabályokat hoztak például a szolidaritási akciók korlátozására, más ágazati szakszervezetek támogatásának rendszabályozására. Bármely ilyen tevékenység törvényellenes az önkormányzati szakszervezetek számára. Rendkívül szigorú rendelkezéseket hoztak arra, hogy ezek a szakszervezetek ne befolyásolhassák más szakszervezetek életét.

Ahhoz, hogy bármilyen kérdésben politikai célokat is érintő kampányt folytassunk – márpedig az önkormányzatoknál mindennek lehet politikai vonatkozása –, szavazást kell tartanunk a tagság körében, a tagság jóváhagyását kell birmunk, hogy a szakszervezet pénzt költhet ilyen kampánycélra. A szakszervezet számára igen nehezen értelmezhető az a törvény is, amely szerint három évenként írásos formában, dátum szerint újra meg kell erősíteni minden szakszervezeti tagnak, hogy szakszervezeti tagdíját levonhatják a fizetéséből. Óriási szervezési feladat, hogy ezt a procedúrát háromévenként minden szakszervezeti taggal lefolytassuk. Szerencsére ezt eddig még sikerült megvalósítanunk, sőt a megkötöttségek ellenére növekedett is a taglétszámmunk. A korlátozások más irányt adtak a szakszervezeti tisztviselők képességeivel szembeni követelményeknek, hiszen arra kell nagyon sok energiát fordítanunk, hogy a kampányokhoz megszerezzük az írásbeli hozzájárulást.

Amikor a helyi önkormányzatok a szerkezetváltására vonatkozó törvényt elfogadták, s az önkormányzatokat korlátozták bizonyos viselkedési módokban, akkor tulajdonképpen az történt, hogy az önkormányzatoknak előírták: szolgáltatásaikat 3–5 évenként versenytárgyalásokon tendereztessék. Milyen szolgáltatások tartoznak ebbe a körbe? A listából a gondok is láthatóak.

Ebbe a kategóriába sorolták az ételmezési, jóléti szolgáltatást, a szociális étkeztetést, az épületek takarítását, fenntartását, az építészeti, jogi, műszaki, számítógépes szolgáltatást, a járműkarbantartást, a parkiroztatást stb.

Mit indított ez el? Az önkormányzatoknak ki kellett választaniuk, hogy kik a lehetséges szolgáltatók, alvállalkozók, kik azok, akiknek kellő stratégiai képességeik is vannak a felvállalandó szolgáltatások megszervezésére. Ilyen módon tehát külön választották a szolgáltatót és a felhasználót, a piac megjelent a színen. A törvény értelmében minden egyes tender során megterületi rátát is fel kell mutatni, és azt is közölni kell, hogy milyen tőkeigénye van az adott szolgáltatásoknak. A magánszektor üzleti szabályait kellett tehát alkalmazni az önkormányzati tendereztetésben, még a házón belüli szolgáltatásokban is. Minden szolgáltatásnak minimum öt százalékos nyereséget kell generálnia, csak így lehet beindítani. Ilyen intézkedések révén tehát a magánszektor, az üzleti élet szigorát vezették be szabályként az önkormányzatoknál.

Ezeket a jogszabályokat a parlament hozta, törvényben fogalmazták meg, nem volt társadalmi-szociális párbeszéd meghozataluk előtt. Csupán arra szorítkozhattunk, hogy reagáljunk a döntésre. Szakszervezetünknek nem érdeke, hogy a nem hatékony működést fenntartsuk, hogy olyan önkormányzati szolgáltatást is életben tartsunk, amelyre nincs szükség. A mi érdekünk annak biztosítása, hogy a szolgáltatások találkozzanak az emberek igényeivel.

Ehhez meg kell határozni, hogy mit igényel a lakosság az önkormányzatoktól, milyen jellegű szolgáltatásokra van szükség. Csak így lehet a valós igényeket kielégíteni infrastruktúra, működőképesség, közösség, család és egyén szintjén egyaránt. Ezért fontos számunkra, hogy megfelelő módon biztosítsuk a szolgáltatást, csak így lesznek az érintett rászoruló emberek a társadalom produktív tagjai.

Sajnos azonban minden igyekezetünk ellenére a központi

kormányzat ellenzékét elcsitító törvényei miatt sem sikerül teljes mértékben érvényesíteniünk ezt a törekvést. Szakszervezeti tagjaink jelentős munkát végeztek például 1990–93 között, amikor 160 ezer kékgalléros fizikai munkakör szűnt meg az önkormányzatoknál. Ezeknek egyszerűen megszűnt a lehetőségük arra, hogy hasonló jellegű állást kapjanak. A munkanélküliség mintegy 10 százalékos Nagy-Britanniában, legalábbis átlagosan, de vannak olyan foglalkoztatási területek, ahol 25–30 százalékos a munkanélküliség, elsősorban a városokban, ahol az önkormányzatok felelőssége biztosítani az állás nélkül maradóknak új állást, az átképzés lehetőségét.

Ez a tendereztetés tehát igen visszaszárkó eszköze annak, hogy piaci reformokat vezessenek be az önkormányzatoknál. Szerintünk tehát ez egyértelműen annak eszköze, hogy az önkormányzatoknál legyőzzék a potenciális ellenzékét. De hoztak más intézkedéseket is. Például az önkormányzatok elvesztették azt a korábbi jogukat, hogy bizonyos szolgáltatásokat maguk lássanak el akár úgy, hogy a privát szektorhoz vagy más ágazatokhoz juttassanak egyes olyan szolgáltatásokat, amelyeket korábban az önkormányzatok maguk végeztek. A továbbképzési intézmények korábban az önkormányzatoké voltak, most viszont független vállalkozásokként működnek. Az úgynevezett Gazdasági Fejlesztési Tanácsok is a helyi önkormányzatok kompetenciájából átkerültek olyan ügynökségek kezébe, amelyeket a központi kormányzat közvetlenül irányít. A gazdasági-fejlesztési stratégia szempontjából alapvetően fontos olyan önkormányzati irányítású vállalatokat, amelyek a fiatalok jövőjével foglalkoznak – mi ezt a tevékenységet karrier-szolgáltatásnak nevezzük – szintén kivették az önkormányzatok kezéből és magánvállalatoknak vagy az önkormányzatoktól független cégeknek adják át, így az önkormányzat minden befolyása megszűnt a tevékenységükre.

Meghatározóan alapvető az a kérdés, hogy miként viszonyul az állampolgár az önkormányzatok szolgáltatásaihoz. Az állam-

polgár sajnos nem szólhat bele, hogy mi történjék az őt érintő önkormányzati szolgáltatásokkal, megmaradjon önkormányzati kompetenciának vagy privatizálják. Az állampolgár tehát részt vett ugyan az önkormányzat választásában, de csak politikai aspektusban, mert – mint a példák jelzik – az ilyen stratégiai kérdések eldöntéséből kimarad. Pedig az önkormányzati szolgáltatások, kompetenciák a helyi közelet fontos kérdései.

Mit jelentenek az alternatívák a jövő számára? Gondolom, a szakszervezeteknek az a felelősségük, hogy alternatívát kínáljanak az önkormányzatok számára. Nem hiszük tehát, hogy a status quo, a jelenlegi állapot fenntartható a jövőben. Ezért fontos, hogy megbeszéljük az érintettekkel, a helyi lakosokkal, a helyi hatóságokkal, miként gondolkodnak a szolgáltatásokról. Így a lakosság véleményét mondhatna arról, hogy milyen szolgáltatásokra van valós állampolgári igény. Ha pontosan ismerjük ezeket az igényeket, akkor realisabban eldönthető, hogy e szolgáltatások nyújtásának mi a legmegfelelőbb módja. Az ezzel kapcsolatos döntéseket demokratikus keretek között kell meghozni, mert hiszen maga az önkormányzat is demokratikus módon került hatalomra. A lényeg, hogy átlátható legyen a gazdálkodás, az állampolgárnak joga legyen felelősségre vonni az általa választott képviselőket. Ha ezt nem garantáljuk, akkor nem teljesítjük az állampolgárokkal szembeni köteleességünket.

Természetesen figyelembe kell venni azt is, hogy milyen pénzügyi lehetőségeink vannak, mennyi az önkormányzatok adóbevétele, mennyit kapnak az államtól. És természetesen arra is ügyelnünk kell, hogy az önkormányzat kasszája nem feneketlen hordó, meg kell nézni, mire ad ki pénzt az önkormányzat. Meg kell találni a megfelelő egyensúlyt az eszközök és a szolgáltatások között. Újra kell meghatározni a közszolgáltatások értékét is, főleg a fizető szolgáltatásokra gondolok. Ez nagyon fontos ahhoz, hogy az emberek megértsék, mi mibe kerül, s meggyőződjének arról, hogy mire mennyi pénz szükséges.

A magyar helyzetet figyelembe véve azt mondanám, hogy a

szubszidiaritás elve, amelyről itt szó esett, azt jelenti, hogy a döntéshozatalt a problémához legközelebbi szintre visszük. Nyilvánvalóan Magyarországon is rendkívül fontos, hogy a regionális önkormányzati szervek az őket érintő ügyekben megkapják a döntéshozás lehetőségét. Lehetetlen, hogy a központi kormányzat megkerülje a szubszidiaritást, hiszen mindenre nincsen receptje, vagy ha van, akkor az nem biztos, hogy működni fog helyi szinten.

Az is nagyon lényeges, hogy a háromoldalú szociális párbeszéd mindig legyen a munkavállalókat képviselő szakszervezetek, a kormányzat és a munkaadók között, és hogy a partnerek egyenrangúak legyenek ezeken az érdekképviselői tárgyalásokon.

Megítélésünk szerint az önkormányzatoknak is jelentős szerepük lehet a gazdaságfejlesztésben azzal, ha megfelelő módon szedik be és használják fel az adókat, már csak azért is, mert az adókból finanszírozzák a közszolgáltatásokat. Ezen a területen a privatizációnak csak akkor van létjogosultsága, ha az önkormányzat vagy az állam nem tud jól gazdálkodni. De az ilyen helyzeteket nagyon alaposan meg kell vizsgálni, mert gyakori, hogy a privatizálás előtt úgy látszik, magánkézben olcsóbban megoldható ez vagy az a szolgáltatás, a magánosítás után viszont kiderül, hogy éppen ellenkezőleg, jóval drágább lesz.

Objektív módon kell mérlegelni, hogy mi éri meg jobban, s nem rövid, hanem hosszú távon vizsgálva az ügyet. Sok évre előre kell kiszámolni, hogy olcsóbb lesz-e az a bizonyos szolgáltatás magánkézben, s nem csak azt nézni, hogy holnapra mit ígér a változtatás. Ez az óvatosság azért is indokolt, mert – mint mások is utaltak rá – a privatizálás után már nagyon nehéz visszaállamosítani azt, amit egyszer magánkézbeadtunk. A szakszervezetnek nagyon meg kell fontolnia, hogyan viszonyuljon ehhez a kérdéshez.

Hozzászólások az elhangzott előadásokhoz, kérdések az előadókhoz

Dr. Németh György (MKKSZ)
önkormányzati jegyző:

Kettős a helyzetem, mert szakszervezeti tag vagyok, de jegyzőként egyben munkáltató is, tehát adott esetben ellenérdekű a dolgozók érdekvéonyesítése, a finanszírozás, a bérezés, a jutalmazás kérdéseiben. Mindkét minőségemben tisztességesen akarom végezni a feladataimat, de nem tagadom, hogy jegyzőként is a munkavállalókhoz húz a szívem.

Fehér József említette, hogy a jegyző helyzete igen felemás az önkormányzatokban. Szerintem ezt nagyon egyszerűen meg lehetne oldani. Örülök, hogy tanácskozásonkunkon részt vesz a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkára, így jelenlétében mondhatom, hogy a jegyzők kettős szerepének ellentmondását egy tollvonással fel lehetne oldani. Két megoldás kínálkozik erre. Előre bocsátom, hogy ezek nemcsak az én ajánlásaim, hanem nagyon sok jegyző-kollégámé is. Az önkormányzati törvényben egyértelművé kellene tenni, hogy a jegyző önállóan – a polgármester egyetértési joga nélkül – gyakorolja a munkáltatói jogosítványát. Ha ugyanis jóban van a polgármesterrel, akkor nincs gond, de ha nem, akkor állandó harc folyik akörül, hogy a jegyző kit nevez ki, milyen jutalmat ad a beosztottaknak.

Mi, jegyzők nagyon szívesen lennénk újra állami alkalmazottak. Így realisabb lenne a jegyző és a képviselőtestület közötti kapcsolat is, mert hiszen a jegyző bérét egy től-ig kereten belül a képviselő testület határozza meg, a jegyzőnek tehát érdeke, hogy

az anyagiak miatt jó vagy rossz kompromisszumot kössön a képviselőtestülettel.

Az önkormányzat adóbevételeivel kapcsolatban röviden csak utalok rá, hogy ugyan megszületett a helyi adókról szóló törvény, de csak az állampolgárok becsületességére hagyatkozhatunk, mert a be nem fizetett helyi adót nem tudjuk behajtani, nincsenek hozzá jogi eszközök.

Végül azt kérem a tanácskozáson részt vevő külföldi szak szervezeti vezetőktől, hogy a polgármesterek jobbára csak protokolláris jellegű kölcsönös tapasztalatcsere utazásai mellett mozgassák elő a szakemberek – például a jegyzők – közötti információcserét is. Hadd sikerüljön alkalmaznunk a máshol jól bevált módszereket, hiszen 2000 körül remélhetőleg tagja leszünk az Európai Uniónak, amelyben az egységességé a jövő.

Szatmáriné dr. Balogh Mária (KKDSZ):

Kérdést szeretnék feltenni az előadókna. Mi lesz azokkal az emberekkel, akik a közszférából kikerülve kényszervállalkozók lesznek, azaz privatizálják azt a tevékenységet, amelyet eddig közalkalmazottként végeztek, tehát egy egészen más munkarendhez, más jellegű tevékenységhez szoktak. Lehet, hogy kiváló szakemberek voltak az önkormányzat alkalmazottjaként, de vajon milyen vállalkozók lesznek, mennyire tudják elviselni, hogyan bírják ki a változást? Szakszervezeti tagok maradhatnak-e továbbra is, vagy sem? Elképzelhető-e olyan helyzet, hogy ezeket a privatizációba kényszerített, s a vállalt szolgáltatást megfelelően ellátó embereket később valaki – átmenetileg olcsóbb, de később megdrágítható ajánlattal – lesodorja a piacra, s a végén a szolgáltatás sinyli meg ezt a vetélkedést. Van-e valamilyen tapasztalatuk ezzel kapcsolatban?

Dr. Frischmann Edgár (SZEJ Nyugdíjas Választmánya):

Az önkormányzatok törvényességi felügyeletével kapcsolatban megjegyzem, hogy a jelenleg korlátozott hatáskörrel működő ügyészi felügyelet annak idején, amikor teljes körűen látta el a törvényességi felügyeletet, nem voltak olyan törvényességi problémák, mint most. Azzal, hogy ez a felügyelet úgymond házilagos lett, veszített a hatékonyságából, nem mentes bizonyos befolyásoktól. Ezért vetődik fel bennem a kérdés, vajon nem kellene-e a törvényhozásnak és a szakszervezetnek állást foglalnia, kezdeményeznie visszaállítani a törvényességi felügyeletnek azt a korábbi rendszerét, amely az ügyesség hatáskörébe utalta nem csak egyes ügycsoportokra, hanem a helyi rendeletalkotás egész körére vonatkozóan a törvényességi felügyelet jogát. Azért tartom ezt a megoldást célszerűbbnek, mert az ügyészi apparátus a végrehajtó hatalomtól független szervezet.

A másik kérdésem angol kollégáinkhoz szól. Az angol munkáspárt kormányása idején is voltak-e a mostanihoz hasonló megkötöttségek az önkormányzatok tevékenységében, s az angol szakszervezetek jelenlegi helyzete nem zavarja-e a stratégiai és a taktikai elképzeléseket?

Dr. Vígh Judit (KSZSZ):

A szakmám készlet felszólalásra. Azt szeretném ugyanis, ha mindannyian tisztában lennénk azzal, hogy mi a szerepe a közigazgatásnak a nemzetgazdaságon belül. Mivel statisztikus vagyok, összegyűjtöttem egy számsort a Központi Statisztikai Hivatal legutóbbi jelentéséből. Ebből kiviláglik, hogy például a központi és a helyi közigazgatás Magyarországon 1991-ben

együttesen 6,4 százalékkal részesedett a GDP-ből. Az Egyesült Királyságban 1990-ben 6,6 százalék volt ugyanez az arány. Az oktatás részesedése nálunk 4,8, Angliában 4,9, az egészségügyé nálunk 4,2, náluk 4,5 százalék volt. Világos tehát, hogy standard állami feladatokat minden rendszerben el kell látni. Nálunk 1991 óta a gazdaság teljesítménye ugyan nem jelentősen emelkedett, sőt inkább visszaesett, ennek ellenére a közigazgatás, az oktatás és az egészségügy minden évben növelte a GDP-ből való részesedését, és az összesen belüli arányát is, mert megszorodott állami feladatokat kellett végrehajtania. Amiről beszélek, ezek mind változatlan áron mért teljesítmények. Azzal tisztában vagyunk, hogy az e három ágazatban dolgozók túlmunkája is benne van ebben a teljesítménynövekedésben.

Megfigyelhető, hogy 1994-ig tartott a GDP-ből való részesedésünk emelkedő tendenciája. 1995-ben egyértelmű volt a növekedés megtorpanása. A közigazgatásban stagnálás, az oktatásban és az egészségügyben pedig 3–4 százalékos visszaesés következett be. 1996-ban ez a tendencia folytatódott. Látnunk kell tehát, hogy a mi ágazatainkban jelentős váltás következett be.

Ezeket az adatokat nekünk, szakszervezeti tisztségviselőknek ismernünk kell. A statisztikák szerint 1995-ben a bérek az előző évhez viszonyítva 11 százalékkal estek vissza. A közigazgatásban, az oktatásban és az egészségügyben elképesztően alacsonyak a fizetések. A statisztikák átlagos nettó kereseti adatait – tehát azt, amit a dolgozó kézhez kap – átszámítottam dollárra, a Magyar Nemzeti Bank hivatalos kurzusán. A közigazgatásban például 1995-ben 234 dollár jutott egy dolgozóra. Ez volt a havi keresete. Ez az összeg 1996-ban 214 dollárra esett vissza. S ez az adat még nincs deflálva a fogyasztói árszindexszel, ez pusztán az árfolyamváltozás. Az oktatásban 1995-ben 192 dollár volt a nettó átlagbér, 1996-ban pedig 170. Az egészségügyiek 1995-ben 182 dollárt, 1996 első felében pedig 164 dollárt vihettek haza egy hónapban.

Ilyen fizetésekből élünk. Ez az, amit mi a munkánk után ezekben az ágazatokban megkapunk. Ezt már nagyon nehéz tovább zsugorítani. Erre szerettem volna felhívni a figyelmet.

Válaszok a hozzászólásokra, kérdésekre

Fehér József (MKKSZ):

Dr. Németh Györgynek teljesen igaza van. Az MKKSZ – és nyilván más szakszervezetek – álláspontja szerint is a szakértelmet biztosító jegyző kezébe kell adni a munkáltatói jogot. A polgármester településpolitikus, településmenedzser legyen és ne az apparátus ügyeivel foglalkozzon.

A helyi adók ügyében az a döntő szempont, hogy a helyi adóalanyok képesek-e adófizetésre. Jobbnál jobb adójogszabályokat lehet megállapítani, csak az a kérdés, hogy miként viszonyul ezekhez a helyi lakosság fizetőképessége.

Tökéletesen igaza van Szatmáriné dr. Balogh Máriának is, aki a kényszervállalkozással kapcsolatos aggodalmait fejtette ki. A közszolgáltatásban dolgozó szakembereket arra kényszeríteni, hogy legyenek jó vállalkozók, egyszerűen etikátlan és türehtelen.

Dr. Frischmann Edgár törvényességi felügyelettel kapcsolatos megjegyzéseire utalva úgy érzem, világosan vázoltam a problémát: a törvényességi felügyelet jelenleg megoldatlan, rossz. Nem elegendő utólag regisztrálni, hogy az önkormányzat rendelete törvényt sért. Szankciók kellenének, vagy valamilyen előzetes normakontroll, mert nem kérhető számon egy laikus testülettől, hogy mindenféle törvényességi összefüggést

ismerjen, de az sem fenntartható állapot, hogy az önkormányzati testület sok esetben egyszerűen semmibe veszi a jogi szakember intelmeit vagy tiltakozását, mondván, hogy miénk a hatalom.

Dr. Zsuffa István, a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkára:

Bár én nem tartoztam a hivatalos előadók közé, a jegyző úr olyan kérdéseket fogalmazott meg, amelyekre úgy érzem, illetékes vagyok válaszolni, nem tehetem meg, hogy hallgatok.

Bevezetőként szeretném elmondani, hogy két nappal ezelőtt én is jelen voltam Siófokon a jegyzők országos konferenciáján, ahol a közigazgatás modernizációs programjáról szóló – nemrég elfogadott – kormányhatározatot ismertette megpróbáltam provokálni a jegyző-hölgyeket és urakat: nyilatkozzanak arról, hogy egységes vagy külön állami és külön önkormányzati közszolgáltatást tartanak-e kívánatosnak. A kérdésben indirekt módon az is benne volt, hogy a saját helyzetüket miként tudják elképzelni ebben a szisztémában. Meg kell mondanom, hogy nem sikerült a provokáció, senki nem válaszolt erre a kérdésre. Talán Kuncze Gábor belügyminiszterrel folytattak erről másnap konzultációt, de erről nekem nincs ismeretem.

Ami a jegyzők munkáltatói jogkörét illeti, személy szerint teljesen egyetérték azzal, hogy a hivatal vezetőjének kell a munkáltatói jogköröket gyakorolnia. Csak példaként említem, hogy egy minisztériumban a munkáltatói jogkörök 95 százalékát a közigazgatási államtitkár gyakorolja, a döntéseihez nem kell a miniszter egyetértése, hozzájárulása. Az észszerű munkakapcsolat természetesen megkívánja, hogy a kritikus kérdéseket megbeszéljük. Ugyanakkor azt is meg kell mondani, hogy az 1990-ben elfogadott önkormányzati törvényhez képest egy lépést már tettünk ebben az irányban. Tovább azért nem tudunk lépni, mert

– nem vagyok politikus, hanem köztisztviselő, nem akarok politikai oldalról közelíteni – úgy tűnik, hogy minden olyan elgondolás, amely az 1990-ben talán kissé túl szélesre sikeredett önkormányzati jogok visszafogását kísérelné meg, azonnal alkotmányossági problémákat vet fel, kemény politikai támadások keresztüztübbe kerül. Nincs olyan politikai erő ma Magyarországon, amely az önkormányzati jogosítványok teljes körű felülvizsgálatát vállalni merné.

Ugyanakkor meg kell mondanom: azzal az ajánlással, hogy legyen a jegyző állami tisztviselő, a leghatározottabban nem tudok egyetérteni. Ha ugyanis a jegyző állami alkalmazott lenne, abban a pillanatban megszűnnének azok a funkciói és feladatai, amelyeket neki az önkormányzatban az önkormányzati feladatokkal kapcsolatban kell teljesítenie. Jól tudom, hogy a jegyző nagyon sokszor szinte reménytelen küzdelmet folytat egy-egy törvényes döntés meghozatala érdekében. Ez a küzdelem azonban nagyon sokszor eredményes. Ha a jegyző nem a testület által kinevezett tisztviselő lenne, akkor az önálló önkormányzati intézmények mindig úgy éreznék, hogy a jegyzőt valamilyen feltettük álló, rajtuk kívül álló állami szerv rájuk kényszerítette. Megítélésünk szerint ez nem tenne jót a jegyző pozíciójának. Az más kérdés, hogy a lefolytatott vizsgálatok szerint a polgármesteri hivatalokban végzett munka mintegy 60–70 százaléka államigazgatási feladat, s csak 30–40 százalék az önkormányzati feladat. A jegyző tehát kétharmad részt állami, egyharmad részt önkormányzati tennivalókat lát el. Ezért annak lennénk a hívei, hogy a felsőbb közigazgatási szervek – jelen pillanatban a megyei közigazgatási hivatal, 1997-től reményeink szerint a kormányhivatal – egyfajta véleményezési, állásfoglalási jogkörrel rendelkezzenek a jegyzőkkel kapcsolatos munkáltatói döntések előtt, de azt semmiképpen nem tudnám támogatni, hogy a jegyzők állami alkalmazottak legyenek.

Chris Lennie (UNISON) válasza:

Két kérdésre kell válaszolnom. Az egyik, hogy mi lenne más-ként, egyáltalán másképp lenne-e, ha a Munkáspárt volna hatalmon. Őszintén szólva az már olyan régen volt, amikor ez a párt hatalmon volt. Természetesen a szakszervezetek ez esetben reménykedhettek abban, hogy a kormányon lévő Munkáspárt elfogadná, s gyakorolná a szociális párbeszédet. Biztosak vagyunk benne, hogy a munkavállalói képviselő kedvezőbb helyzetbe kerülne.

A másik kérdés a privatizációra vonatkozik. Arra, hogy a munkavállalóknak van-e joguk, s valóban bent is maradnak-e a szakszervezetben. A válasz igen, mégpedig igen, amíg képesek vagyunk privatizált körülmények között is követni, szervezni a munkavállalókat. Csakhogy itt nagyok a változások. Más a munkáltató. A munkáltató már nem állami szerv, most már magánvállalattal, vállalkozással van dolgunk. Vele kell tárgyalnunk a munkavállalók jogairól stb. De az Európai Unióban érvényben van egy törvény a munkavállalók szabad mozgásáról, a vállalkozások szabad áramlásának is mondják ezt. A munkavállaló magával viszi a korábbi jogait, ami a fizetését, a munkakörülményeit illeti, beleértve a szakszervezeti tagsághoz való jogot is. Csakhogy ezek nem hosszú távú intézkedések, csak meghatározott időre szólnak. Különbséget kell tennünk továbbá a helyi vállalkozások és a multinacionális vállalatok között. Erről könyv is jelent meg, érdemes elolvasnunk. A multinacionális vállalatok azon vannak, hogy a munkavállaló magával vitt jogait átalakítsák multinacionális körülményekhez igazított szerződésekké, ezzel is gyengítve a kapcsolatot, a történelmi kapcsolatot a szakszervezettel és a korábbi szervezetekkel. De a válasz igen, a munkavállalónak van joga bent maradni a szakszervezetben. És természetesen az a politikánk, hogy megőrizzük a szervezetet. Nem hibáztathatjuk a munkavállalókat azokért a hatásokért, amelyeket elviselni kénytelenek.

Andreas Braun (ÖTV):

Elhhez kapcsolódnék én is. Ez a mi politikánk is, és amíg sikerül megvalósítanunk, minden rendben is van. Azon vagyunk és legtöbbször sikerül is, hogy a közszolgáltatásban végbemenő privatizáció során, tehát a tulajdoni és jogi forma megváltoztatásakor, megőrizzük a munkavállalók jogait. Egyelőre elég erősek vagyunk ahhoz – erről mindjárt beszélek még –, hogy privatizáció esetén a munkavállalók szervezetünkben maradjanak és ezzel ugyanazok a jogaik és kötelezettségeik is, mint amikor még közalkalmazottak voltak. Azzal érvelünk, és ezt el is fogadják, hogy a feladat továbbra is a köz érdekében áll. Vegyük például a vízellátást. Az ott dolgozók továbbra is közfeladatot látnak el, tehát valójában továbbra is közszolgálati dolgozók, a jogi formától függetlenül. Persze ez nagyon ingatag talaj, mindenesetre eddig még képesek vagyunk a mi szempontunk szerint megfelelően kitartani.

Ami a szociális párbeszédet illeti, nos ez az a pont, ahol a németek és az angolok történelmi okokból is különböznek egymástól. Azt hiszem, ez hagyomány kérdése is. Csak azt szeretném itt hangsúlyozni, hogy ez a történet nálunk sem az égből pottyant. A mi szakszervezetünk, az ÖTV, nemrég ünnepelte 100. születésnapját, és mondjuk legalább 70, vagy talán 80 évig tartott, amíg létrejött valamiféle szociális párbeszéd, sőt szociális partnerség, ahogy mi nevezzük. Szeretném itt azt is aláhúzni, hogy éppen napjainkban éljük meg, ahogy tönkre akarják tenni a szociális partnerséget. Kik? Sajnos azt kell mondjam, a munkáltatók.

Óriási vitánk volt a táppénz munkáltató által fizetendő mértékéről, ahol a munkáltatók bizonyítottan, sőt jogászok által is elismerten, a megállapodott tarifaszerveződéseken egyszerűen túltették magukat vagy ezt akarják tenni. Ezzel azt emelem ki, hogy ki vagyunk téve annak a veszélynek, hogy Németországban elvesztjük azt a politikai vagy szakszervezeti kultúrát, amit kihar-

coltunk. Mert hogy kiharcoltuk, abban mindannyian egyetértünk. És nagyon-nagyon nehéz dolgunk lesz, hogy az elkövetkező években megőrizzük. Nem véletlen, hogy a szakszervezetek tagokat veszítenek. Az individualizáció problémájával kell megbirkóznunk, vagyis azzal, hogy az emberek azt mondják, ezer és ezer ok miatt nincs szükségük szakszervezetre.

Azért említettem mindezt, mert nem szeretném, ha valakiben az a benyomás alakulna ki, hogy Németországban minden csodásan működik, sőt már 100 éve. A szociális partnerség nagyon fontos dolog, árme napjainkban nagyobb összűtnek van kitéve, mint bármikor korábban.

Alan Leater (PSI) előadása a közszolgálat privatizációjáról

A privatizáció és a közszolgálati reform globális összefűgéseiről szeretnék beszélni, mert akár egy helyi, akár az országos szinten beálló változások csak globális szemlélettel érthetők meg teljesen, tekintettel arra, hogy ez a napjainkban folyó gazdasági átalakulás világméreteket öltött. Természetesen sok különböző behatás együttes eredményeiről van szó. Ezzel azonban nem azt szeretném kijelenteni, hogy a magyar szakszervezetek és a társadalom széles rétegei most kötelesek meghajolni a nemzetközi erők előtt és fogadják el azokat a lapokat, amelyeket a nemzetközi erők osztanak. Sajnos azonban a szakszervezetek ma világszerte ugyanazt a lehangoló üzenetet kapják nap mint nap a globális piac uraitól.

Hangsúlyozni szeretném, hogy Magyarország népének is, mint bármely más ország lakóinak, joga van saját sorsa alakításához, de ezeket a jogokat csak közdelem árán lehet érvényesíteni a néhány évvel ezelőtt még teljes állami kontrol alatt állt gazdaság piacgazdasággá alakításában és joga részesülni az átalakítás előnyeiből. A kérdés tehát az, hogy milyen fajta piacgazdaság alakuljon. Egy parazita gazdaság nem az egyetlen lehetőség. Közös törekvés egyesíti a Kelet- és Közép-Európa nemrég felszabadult területein élöket az Európai Unió tagországaival: annak elutasítása, hogy a társadalom a piac rabjává váljon. Éppen ellenkezőleg, a piacnak és az államhatalomnak kell a társadalmat szolgálnia. Szerintem ez az alapvető létkérdés, amely megfelelő intézkedésekkel könnyen megoldható lenne. A privatizáció mértéke, gyorsasága, annak jellege s a közszolgálat és a közigazgatás modernizálása mind törvények és jogok kérdése. Ezek azok a kérdések, amelyek a világ minden közigazgatási és közszolgálati szakszervezetét egyesítik még akkor is, ha a volt kommunista országokban ez sokkal több gonddal jár.

A privatizáció és a társadalmat megosztó szabadpiaci kapitalizmus kialakulása már régóta összefűggő folyamat. Még az 1973-as hírhedt chilei katonai puccs révén keletkezett diktatúrához vezetnek vissza az első szálak. Ebben a rezsimben olyan gyorsan, oly sokat és oly förtelmesen privatizáltak, hogy az a társadalmi egyensúlyt felborította, az ország gazdasági életét totális káosszá alakította át. Jónéhány bank privatizálása olyan szerencsétlenül történt, hogy azok közül nem egyet az államnak újra vissza kellett vennie. Ugyanitt az állami javak harácsolása a ma már szinte megszokott mederben folyt, a javak legnagyobb része a társadalom jelentéktelen hányadát jelentö elit és azok családtagjainak kezébe jutott.

Másfajta korrupció történt Nagy-Britanniában, amely az első olyan ország volt az északi félgömbön, ahol a közszolgáltatás privatizációjával szisztematikusan kerültek magánkézbe közjavak. Az angol példa volt az első, amelyet Mexikó, Argentína

majd Új-Zéland követett. A közszolgáltatási és magánipari privatizációs eljárások ma erre az angol sémára épülnek. A 80-as évek elejétől kezdve a nagy bankok és fejlesztési intézetek ezen tapasztalatok alapján tervezték más helyeken is a privatizációt és a közszolgálat reformjait. Ez azért fontos, mert az új-liberális privatizációs gondolkodásmód szerint minél inkább uralkodik a magántőke a piaci erőknél, annál előnyösebben alakulnak a szociális és gazdasági viszonyok. Ezt hitték mindaddig, míg a kommunizmus össze nem omlott.

Ez nem csak divatos gondolkodásmód volt. Ez a megoldás már azért is elterjedt, mert a nemzetközi üzleti erők urának megfelelt. Miután Közép- és Kelet-Európában egész más gazdasági viszonyok uralkodtak, így az angliai példa alkalmazása csak károsít idézett elő, s ezt a károszt az új-liberális erők még jobban megkeverték a deregulált piacgazdaság kiépítésénél. Beláthatjuk, hogy a privatizáció elkerülhetetlen a kommunista gazdasági rendszerből piacgazdasággá átalakuláshoz, ám ezekben az országokban egész más indokok alapján kellett volna megállapítani a tulajdonjogokat és kialakítani a piacgazdasági üzleti életet ahhoz, hogy ezek a köztulajdonból privát szektorba kerülő – akár ipari, akár közszolgálati – vállalatok az átmenet alatt továbbra is folyamatosan és eredményesen működjenek.

A nemzetközi üzleti erők globalizációs követelményei világszonylatban alapvetően megváltoztatták a privatizáció jellegét. Például a korai nyomások a telekommunikációs szektor deregulációjáért és privatizálásáért a nemzetközi cégektől érkeztek, amelyek a legmodernebb és legolcsóbb módon akarták megoldani a határokon keresztül nyúló kapcsolattartási szükségleteiket. A közszolgálat privatizációját készítő nemzetközi nyomással együtt járt

- a technológia gyors fejlesztése, főként az információ és a számítógép területén;
- az érintett államok pénzügyi válsága, amely a hatalmas kamatokkal járó kölcsönök és részben ennek okaként meg-

jelenő költségvetési hiányok, részben az alapjaiban megváltozott belső gazdasági élet, de nem utolsósorban a világgazdasági átalakulás következménye;

- az egyre növekvő panaszok az ellen, ahogy a közszolgálatokat annak vezetői irányították, azon kívül a korrupció és az azon élősködő paraziták, akik komoly problémát okoznak, de ami a legfontosabb, az előregedett struktúra, az elavult metódusok.

Már a hetvenes években kezdődtek ezek az irányzatok, amikor az olajárak manipulációja következtében a dollár és az arany árának egymástól való függősége megszűnt, vagyis a dollár értéke nem az aranytartalom alapján ettől kezdve. Ez számtalan ország gazdasági helyzetét olyannyira megváltoztatta, hogy az akkoriban felvett hitelek terheit gazdaságuk még ma is viseli. Számtalan ország megfelelő fedezet, minden akadály nélkül vett fel kölcsönöket a kapzsi bankoktól. Ezeket a kölcsönöket a hatalmon lévő elit gyorsan elherdálta, sok esetben korrupciós módon elcsajátította és így nem maradt más hátra, mint a kölcsönök fejében privatizálni állami tulajdonban lévő javakat. Így került például privatizáció alá az angliai AT&T, a francia Lyonnaise des Eaux Vízművek, az angol villanyfejlesztési művek nagy része.

Ezzel összefüggésben választ kívánó súlyos kérdések kerülnek felszínre nemcsak a volt kommunista országokban, de a világ más részein is. Például az, hogy

- Milyen alapokon kell megteremteni az egyes országokban a gazdasági, szociális és környezetvédelmi politikát?
- Milyen kapcsolat megteremtése szükséges az állam, a piac, s a magánkézben lévő vállalkozások és a civil társadalom között?
- Lehetséges-e a privát vállalatok részvényesei és a közösség érdekeinek egyeztetése az áram- és vízszolgáltatás területén?

- Amennyiben ez megoldható, annak mi a módja. Milyen törvényekre, szerződésekre és társtulajdonosi kapcsolatokra van szükség és kilátás?
- Hogyan lehetséges a közszolgáltatás költségeit gazdaságosan úgy alakítani, hogy az a társadalom számára is elfogadható terheléssel járjon?
- Hogyan lehetséges a helyi települések szolgáltatásainak közkézen maradása?
- Hogyan lehet a közszolgáltatás alkalmazottjainak szaktudását, a megrögzött, de elavult hierarchia ellenére, vagy annak helyettesítésével, esetleg reformjával az előnyösebb gazdasági megoldások érdekében felhasználni?
- És végül, de nem utolsó sorban, hogy lehet ezeket a különböző változásokat egy demokratikus társadalomban praktikus módon megoldani?

Remélem, hogy ezek és az ezekhez hasonló kérdések a világ minden táján egyre gyakrabban kerülnek a köz- és privátszektor közti tárgyalások tárgykörébe. Mindeztidáig csak a vita folyt praktikus megoldások nélkül arról, hogy a magán vagy a köz-kézben lévő irányítás lehet-e a megoldás a közszolgáltatások számára. A vita egyik fő érve az, hogy a magánvállalkozás mindig gazdaságosabb és termékenyebb, s a konkurencia biztosítja, hogy a közösség számára az árak nem szabadulnak el. Természetesen számtalan példával lehet bizonyítani, hogy ezek az érvek mennyire gyengék, nem helytállóak.

Arra, hogy a konkurencia milyen mértékben tartja gyeplőn a közszolgáltatást, a legjobb példa az angliai buszüzemeltetés magánkébe kerülése. Az eredmény a túlzott konkurencia lett, az utakat a buszok tömege állja el, különösen csúcsforgalom idején. Nincsenek menetrendek, és egyes kevésbé lakott területeken, ahol a profit nem volt megfelelő a tulajdonosok számára, a szolgáltatás teljesen megszűnt.

Amint a volt kommunista országokban felgyorsult a privati-

záció és egyre szélesebb körökre vonatkozik – mind több problémával egybekötve –, a szakszervezetek feladata is fontosabbá válik. Számos információs forrásból találhatók példák, hogy mást ez miként zajlott le, és milyen következményekkel járt. Ezen információk alapján a szakszervezetek olyan nyilvánosság elé tárandó irányelveket dolgozhatnak ki a közszolgálat érdekében, amelyek elősegítik gazdaságos, igazságos és a lakosság számára elfogadható terhekkel járó megoldások megtalálását. Több ország szakszervezetei úttörő-munkát végeznek olyan megoldási lehetőségek kialakításában, amelyek a magas színvonal megtartása mellett kevesebb kiadással járnak, és ezáltal a felhasználók számára sem jelentenek az elkerülhetetlennél nagyobb megterhelést. Elsősorban a svéd, a német és a dán szakszervezetek munkálkodnak sikeresen egy elviselhető megoldás megteremtésén. Másutt, például Csehországban a szakszervezetek segítségével formálták meg az egészségügyi ellátást olyan módon, hogy az közszolgálati kötelezettségeinek eleget tudjon tenni.

Egyre erőteljesebben bontakozik ki világszerte a nemzetközi tömörülésekben is aktív szakszervezetek részvétele az új megoldások keresésében, a partneri viszony megteremtésében, s a közszolgálat nyújtói, felhasználói és dolgozói egyaránt aktívan vesznek részt a szolgáltatások reformjában. Ez az egyetlen követhető alternatíva minden eddigi – és be nem vált – piaci igényekre alapuló ársztruktúrával szemben. Ez az a megoldás, amely nemzetközi összefogás eredményeként ugyan, de egyénileg minden nemzet jövőjét a helyi szükségletek és lehetőségek szerint formálja. Ez az egyetlen mód, amely révén a piaci és a nemzeti érdekek egyaránt megtalálják számításait és amely nem a felhasználókat teszi kiszolgáltatottá, hanem éppen ellenkezőleg, a közszolgáltatások válnak a társadalom alárendeltjévé.

Vita Alan Leather előadásáról

(A közszolgálati privatizáció tapasztalatai)

Michalkó Péter (KSZSZ):

Két dologra szeretnék reflektálni az Alan Leather által elmondottak közül. Én is úgy látom, hogy a közszolgálatot ért sérelmek erősen összefüggenek az 1989-es rendszerváltással. Ennek közgazdasági alapjai is vannak. 1989-ig a két világrendszer szembenállása részben fegyverkezési, részben pedig szociális versenyben jelent meg. Mindkét világrendszer erején felül igyekezett különböző szociális juttatásokat adni állampolgárainak. Amikor a verseny eldőlt, ez a kényszer megszűnt, s a tőke napjainkban tapasztalható ellentámadása ezzel az új helyzettel hozható összefüggésbe. A tőke most egyszerűen visszaveszi azokat a vívmányokat, amelyeket korábban megadni kényszerült. Az én kérdésem az, hogy az így felszabaduló forrásokból vajon mennyire van szükség ahhoz, hogy az európai gazdasági centrum versenyben maradjon Japánnal és az Egyesült Államokkal szemben, milyen mértékű források szükségese versenyképességünk megőrzéséhez, s a közszolgálatokon megtakarított pénzből mennyi megy el a tőkés társadalom parazita magánfogyasztására?

A másik észrevételem a privatizáció témaköréhez: én is úgy vélem, hogy nagyon alaposan, körületekintően végig kell gondolni, mi privatizálható és mi nem a közép-európai közszolgálatban. Úgy gondolom, hogy nem ellenezhetjük a hiánygazdálkodás maradványainak a piacosság révén történő felszámolását. A mi esetünkben példa erre az infrastrukturális beruházások kö-

zül a telekommunikáció – a telefonszolgáltatás – gyötrő elégtelenségének megszüntetése és az autópályák építésének meggyorsítása.

Vadász János (a KKDSZ elnöke):

Alan Leather előadását hallgatva az jutott eszembe, hogy ha majd abban a – Huxley híres művének címét kölcsönvéve – „szép, új világban” kell élniük az utánunk jövő generációknak, amelyben a globalizáció következtében magától értetődően már csak egy világsszakszervezet lesz, és amelyben minden önéletrajzot azzal kell kezdeni, hogy „már apró gyermekkoromban szerettem a rizst”, abban a világban majd nagy valószínűséggel nem lesznek olyan „partikuláris” élmények, mint amit a nemzeti ételspecialitások elfogyasztása, a nemzeti kultúra értékeinek befogadása jelent. Komolyra fordítva a szót úgy gondolom, hogy a globalizációval – ugyanúgy, mint az integrációval – nagyon csínján kell bánnunk, az eddigiénél alaposabban kell foglalkoznunk. Szerintem ugyanis a globalizáció, akárcsak az integráció, megengedhetetlen, ha totális. A leghatározottabban ellene lennének egy olyan globalizációnak, vagy egy olyan integrációnak, amely privatizálná, a vállalkozási szférába akarná áttolni az oktatást, a kultúrát, alapszolgáltatás szinten az egészségügyi és szociális ellátást, az igazgatást.

Szükség van a reformra, szükség van arra, hogy a jó példákat – például az angol tapasztalatok közül jó néhányat – megnézzük, megpróbáljuk honosítani. Nem átvenni, hanem honosítani, szervesen beilleszteni a magyar fejlődésből fakadó gyakorlatba, de semmiféle globalizáció vagy integráció címén történő országelfoglalásban nem tudok partnere lenni sem a politikának, sem a szakszervezeti mozgalomnak. Úgy gondolom, hogy ma a magyar szakszervezeti mozgalomnak általában, azon belül pedig a

közzolgáltatának különösképpen az egyik legfontosabb feladata az ellenállás a totalitásokkal, a politikai szlogenek mentén nyomuló tőkével, a polgárokat megillető szolgáltatások veszélyeztetésével, a hamisításokkal, a tájékoztatás kihasználásával szemben: a szervezett, egyre teljesebb és egyre erőteljesebb ellenállás. Hiszen teljesen nyilvánvaló, hogy a költségvetési forrásokat, az adóbevételeket, amelyek ma sem jelentéktelen összegek, lényegesen ésszerűbben, lényegesen komolyabban lehetne koncentrálni. Külföldi barátaink nyilvánvalóan nem tudják, hogy a magyar költségvetés az adóbefizetők által összeadott közpénzmenyiségnek mindössze alig 40 százalékát használja fel közszolgáltatásra – tehát egészségügyre, oktatásra, kultúrára, közigazgatásra, szociális ellátásra stb. – 60 százalék pedig egészen máshová jut. Például a privát szférába, a privát szféra beruházásainak és életben maradásának támogatására, a kézből etetésére, a bankkonszolidációra megy el, s természetesen annak az adósságállománynak a finanszírozására, amelyet a 60-as, 70-es években halmozott fel ez az ország. Köztudott, hogy akkor igen kedvező feltételekkel kínálták fel nekünk ezeket a hiteleket, jószíverrel ránk tukmálták.

Azt mondom tehát, hogy mindezekkel szemben szervezett ellenállást kell tanúsítanunk. Ha ugyanis mi most a közszolgáltatásban – és azon kívül is – nem indítunk komoly bérharcot az elfogadhatatlanul rossz, alacsony béreink emeléséért, akkor Magyarország totálisan a bérabszolgák országa lesz. S akkor természetesen külföldi partnereink számára is inkább ellenfelek, mint partnerek leszünk, hiszen nyilvánvaló, hogy az osztrák, az angol, a német szakszervezeti képviselők is abban érdekeltek, hogy országukban tartsák a munkalehetőséget, s nem abban, hogy vállalkozók keleten, a sokkal olcsóbb munkaerővel dolgoztassanak.

Olyan globalizációt és integrációt tartunk tehát elfogadhatónak, amely a jogrend és a demokrácia szabályainak figyelembe vételével megőrzi a nemzetgazdaságok egyensúlyát, esély-

egyenlőségét. Ilyen feltételek megléte esetén nem tagadhatjuk a globalizáció és az integráció folyamatának szükségességét. De a folyamat ilyen feltételek mellett is megköveteli, hogy további küzdelmet indítsunk bérekért, jogokért, demokráciáért, kultúráért, mert ha ezt nem tesszük, akkor a lemaradásunk véglegessé és totálissá válhat. És akkor jöhetnek az önéletrajzok, amelyekben „szeretjük a rizst”.

Andreas Braun (ÖTV):

A globalizációval szembeni bátor szakszervezeti ellenállás elképzelhető, esetleg eredményt is hozhat. De úgy gondolom, hogy önmagában az ellenzés még nem visz előre minket. Az 1973-ban létrejött Európai Szakszervezeti Szövetség akkor alakult meg, amikor az integráció már tény volt. Attól tartok, hogy a globalizációra reagálással is késésben vannak a szakszervezetek. A globalizáció már-már kiterjedt. Kérdéses, hogyan tudjuk ezt a folyamatot ekkora késéssel kezelni? Azt támogatnám, hogy egyelőre még várjunk az ellenállással, mert én esélyt is látok a globalizálásban. Azt javaslom inkább, hogy mi is formáljuk, alakítsuk a globalizálódást. A szakszervezeteknek konkrét javaslatokat, elgondolásokat kellene kidolgozniuk.

Az is igaz viszont, hogy a szakszervezeteknek még inkább európaivá, nemzetközivé kell válniuk. Ha ez megtörténik, akkor több eséllyel írhatnánk elő minimum-követelményeket a globalizációval szemben Európára vonatkozóan, ide értve Kelet-Európát is. Az európai szakszervezetek egyesült erejével több sikerre számíthatnánk a bérabszolgák elleni harcban, a szociális dömping elkerülésében. De pusztán csak heroikus ellenállást hirdetni nem elegendő. Fel kell tehát készülnünk arra, hogy javaslatokat tudjunk tenni, meg tudjuk mutatni, mi van a mi

serpenyőnkben. Tehát miközben ellenállunk – legalábbis párhuzamosan – ki kell dolgoznunk a magunk globalizációs stratégiáját, bármennyire nehéz is ez.

Dr. Kovárik Erzsébet (MKKSZ):

A privatizációval összefüggésben számtalan kérdést lehetne feltenni, de csak kettőt teszek fel, mind a kettő a szakszervezetek szerepvállalásával kapcsolatos. Az itt felszólaló angol kollégáinktól hallottuk, hogy az önkormányzati közszolgáltatások privatizálása sértheti a helyi demokráciát, adott esetben sérülhet a helyi közszolgáltatás biztonsága is. Ugyanakkor az Állampolgári Chartában azt is meghirdették, hogy a privatizációnak az állampolgárok érdekeit kell szolgálnia, a közszolgáltatások minőségét kell javítania. Amikor a szakszervezet a privatizációval szembefordul, vajon nem fordul-e egyúttal szembe a fogyasztók nagy tömegeivel is? Ez az egyik kérdésem. A másikat pedig az váltotta ki, hogy itt is hallottuk és angol forrásokból olvastam is, hogy a privatizációnak rengeteg jó hatása is volt. Egyebek között például az, hogy az önkormányzatok attitűdje teljesen megváltozott a szolgáltatások szervezésében. Tulajdonképpen azt szeretném kérdezni, nincs-e valami jó ötletük, hogyan lehetne itt Magyarországon is elérni az önkormányzatok szolgáltatási magatartásának ezt a változását, miként lehetne a közszolgáltatást nyújtók szemléletét privatizáció nélkül megváltoztatni?

Igor Lensky (SLOVES):

Úgy gondolom, hogy a privatizálás formáiról beszélve nem szabadna elfelejtenünk, hol élünk, hol vagyunk. Tegnapi felszólalásomban említettem egy példát: a személyi költségek

csökkentése érdekében az egyik szlovák hivatalból elküldték a havi 2000 koronát kereső takarítónőt, s egy magáncégnek most 14000 koronát fizetnek ugyanazért a takarításért. Elfelejtettem hozzátenni, hogy az illető cég tulajdonosa a hivatali vezető felesége. A munkát végző takarítónő ugyanaz a személy, aki korábban volt, s változatlanul 2000 koronát kap érte. A képlet tehát egyszerű: a privatizálással ez a szolgáltatás megszabadult az állam zsarnokságától, s egy másik igába, a vállalkozó zsarnoksága alá került.

Reagálások a vitában felvetett gondolatokra, kérdésekre

Alan Leather (PSI):

Érdekes a kérdés, hogy a szakszervezetek ellenzik-e a privatizációt, s ha igen, nem a fogyasztók érdeke ellen cselekszenek-e. Fel kell tennünk ezt a kérdést, ha őszinték akarunk lenni önmagunkkal és a fogyasztókkal szemben. Szakszervezetként nem ideológiai jellegű az alapállásunk a privatizációval szemben. Mégpedig azért nem, mert úgy véljük, hogy ugyanabba a csapdába esnénk, mint azok, akik a privatizációt egyedül üdvöztető megoldásként kínálják. A magánosítás ilyen jellegű feldicsérése, egyetlen lehetséges gyógyírként minősítése ugyanis szintén ideológiai eredetű. A 10–15 évvel ezelőtti helyzet az volt, hogy bizonyos szakszervezetek ideológiai alapon elleneztek a privatizációt. Azóta megváltozott a helyzet, sok idő telt el.

Feltettünk néhány kérdést arról, hogy a privatizáció hasznára lesz-e a fogyasztónak és annak is, aki nyújtja az adott szolgáltatást, s kifejllesztettünk – más szakszervezetekkel együtt – bizo-

nyos privatizálási irányvonalakat. Ezeket brosúrában is megjelentettük és eljuttattuk tagszervezeteinkhez, amelyek nagy hasznukat vették. Tudom, hogy a szakszervezetek a privatizációs szituációk tömegével kerülnek szembe. A közszolgáltatások piacosítása mindenek előtt igen bonyolult gazdasági-gazdaságossági számításokat kíván. A megválaszolandó kérdések ugyanis nem csak az éppen akkor adott, pillanatnyi gazdasági helyzettel függenek össze, hanem a jövővel is. Tehát a jövőre vonatkozóan is el kell végezni a megfelelő számításokat, amennyiben konfrontálódunk a problémával.

Nem feltétlenül vagy- vagy helyzettel találjuk magunkat szemben. Előfordulhat, hogy ha költségvetési megszorítások kényszerítenek bennünket és egy magáncég olcsóbb, akkor el kell fogadnunk ezt a döntést. De ebben az esetben is meg kell néznünk, hogy milyen hosszú távú következményei lehetnek a döntésnek. A szakszervezeteknek nagyon jó ismeretekkel kell rendelkezniük ahhoz, hogy a dolgokat mélységükben megvizsgálják és miután tanulmányozták a konkrét ügyet, kialakítsák álláspontjukat, hogy a privatizáció-e a legjobb megoldás. Nagyon lényeges, hogy legyen időnk a különféle lehetőségek megvizsgálására. Vannak olyan területek, ahol csak a tapasztalat mutatja meg, hogy mi a helyes megoldás. Ilyen például az egészségügy, az oktatásügy, a különféle közművek, ahol a tapasztalat nagyon gyorsan megmutatja, hogy a privatizáció jót tett-e vagy sem, s hogy a privatizáció csak azoknak előnyös-e, akik meg tudják vásárolni a nekik szükséges szolgáltatásokat, a magánosítás mindenki érdekében történt-e vagy csak a gazdagoknak jó. Ezekben az esetekben nem kell hosszas kutató munkát végezni, de vannak olyan területek, ahol nagyon meg kell nézni, mit teszünk, milyen álláspontot foglalunk el a privatizáció ügyében.

Chris Lennie (UNISON):

A privatizáció szempontjából döntő kérdés, hogy tudjuk, mire van szüksége az adott szolgáltatást igénybe vevő ügyfélnek. Vannak olyan közszolgáltatások, amelyeket az emberek nem mindig vesznek igénybe, másokat viszont állandó jelleggel. Erről nem feledkezhetünk meg.

Ami a multinacionális cégeket illeti, nem az a lényeg, hogy szeretjük-e őket vagy sem. Tudomásul kell vennünk, hogy vannak, léteznek. Gondot az okoz, ha a multiknak globális gazdasági hatalmuk van, olyan hatalom birtokába jutottak, amelyet már nem tud ellenőrzés alatt tartani a demokrácia. Mi lesz az ilyen helyzet vége? Tulajdonképpen a jelenleg legerősebb hatalmat, a globális gazdasági-pénzügyi hatalmat nem demokratikusan választották. Ez az, ami engem igazán zavar. A multinacionális vállalatok az egész világon olyan erős szervezetek, amelyeket senki sem ellenőriz demokratikus módon. Hol és hogyan ellenőrizhetné a népakarat ezeket a cégbirodalmakat, amelyeknek a kezében van a tulajdonképpeni hatalom? A nagy multik csak mazsoláznak a gazdaságban, a legjobb dolgokat szedik ki maguknak. Vannak olyan közszolgáltatások, ahol egyáltalán nincs profit. Az államnak vagy az önkormányzatnak kizárólag csak ezekkel kellene foglalkoznia? Ezeket ugyanis a magáncégek nem fogják átvállalni.

Ha megnézzük az önkormányzatokat, akkor viselkedésükkel, szolgáltatásaik nyújtásának körülményeivel kapcsolatban fel kell tennünk egy nagyon fontos kérdést. Méhozzá azt, hogy a szolgáltatás minősége, tehát a teljesítmény és az ár milyen viszonyban van egymással. Tapasztalataink ezzel kapcsolatban meglehetősen eltérőek, a sorsunk azonban nagyon hasonló. Nyilván voltak különbségek közöttünk e tekintetben a múltban, de a jövőnk közelebb lesz, mint a múltunk volt. Mindannyian azt akarjuk, hogy a közszolgáltatások színvonala emelkedjék, s ügyfélorientálttá válják.

Stratégiánk kidolgozásakor tehát először is azt kell meg-
néznünk, hogy mi az adott közszolgálat specifikus célja, s me-
lyik az a szerv, ki az, aki ezt a közszolgálatot a legjobban el tudja
látni. Személyes véleményem: nem biztos, hogy a szomszédom-
nak is arra van szüksége, amire nekem. Ismemünk kell tehát a
lakosság különböző rétegeinek igényeit. Ezért sok érintettel kell
tárgyalnunk, hogy megtudhassuk, mire van leginkább szüksé-
gük, s hogy mikor ki kínálja fel nekik a számukra szükséges
szolgáltatásokat.

Ezeket a kérdéseket átvihetjük nemzetközi szintre is. Min-
denhol meg kell nézni az érintetteket, azt, hogy milyen szük-
ségleteik vannak, s ki, hogyan, milyen anyagi forrásokkal ren-
delkezve kínálja fel ezeket a szolgáltatásokat.

Hogyan tovább? Gondolatok a közszolgálat jövőjéről

Günter Weninger (GdG)
előadása

Nincs senki, aki tálcán kínálna nekünk megoldásokat. Az idő
rövidsége miatt csak címszavakban beszélek néhány kérdésről.
Karl Popper szerint a jövő teljesen nyitott, tőlünk magunktól, tet-
teinktől, holnapi, holnaputáni cselekvéseinktől függ a jövőnk. A
kívánságainktól, a vágyainktól, a félelmeinktől, a reményeinktől

függ, attól, hogy milyennek látjuk a világunkat, miként érté-
keljük a jövőbeli lehetőségeinket. Miért idéztem Poppert? Azért,
mert olykor, érzek bizonyos rezignációt a szakszervezetek ber-
keiben. Ezt érzem például a globalizációval szembeni vissza-
fogottságban, a piaci erőkkel és az olyan erőkkel szembeni
visszafogottságban, amelyekkel szemben állunk és az össze-
függésekre csak utólag jövünk rá. Ennek ellenére azt gondolom,
hitet kell tennünk amellett, hogy a közszolgálatnak igenis van
jövője, kell jövőjének lennie. Az emberek érdeke ez. A közszol-
gálat ugyanis abban az értelemben is közszolgálat, hogy szociál-
lis szolgáltatásokat nyújt azoknak, akik piaci körülmények kö-
zött nem tudják megvásárolni ezeket a szolgáltatásokat.

A szakszervezetnek fel kell ismernie azt is, hogy vannak gyen-
ge pontok is a közszolgálatban. Ha ezt nem ismerjük fel, akkor
nem tudjuk megközelíteni a problémát. A gyenge pontok közé a
hatékonyság hiánya, a bürokratizmus, az ellenőrzés elégtelensége,
az igazgatás bonyolultsága, a modern technikai eszközök lassú al-
kalmazása, a finanszírozás problémái és az emberi tényezőkkel
kapcsolatos gondok sorolhatók. Itt jönnek a kritikusok, akik a
gyenge pontokra rámutatva követelik a deregulációt. A kritikákba
bevonják a nyilvánosságot és a politikát is, mert a kormányok
könnyen akarják megoldani a finanszírozási problémákat. Kön-
nyű megoldást pedig az ígér, ha minél kevesebb kötelezettsége
van az állami költségvetésnek. A piac – mondják – mindent sokkal
jobban megold. Az embereket folyton bombázzák a közszolgálat
gyengeségeivel, mindig felhívják a figyelmüket ezekre, s ismerjük
az embereket, akik megfordulnak az önkormányzati közhivatalok-
ban, nem nehéz negatív tapasztalatokat szereznünk.

Mi a mi feladatunk, a szakszervezetek tennivalója ezzel kap-
csolatban? Segíteniünk kell a közigazgatás, sőt az egész közszol-
gálat gyengeségeinek, hiányosságainak felszámolásában, abban,
hogy nagyobb hatékonysággal, kevesebb bürokratizmussal, át-
láthatóbb módszerekkel dolgozzék az igazgatási apparátus. Úgy
gondolom, hogy meg tudunk felelni ennek a kihívásnak, annak

az igénynek, hogy mind nemzeti, mind európai nemzetközi szinten javítsuk a közszolgálat image-át. A közszolgálatban kételkedőtől meg kell kérdeznünk, mi lenne, ha nem az állam nyújtaná azt a teljesítményt, amit a közszolgálat produkál, el kell mondanunk nekik, hogy a különböző országokban sok negatív tapasztalat halmozódott fel a közszolgálat privatizációjával kapcsolatban.

Rá kell kényszerítenünk a politikát, hogy offenzív módon próbálja megoldani a közszolgálat gondjait, nem a felszámolást, hanem a javítást szorgalmazva. A szakszervezetnek a hajtóerő szerepét kell betöltenie ebben. Világossá kell tenni, hogy a változások csak a közszolgálatban dolgozók bevonásával lehetségesek, csak úgy képzelhetők el, ha a közszolgálati dolgozók lehetőséget kapnak a beleszólásra, a változtatások kidolgozásában való részvételre.

Bécsben bevezettünk egy olyan rendszert, amely alapján minden megvalósítható újítási, innovációs javaslatért külön elismerés jár a közszolgálati alkalmazottaknak. A politikai erőket is magában foglaló bizottság minősíti a kollégáktól érkező ajánlásokat, amelyek között új formanyomtatvány javaslatra épp úgy lehet, mint az adminisztrációt, az ügykezelést egyszerűsítő, gyorsító gép kitalálása. Ha az ajánlás megvalósítása sikeres, a javaslatot benyújtó kitüntetést kap, mert hozzájárult a közszolgálat minőségének javításához.

A közszolgálat korszerűsítését szorgalmazva természetesen prioritásokat is meg kell határozni. Ugyanis jogosak azok az észrevételek, amelyek szerint nem minden mostani közszolgáltatást az államnak kell produkálnia, de vannak olyan alapellátási formák, amelyeket mindenképpen állami kézben kell tartani, mert az embereknek szükségük van ezekre. Ebbe a kategóriába tartozik például a szociális, az egészségügyi, a közoktatási, a kulturális, a közbiztonsági alapszolgáltatás.

Szakszervezetként az is feladatunk, hogy gondoskodjunk tagjaink megfelelő jövedelméről. Nem engedhetjük meg a bér-

dömping létrejöttét. Szóba került itt az irodahelyiségek takarítása. Ezt a munkát a cégek általában kisegítő munkásokkal végzetetik el, sok esetben olyan alkalmi munkásokkal, akiknek nincsen társadalombiztosításuk, mert csak 1-2 napig foglalkoztatják őket. Így természetesen nem lehet garantálni a minőségi munkát. Ezt csak azoktól lehet elvárni, akik hosszú távon vannak alkalmazásban, természetesen bejelentve a társadalombiztosításnak. Tapasztaljuk, hogy egy idő után romlik más magánszolgáltatók tevékenységének a minősége is. Az állampolgárok mindebből azt tapasztalják, hogy ugyanannyi adóért rosszabb szolgáltatást kapnak. Mindennek az okát meg kell magyaráznunk az embereknek.

Néhány más kérdéssel is offenzív módon kell foglalkoznia a szakszervezetnek, nem maradhatunk defenzívában. Szinte naponta mérlegelnünk kell, mit lehet offenzív módon megközelíteni, hogyan lehet az embereket saját oldalunkra állítani. Ez olykor rendkívül nehéz, de nem hagyhatjuk, hogy sarokba szorítsanak bennünket.

Végül engedjétek meg néhány szót szólnom erről a konferenciáról. Nagyon kellemes és igen hasznos volt ez a tanácskozás. Úgy érzem, nem kell attól tartanunk, hogy hazatérve elfelejtjük ezt a vitát. Sokkal mélyebb, sokkal értékesebb volt ez az eszmecsere annál, hogy veszendőbe hagyhatnánk az itt felszínre került tapasztalatokat. Nagy szükségünk van ezekre a közös tapasztalatokra, mert Európa-szerte csak közösen tudjuk megoldani a munkánk során adódó problémákat.

Andreas Braun (ÖTV) előadása

Günter Weninger sok olyan dolgot mondott el, ami bennünket, a német közszolgálatban dolgozó szakszervezeti vezetőket hasonló módon érint és foglalkoztat. Ezeket nem akarom megis-

métni. Konferenciákról általában szokásos úgy nyilatkozni, hogy hasznos volt, fontos volt. Ez a tanácskozás számomra megkülönböztetetten értékes volt, mert alaposan megismerhettem mindazokat a problémákat, amelyek magyar kollégáinkat foglalkoztatják. Nemzetközi együttműködésünk szempontjából is sokat adott ez az eszmecsere, mert áttekintést kaptunk a SZEFG berkeiben a közszolgálat jövőjéről folyó vitákról.

Mi lehet a következő lépés? Talán az, hogy a tanácskozás két napja alatt itt szóba került nagy összefüggések részleteiről érdemes lenne szakterületek szerint külön-külön, az egyes konkrét kérdéseket mélyebben elemző konferenciákat tartani. Ilyen például az a téma, hogy miként lehet az állampolgárnak megmagyarázni a privatizációt. Sok figyelmet érdemlő német és angol tapasztalat halmozódott fel ezzel kapcsolatban. Nagyon fontosnak tartom, hogy Magyarországon is megismerjék ezeket a példákat, hogy minél több érv legyen a kezetekben, ha a közszolgálat privatizációja kapcsán nyomás alá kerülnétek.

Ezt a mostani konferenciát reményeim szerint az is követi majd, hogy a magyar közszolgálat is bekapcsolódik a közszolgálat jövőjéről folyó európai vitába. Úgy gondolom, hogy ezeken a jövőbeli nemzetközi vitákon mélyebben kell vizsgálnunk az egyes szakmák – például az egészségügy, vagy a közigazgatás – problémáit, kölcsönösen bővítve tapasztalatainkat, gazdagítva érdekvédelmi, érdekképviseleti munkánk eszköztárát.

Alan Leather (PSI) előadása

Mindazzal, amit Günter Weninger és Andreas Braun elmondott, messzemenően egyetérték, gondolataikat nem akarom megismételni. Inkább olyan egyéb dolgokra utalok, amelyek mind a ma, mind a jövő szempontjából fontosak. És természetesen arra is kíváncsi vagyok, hogy magyar barátaink miként

gondolkodnak a közszolgálat jövőjéről, nemzetközi együttműködésünk lehetőségeiről, miben tudunk – a rendelkezésünkre álló források felhasználásával – közös stratégiát kialakítani.

A közelmúltban tárgyaltunk arról, hogy miként tudjuk a lehető legjobban felhasználni a rendelkezésünkre álló forrásokat. Ezek a források korlátozottak, éppen ezért fontos, hogy a lehető legnagyobb hatásokkal használjuk fel őket tagságunk érdekeinek szolgálatában.

Részt vettünk egy stratégiai tervezési anyag kialakításában, összeállításában. Ez bármelyik szakszervezet számára hasznos, irányadó lehet, amikor megpróbálja beazonosítani erős és gyenge pontjait, és hatékonyan megtervezni a jövő tennivalóit. Ezek a tulajdonképpen egyszerű gyakorlatok lehetővé teszik a szakszervezetek vezetői számára, hogy leüljenek, s megvizsgálják, hogy pillanatnyilag hol állnak, milyen lépésekre alkalmas a struktúrájuk, a források. Nem rossz néha tükörbe nézni, s szemügyre venni, hogy milyenek vagyunk.

A második fázis annak meghatározása, hogy hova szeretnénk eljutni, a szervezettség, a tevékenység szervezése szempontjából hol akarunk jobb eredményeket elérni egy-két vagy három év múlva. Ezt követi az a kérdés, hogy a jelenlegi helyzetből hogyan juthatunk el oda, abba az állapotba, amire törekszünk. Ez a módszer segíti a szakszervezeteket abban, hogy világosan meghatározzák, mivel rendelkeznek, hogyan tudják azt a lehető legjobban felhasználni egy bizonyos időszakon át a tagság szükségleteinek megfelelően. Ha igénylik, néhány példányt szívesen rendelkezésükre bocsátok ebből az anyagból, hogy a szakszervezetek stratégiai-tervezési folyamatát segítsük. Mert végül is mindenki maga tudja meghatározni saját prioritásait.

Meg kell néznünk azt is, hogy az oktatásnak mi a szerepe a szakszervezetek fejlődésében, mi a szerepe a szervezésnek, a kampánynak, hogyan lehet kialakítani a közszolgálat reformjaként élénk tárt szándékok alternatíváit, miként lehet folyamatosan fenntartani reagáló képességünket a tagság változó szük-

ségeire. Struktúránkon belül nyilvánvalóan rendelkezünk kell azzal a lehetőséggel, hogy a változó gazdasági és politikai környezetre is reagálunk, megfeleljünk ezeknek a változásoknak. A szakszervezeteknek nagyon sok változással kellett megküzdeniük az elmúlt néhány év során. A legsikeresebbek azok a szakszervezetek tudtak lenni, amelyek önmagukat is feltérképezték. Mindezzel már azt is meghatározzuk, hogy a jövőben miként tudunk előre haladni. Nagyon fontos része ennek a stratégiaépítő gyakorlatnak az, hogy felmérjük, miként tudjuk a lehető legjobban felhasználni a rendelkezésünkre álló forrásokat egy nehéz, változó időszakban. Ez az egyik kérdés, amit fontos megvizsgálni.

A továbbiakban arról szeretnék néhány szót szólni, hogy a PSI, mint nemzetközi szervezet milyen területeken tud segíteni a stratégia-kialakításban, a jelenleg szükséges tennivalókról történő gondolkodásban.

A legfontosabb politika-alakító bizottságunk a közszolgálati munkacsoport, amely évente két alkalommal ülésezik, általában Genfben. A munkacsoport tanácskozásaira olyan emberek gyűlnek össze, akik a szakszervezeti politika alakításában vesznek részt, a szerkezetváltás, a privatizáció, a gazdasági globalizáció kérdéseivel foglalkoznak. Ebben a bizottságban már számos nagyon fontos dokumentum, tanulmány, ötlet született. Ez nem elsősorban elméleti, hanem sokkal inkább gyakorlati kérdésekkel foglalkozó testület. Az itt született anyagok közül néhány bizonyára Önök számára is fontos, érdekes lehet.

Az egyik legutóbbi kiadványunk például a privatizációról és annak közép-kelet-európai országok-béli tapasztalatairól szól. Egy-egy példát vettünk a régió országaiból, köztük Magyarországról is. Ez a kiadvány igen hasznos lehet, ha általában próbáljuk elemezni a privatizációt, azt, hogy hová, meddig jutottak a privatizációban a térség országai, de ahhoz is, hogy specifikusan vizsgáljuk a kérdést egy adott ország vonatkozásában.

Oktatási célú kiadványaink is vannak, amelyekkel informá-

ciókhoz kívánjuk juttatni az érdeklődőket. Az egyik például a globális gazdaság demokratizálásának kérdéseivel foglalkozik. Ez irányadó munka azok számára, akik erről a témáról tartanak kurzusokat, s a szakszervezeti vezetőket szeretnénk segíteni vele abban, hogy megfogalmazhassák a neoliberais gazdasági trenddel kapcsolatos kritikákat.

Ugyanakkor arra is alkalmas ez a kiadvány, hogy életképes alternatív stratégiákat vázoljunk fel a gazdaság számára, olyan alternatívákat, amelyek köré minden szinten – a tagság, a közvélemény és a politikusok szintjén egyaránt – mobilizálni lehet a politikai támogatottságot. Harmadrészt arra is jó ez a kiadvány, hogy az alternatív stratégiát keresve beazonosítsuk a globális szolidaritást és a nemzetközi kooperációt szolgáló intézkedéseket. Fontos tehát, hogy ne fogadjuk el a globális gazdaságot, s gondolkodjunk más megoldásokon, más lehetőségeken. Ebben segít ez a kiadvány, amelynek megállapításait azonban nem szabad etalonként, minden helyzetre alkalmas, egyetlen lehetséges válaszként kezelni. Ez nem kész receptek gyűjteménye, hanem a témáról való gondolkodás elindítását segítő kiadvány, amely abban segít a szakszervezeteknek, hogy a közös gondolkodás, a beszélgetések eredményeként használható ötletek szülessenek. Ha abban a helyzetben vagyunk, hogy tárgyalhatunk a közszolgálat szerkezetváltozását szorgalmazó munkáltatókkal, nagyon fontos, hogy saját alternatívánk legyen, s ne csak azt tudjuk mondani, hogy amit ajánlanak, az nem jó. Különben semmi értelme részt vennünk az ilyen tárgyalásokon.

Van még egy aktuálisan fontos téma, amelyet a legutóbbi időben kezdtünk kidolgozni: a Világbankkal kapcsolatos dialógus kérdései. Nem elegendő ugyanis pusztán bírálni a Világbankot. Tárgyalnunk kell velük arról, ami bennünket aggaszt a Világbank politikájában, sőt az is fontos, hogy legyen valamilyen alternatív javaslatunk arról a témáról, amelynek világbanki megoldásával nem tudunk egyetérteni. Végigmentünk a közelmúltban a Világbank valamennyi szerkezetváltási direktíváján, ame-

lyek alapján vizsgálják az egyes országok helyzetét, s arra kérünk egy szakértőt, hogy foglalja össze ezek lényegét. A szakszervezetek számára nagyon fontos ezek ismerete, hogy kérdezni tudjanak a Világbank embereitől, amikor azok egy-egy országba érkeznek. A sok száz oldalas irdatlan mennyiségű dokumentumot mi 40 oldalra zanzásítottuk, kiemelten kezelve természetesen a szakszervezetek számára fontos kérdéseket.

A PSI az utóbbi néhány évben mind jobban erősödő kapcsolatot tart fenn a Világbankkal. Több találkozónk volt, ezeken kifejtettük a mi elképzeléseinket, privatizációs politikánkat és tárgyaltunk arról a készülő jelentésről is, amely az államszervezet kérdéseivel foglalkozik majd, s várhatóan 1997 tavaszán kapja meg végleges formáját. Találkoztunk a jelentés készítőjével, akinek elmondtuk – később pedig írásban is elküldtük neki – az állammal kapcsolatos álláspontunkat. Reméljük, hogy véleményünknek nyoma lesz majd a jelentésben, hiszen tagszervezeteink tagságának jelentős része állami alkalmazott, így nekünk is vannak figyelmet érdemlő tapasztalataink e téren. Azt hiszem, hogy most nem rosszak a tárgyalási lehetőségeink, a Világbank ugyanis érdeklődést mutat irányunkban a közszolgálat jövőjével, reformjával kapcsolatos ügyekben. Érdemes ezt a lehetőséget kihasználnunk.

Van még egy témakör, amely a szakszervezetek számára igen fontos: a kommunikáció, az információhoz való hozzáférhetőség, az, hogy miként lehet leggyorsabban és leghatékonyabban a legtöbb információhoz jutni. Nyilvánvalóan meg kell tanulnunk maximálisan kihasználni az új kommunikációs technológiák lehetőségeit. A számítógépes információcserére, az e-mailre, az Internet használatára gondolok. Óriási mennyiségű információ áll rendelkezésünkre, s ez nagyon hasznos lehet a szakszervezetek számára. A szakszervezeti irodák számára lehetővé kell tenni, hogy használják ezt a kommunikációs technológiát.

A PSI a közelmúltban saját Internet-oldalt kapott. Tudom, hogy az UNISON is rendelkezik ilyennel. Most tehát egyszerűen

be lehet lépni az Internet PSI oldalára és leolvasni az ott található fontos dokumentumokat, amelyek egyebek között a közszolgálat reformjának kérdéseivel is kapcsolatosak. Ezeknek az új kommunikációs lehetőségeknek a kihasználásával erősíteniünk kell szakszervezeteink reagáló képességét. Erre szükségünk van nemcsak az érdekképviselési tárgyalásaink sikeréhez, hanem ahhoz is, hogy a szakszervezeti tagságnak minél rövidebb idő alatt tudjunk válaszolni az őket foglalkoztató kérdésekre.

Tudom, hogy az információhoz jutásnak vannak nyelvi nehézségei is, de úgy vélem, hogy a nyelv mégis másodlagos. Az a legfontosabb, hogy az információ gyorsan áramoljon. Nem tudom, hogy az itt jelen lévő szakszervezetek közül hányan rendelkeznek már ilyen kommunikációs lehetőséggel, de nagyon a figyelmükbe ajánlom ezt az új lehetőséget. Ha figyelembe vesszük az előnyeit, már nem is érezzük annyira drágának.

Még egy dolgot szeretnék említeni a hogyan tovább kérdésköréhez kapcsolódva. Remélem, hogy – ennek a konferenciának az eredményeként is és korábbi találkozóink hozadékaként is – lehetőség adódik a PSI és a közszolgálatban dolgozók nemzeti szakszervezetei közötti kapcsolat erősítésére. Örömmünkre szolgál, hogy jelen lévő magyar kollégáink közül többen már aktívan részt vesznek a PSI tevékenységében. Úgy gondoljuk, hogy tapasztalatainkat, forrásainkat még jobban kihasználhatnánk, ha közvetlen kapocs kötne össze bennünket, ha az Önök szervezetei közül mind többen kérnék felvételüket a PSI-ba. Azt szeretnénk, ha ezután az eddiginél közvetlenebb, rendszeres dialógus lenne a PSI és Önök között. A PSI-hoz tagsági viszonytal kötődő közszolgálati szakszervezetek automatikusan résztvevői a PSI európai régiójának, amely afféle félautonóm testület, Brüsszelben van az irodája, s a szociális párbeszéd témakörében igen szoros kapcsolatot tart az Európai Unióval. Ez a testület foglalkozik azokkal a kelet-közép-európai országokkal is, amelyek felvételüket kérték az EU-ba. A PSI 1997-es költségvetésében külön forrást teremtettünk arra, hogy ezek az országok együtt-

működjenek tagszervezeteinkkel. Úgy gondoljuk, hogy az EU-harmonizáció a közszolgálati szakszervezetek számára is sok megválaszolandó kérdést vet fel, tisztában kell lenniük, hogy az unió-tagságnak milyen következményei lesznek országaik számára. Ezzel kapcsolatban különböző anyagokat állítottunk össze, s ezeket az Önök rendelkezésére bocsátjuk.

Végül szeretném figyelmükbe ajánlani azt a kézikönyvet, amelyet néhány évvel ezelőtt állítottunk össze. Ez a közszolgálat szerkezetváltásával és privatizációjával foglalkozó kézikönyv kilenc fejezetből áll, s a világ különböző tájain működő szakszervezeteinktől kapott információkat tartalmazza, annak tervezésével, a közszolgálatban alkalmazottak bevonásával a döntésekbe. Egyik fejezete a közszolgálat kommercializálódásával foglalkozik, azzal, hogy miként szembesülhetünk a privatizálás folyamatával, mi módon versenyeztethetők a szolgáltatók. Sok gyakorlati ötletet tartalmaz ez a könyv, a közszolgálat mai problémáival, reformtörekvéseivel foglalkozik. Ajánlom magyarra fordítását, s a benne lévő tapasztalatok nem lemásolását, hanem a magyar valóság figyelembe vételével történő alkalmazását, gyümölcsöztetését.

Szöllősi Istvánné (PSZ) előadása

Védekezés helyett offenzíva. Ez lehetne a kétnapos tanácskozásunkon elhangzottak mottószerű összefoglalása. Tizenöt gondolat köré csoportosítottam mondanivalómat.

1. Legfontosabb, hogy átlépjük saját árnyékunkat. Szakszervezeteinknek a szakmai politizálás mellett a jövőben hangsúlyosabban kell foglalkozniuk társadalmi politikai kérdésekkel is. Ez azt jelenti, hogy a reformok lakosságra gyakorolt hatását nekünk magunknak az eddiginél sokkal jobban kell figyelembe ven-

nünk. Ezeket a hatásvizsgálatokat nemcsak önmagunktól, hanem a mindenkori kormánytól is meg kell követelni. A tárgyalási feltételeink között ez a konzekvens magatartás eddig nem szerepelt, de mivel a fekete leves még hátra van, nem késünk el ezzel a dologgal. A hatásvizsgálatok mellett természetesen a költségvetésből és a nemzeti össztermékből való részesedés alakulásának számításait is – nem a számmisztika kedvéért, hanem azért, hogy magunk is felvázolhassuk a folyamatot –, meg kell követelnünk és figyelemmel kell kísérnünk. Különösen a társadalmi fogyasztás alakulásával kapcsolatos előrejelzéseket. A reformok ilyen módon kezelése az eddigitől teljesen eltérő szakszervezeti gondolkodásmódot követel meg.

2. A jövőben jobban kell figyelnünk a monetáris restriktív pénzügypolitikára, ennek hatásaira, különös tekintettel a neoliberalis politika fészkeire, az Egyesült Államokra, ahol ez a fajta restriktív magatartás ugyan általában kevésbé érzékelhető, de egyes rétegek körében teljesen egyértelműen és klasszikusan jelen van. E politika társadalmi hatásait – az elszegényedést, a munkanélküliséget és az ebből adódó bűnözést – azonban a lakossági szolgáltatások területén működő szakszervezeteknek érdemes lenne kutatásokkal elemezniük.

3. Szükségesnek látszik legalább a jövőben megvizsgálni, milyen gondolkodásmód az eredője azoknak a tanácsoknak, amelyek Európa számos országában – de kiváltképpen a középkelet-európai országokban – hasonló módon jelennek meg. Ezek sorába tartozik egyebek között az egyes egészségügyi ellátások piacosításának, az iskolák önkormányzati tulajdonba adásának, a privatizációnak, mint egyetlen üdvözlő módszernek a túlhangsúlyozása. Meg kell vizsgálnunk tehát, honnan jönnek ezek a javaslatok, egyáltalán kik készítik őket. És azt is meg kell vizsgálnunk, hogy ezekkel a javaslatokkal milyen összefüggésben van az európai jogharmonizációs folyamat hasonló túlhangsúlyozottsága. Általában igényesebben, kritikusabban kellene megközelítenünk a jogharmonizáció kérdéseit.

4. Minden a mostanihoz hasonló, vagy a SZEFE-en belül lefolytatott vitának hangsúlyosabb nyilvánosságot kellene adnunk. Annak ellenére mondom ezt, hogy természetesen nem vagyunk kegyeltjei a sajtónak. A nyilvánosság azonban nem csak és nem kizárólagosan az elektronikus médiát jelenti. Ide értem természetesen a döntéshozók és a kormányzati szervek előtti nyilvánosságot is. Tehát minden olyan kérdés vitájára, amely valamelyik kormányzati szervvel, vagy valamilyen döntéshozó fórummal kapcsolatos, meg kell hívunk az illetékes állami szervezet képviselőjét is.

5. Intenzívebben kell foglalkoznunk az Európai Unióhoz csatlakozásunk kérdéseivel is. Azt más szakszervezetek is megtehetik, amit a Pedagógusok Szakszervezete megtett: el kértük és tanulmányoztuk a csatlakozási kérdőíveket. De nem hiszem, hogy nekünk ezekkel a kérdőívekkel be kellene érünk. Sokkal inkább szükségünk lenne a kérdésekre adott válaszok elemzésére. Ugyanis egyáltalán nem széles körben ismert, hogy milyen válaszok születtek ezekre a kérdésekre, s ezek hogyan hatnak vissza az egész közszolgálati szektor jövőjére, egyebek között például a foglalkoztatási kérdésekre. Ezeket a vizsgáladásokat nagyon konzekvensen és igen rövid időn belül el kell végeznünk és a magunk számára is elrendeznünk.

Összehasonlító elemzéseket volna célszerű készíteni nemzetközi fórumokon arról, hogy más EU-tagságukat kérő országok milyen válaszokat adtak az EU-kérdőívekre. Szerfőlött sürgős volna a nagyon sokszor emlegetett, ámde általunk alig ismert Európai Önkormányzati Charta elemzése is, hiszen azok a vizs zásságok, amelyekről igen plasztikusan szolt Fehér József kolégám, túlzás nélkül mondható, hogy állatorvosi lóként mutatják a magyarországi önkormányzatok betegségeit. Úgy gondolom tehát, hogy a magyar önkormányzatiság hatéves gyakorlatának, tapasztalatainak összevetése az Európai Chartával már nem idő előtti és nem haszontalan.

6. Lehet kerülgetni és elodázni az őszinte szembenézést, de egy idő után elkerülhetetlen lesz válaszolni arra a kérdésre, hogy az európai közszolgálati szakszervezetek – vagy uram bocsá' az európai szakszervezetek, tehát a versenyszféra szakszervezetei is, de lehet, hogy ők még inkább érintettek – hogyan készülnek fel az országhatárokat átlépő, elkerülhetetlen munkaerőmozgásokra. Hogyan lehetne megfogalmazni – mert nyilvánvalóan meg kell fogalmaznunk – közösen a minimális munkajogi normákat. De előbb természetesen magunkkal kell konszenzusra jutnunk.

7. Magyarországon most nagyon aktuális a szakszervezeti jogok alkotmányosságának kérdése. A magyar szakszervezeti mozgalom egészében kevésbé, de a SZEFE-ben volt és van annyi erő, hogy meg tudta akadályozni a munkahelyi szakszervezeti jogok körén túllépő szakszervezeti jogok kihagyását – kifejejtését? – az ország új alkotmányának koncepciójából. A SZEFE egységes fellépése és a SZEFE tagszervezeteinek konzekvens magatartása – néhány parlamenti ellenszavazat segítségével – végül is a kérdés újragondolására készítette a kormányzatot. Nagyon fontos volna, hogy Európa országainak közszolgálati szakszervezetei saját alkotmányukat illetően is egységes európai joggyakorlatra késztessek kormányukat.

8. Kelet-Európa országában, köztütnk Magyarországon, ahol a többpárti demokráciát most tanuljuk, szükség lenne arra, hogy a parlamenti ciklusoknál hosszabb időre szoló megállapodásokot kössenek a szociális partnerek. Ha ugyanis igaz, hogy az egészségügyi ellátás nem politikai feladat, és nem politikai kategória, ha igaz, hogy az oktatás pártok feletti ügy, ha igaz, hogy a kultúrálódás alapvető emberi jog, ha igaz, hogy a közbiztonság megilleti az ország minden állampolgárát, akkor ebből az következik, hogy az e témákkal kapcsolatos megállapodásoknak sem az egyes kormányzati ciklusokhoz kell kötődniük. Sürgető feladatunk tehát kidolgozni olyan megállapodások alapszormait, amelyek átívelnek egy-egy kormányzati cikluson.

9. Kelet-Európa sajátosságait sokkal jobban figyelembe kell venni az európai csatlakozás folyamatában, mint azt eddig érzékeltük. Ezek a sajátosságok ugyanis külön-külön is igazak Kelet-Európa országaira, de együttesen, egymás hatásait felerősítve transzformálódnak a térségben.

E sajátosságok sorába tartoznak a jellegzetesen *alacsony bérek*, amelyek ugyanakkor magasnak látszanak, mert iszonyatosan magas adóval és járulékokkal terhelték. A másik sajátosság a Kelet-Európa szinte minden országában tapasztalható *magas infláció*, amely a jelek szerint viszonylag magas szinten stagnálni fog. Legalábbis ezt mondják a közgazdászok. A politikusok mindig attól függően mondanak mást, hogy milyen közel vagy távol van a következő választás. A harmadik kelet-európai sajátosság – bár ez Nyugat-Európában sem ritka – a *magas munkanélküliség*, illetve a munkanélküliek alacsony szintű szociális ellátása. A negyedik – igen súlyos – sajátosság, amely Magyarországot hatványozottan nyomasztja: az iszonyatosan *magas államadósság*. Nemcsak a külföldi adósság, hanem a belső adósság is elviselhetetlen méretűre duzzadt. Ez borzalmas terhet ró az országra. Ez az államadósság determinálja a közszolgálatok pénzzel való ellátottságát. 1997-ben Magyarország kamattartozása a tőketörlesztési kötelezettséggel együtt az állami költségvetés kiadási oldalának 40 százalékát teszi ki. Az ötödik sajátosság – amely megnehezíti az Európai Unióhoz csatlakozást is – a *fekete gazdaság* félelmetes kiterjedtsége.

Az alacsony bér, a magas infláció, a nagy munkanélküliség, az iszonyatos államadósság és a túlburjánzott fekete gazdaság együttesen van jelen Magyarországon és a volt szocialista országok csaknem mindegyikében. Ez a helyzet megköveteli, hogy Európa fejlettebb országai megkülönböztetetten figyeljenek erre a régióra.

10. A SZEF-ben és a SZEK minden tagszervezetében 1990–92 óta sokszor elmondtuk, hogy a mai napig nem tudtuk elérni a valódi államháztartási reformot. Ennek kikövetelése még mindig nem késő, mert az államháztartási reform tulajdonképpen már

zajlik Magyarországon. A bevezetés ütemét, a folyamatot lassítani kell még akkor is, ha közszolgálati szakszervezeteket ennek követelése miatt retrográdnak bélyegzik. Az állampolgár ugyanis nem bírja el, hogy sok egyéb mellett egyszerre sújtja őt a tandíj bevezetése, az egészségügyi piacosítása, a közbiztonság megrendülése. A közzféra szakszervezeteinek meg kell követelniük az államháztartási reform kiszámíthatóságát. Véget kell vetni annak, hogy reformok címén össze-vissza rángatják a közoktatást, az egészségügyet és most már a közigazgatást is. A reformok kiszámíthatósága alatt azt értem, amire a mai napig nincs válasz: a közfeladatok finanszírozásában mit kell az államnak, mit az önkormányzatoknak vállalniuk és esetleg mit a lakosságnak. Ez a megosztás ugyanis ma teljesen improvizatív jellegű, a költségvetés helyzetétől, a be nem fizetett társadalombiztosítási járulékok mennyiségétől függ.

Úgy gondolom, hogy az államháztartási reform ügyeiről a jövőben sokkal összefogottabban kell tárgyalnunk, s nem kerülhető meg a magyarországi sajátos privatizációs folyamat kényelge. Magyarországon ugyanis 1990–92-ben lezajlott egy sajátos privatizációs folyamat. Egészségügyi, kulturális, önkormányzati, sőt bizonyos közbiztonsági feladatokat ellátó intézmények is kikerültek az állam tulajdonosi köréből. Fejtetőre állt a rendszer, hiszen úgy születtek törvények, hogy az önkormányzatok felelősek mindenért, az állam csak hozzájárul a feladatok ellátásának költségeihez. Nem finanszírozza ezeket a közfeladatokat, hanem csak hozzájárul a kiadásokhoz, de nem tisztázott, hogy milyen arányban. Rendszerint olyan arányban, amilyent ki tud préselni az államból a szakszervezet.

A privatizáció tehát nem megtárgyalandó kérdésként, hanem istencsapásként jelent meg a magyar közzféra feladatkörében. A szakszervezetek, amelyek a kilencvenes évek elején a rendszerváltásból fakadó átalakulással voltak elfoglalva, részt sem vettek a közszolgálat privatizációjával kapcsolatos kérdések megtárgyalásában, de nem is kérdezték a véleményünket.

Ehhez jött még egy jobboldali, ideológiai mázzal leöntött álláspont: az oktatási és egyéb intézmények egy részének visszadása egyházi kézbe. A valóságban ez is sajátos privatizáció volt, ma már ez nyilvánvaló. Legalább a még megmaradt intézmények ügyében kellene valamilyen koncepció szerint eljárni, az eddiginél sokkal erőteljesebb szakszervezeti ráhatással. A költségvetési tárgyalásokon ezeket a szempontokat lényegesen határozottabban kell érvényesítenünk.

11. A kormánnyal kötött megállapodásaink végrehajtása folyamatos elemzést és értékelést kíván azzal, hogy a menet közbeni korrekciókat eleve nem tekintjük szentségtörésnek egyik fél részéről sem. A hároméves közalkalmazotti megállapodás sorsa mondatja ezt velem. Már most, az első év tapasztalatai után van mit módosítani rajta. Célszerű lenne hozzáfogni.

12. Az érdekegyeztetés feltételrendszerének törvényességi összefüggéseit sokkal erőteljesebben kellene – javaslat formájában – felvetnünk. Természetesen nem csak a Munka Törvénykönyve és a Közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény esetleges módosítására gondolok, hanem például az érdekegyeztetésből adódó anomáliáknak erősen kitett szakszervezeti tisztviselők hatékonyabb jogi védelmére. Erre konkrét törvénymódosítási javaslatot szükséges tennünk.

Az érdekérvényesítés szükséges feltétel ahhoz, hogy a szakszervezetek életben maradjanak. Ehhez a makrogazdasági összefüggésekre nagyobb figyelmet kell fordítanunk tárgyalásainkon, s van mit pótolnunk ezzel kapcsolatos felkészültségünkben.

13. Alapos vitában tisztáznunk kellene, mi a viszonyunk a restriktív pénzpontikához, ahhoz a gazdaságpolitikához, amely Magyarországon lehetetlenné teszi a közzféra feladatainak maradéktalan ellátását. Ennek a gazdaságpolitikának lényege az adósságkamat precíz, pontos fizetése, ezt követően a pénz átpumpálása a humán szférából a reálszférába – mert más belső forrásból aligha tud a gazdaság fellendülni –, s ennek következtében a közzférában keletkező hiányt piacósítani. Tisztáznunk

kellene, hogy mi a közszolgálati szakszervezetek viszonya ehhez a gazdaságpolitikához, ehhez a folyamathoz. Erre az alapkérdésre ugyanis évek óta nem válaszolunk.

A kérdés eldöntéséhez nem elegendő megkérdesni a Világbank szakembereit. A Világbank által készített – megjelent és publikus – jelentést természetesen célszerű elemeznünk. De ez csak a dolog egyik oldala. Az is szükségesnek látszik, hogy a közzféra szakszervezeti vezetői találkozzanak és tárgyaljanak a Nemzetközi Valutaalap magyarországi helytartójával. A Világbank rózsaszínruhás, szelíd kislány a Nemzetközi Valutaalap szakembereihez képest. Azon kívül, hogy a Világbank és a Valutaalap szakembereivel sürgősen – és nem egyszer, hanem folyamatosan – találkozunk kell, célszerű, ha találkozunk eladósodott országok szakszervezeteivel is, hogy megítélhessük a nemzetközi pénzüzetek magatartásának realitását.

14. Tisztelettel kérem és javaslom: az eddigi nagy SZEFRendvényekhez hasonlóan az ezen a tanácskozáson elhangzottak is jelenjenek meg kiadványban, hogy a szakszervezetek tisztviselői, tagjai megismerhessék és felhasználhassák.

15. A nemzetközi tőkével szemben csak nemzetközi szakszervezeti összefogással válaszolva lehet megmenteni a közszolgálatot. Ez az összefogás nem lehet csupán a szakmák összege, mert csak a szakmák sajátosságait figyelembe vevő, de azokon túlmutatni képes, a közszolgálat egészét felelősséggel megközelítő szakszervezeti magatartás segíthet mindannyiunkon. Magyarországon már nem kell bizonyítani, hogy nincsenek egyéni menekülési utak. Csak együtt érhetünk el eredményt. A SZEFRajmondata is kötelez minket az összefogásra. Azzal a szlogenel kezdtek annak idején, hogy „Az emberi élet minőségéért!” S az emberi élet minőségét determináló kérdésekben nincsen alá- és fölrendeltségi viszony.

Dr. Szabó Endre zárszava

Tisztelt Kolléganők, Kollégák!

Szöllősiné kolléganőm a magyar társadalmat, s ezen belül természetesen a szakszervezeteket, kiváltképpen a közszféra szakszervezeteit foglalkoztató kérdések széles palettáját vázolta fel. Számos aktuális kérdést vetett fel, olyanokat, amelyek közül jónéhány még hosszú évekre aktuális marad. Másrésről viszont mindaz, amiről szólt, témája lehet – akár egyenként is – különböző nemzetközi konzultációknak, hiszen a mi nemzeti sajátosságaink jelentős része valamilyen módon összefügg Európa, szélesebb értelemben pedig a világ ügyeivel is, beágyazódik azokba.

Úgy gondolom, mindannyian egyetérthetünk abban, hogy ez a két nap hasznos időtöltés volt és most, tanácskozásunkat befejezve megállapíthatjuk, hogy ha nem is tudtunk mindenről részletesen beszélni, mégis többet tudunk ma egymásról, mint amit akkor tudtunk, amikor megkezdtük konferenciákat. Azt is valom, hogy szilárdult bennünk a meggyőződés, hogy bár az egyes országok viszonyai és adottságai sok vonatkozásban különböznek, de a komoly veszélyt jelentő kihívások egyetemlegesen, globálisak. Konferenciánknak ez az egyik leglényegesebb tapasztalata. Ebből értelemszerűen következik számunkra az a parancs, hogy erősítsük együttműködésünket. Egybehangzó igény, hogy fejlesszük a közös gondolkodást, és ennek alapján nemzetközi szinten is a közös, együttes cselekvést valamennyi olyan ügyben, amely mindannyiunkat érint.

Nagyon örülök, hogy véget ért az a periódus, amelyben a PSI – a nemzetközi szervezet jelen lévő képviselői remélem nem

sértődnek meg, ha utalok rá – benyomásaink szerint kissé gyaknóvan és kételkedve figyelte a SZEFE és jó néhány magyar közszolgálati szakszervezet tevékenységét. Elég gyakran találkoztunk Magyarországon PSI-delegációkkal, amelynek tagjai tüzetesen kikérdezték az életrajzunkat – ha nem is személyre szólóan – utána elutaztak és azt követően tapasztalataink szerint nem történt semmi az együttműködés érdekében.

Tudom, hogy az elmúlt időszakban személyi változások is történtek a PSI vezetésében. Jó látni és tapasztalni, hogy nem egyszerűen személyi változások tanúi lehetünk, hanem a PSI politikájában, nemzetközi kapcsolataiban jól kirajzolódik egyfajta felfogásváltozás. Egy olyan felfogás megjelenésének jeleit látjuk, amely tudomásul veszi a realitásokat, s ezek alapján képes és kész kontaktust teremteni minden ország közszolgálati szakszervezeteivel, így a közép-kelet-európai országok szakszervezeteivel is, függetlenül attól, hogy vannak közöttük olyanok is, amelyek büszkék arra, hogy a történelmük több évtizedes. Miért kellene letagadniuk a történelmüket? A rendszerváltás nem járhat azzal, hogy a magyar szakszervezeti mozgalom megtagadja évszázados tradícióját. Ha ezt tenné, önmagát tagadná meg és a jövőjét tenné kétségessé.

Úgy gondolom, hogy a PSI szemléletváltozását igazolták számunkra azok a megnyilatkozások, amelyeket a PSI vezetőitől, illetve a PSI-ban fontos szerepet betöltő szakszervezetek jelen lévő vezetőitől és képviselőitől ezen a konferencián hallottunk. Reményre ad okot az is, hogy a PSI tagszervezeteivel bővülnek a SZEFE – és azt gondolom, hogy majd a SZEFE egyes tagszervezetei – bilaterális kapcsolatai is. Ez az egyes tagszervezetek számára nyithat új perspektívát az együttműködéshez.

Az UNISON-nal hosszú évek óta kitűnőek a kapcsolataink, messze visszanyúlunk a rendszerváltást megelőző időkre. Ezt mi igen értékesnek tartottuk korábban is, és nagyra becsüljük ma is. Jó hagyományai vannak az ÖTV-vel, a német szakszervezettel való együttműködésünknek és abban bízom, hogy e hagyó-

mányok hasznos elemei alapul szolgálhatnak a közeljövő és a távolabbi jövő jó szellemű együttműködéséhez. Megerősítem azt a szándékunkat, hogy a konferencián jelen lévő *osztrák* szakszervezeti partnerünkkel – bár velük nem túl régiek a kapcsolataink – a jövőben kölcsönösen fejlesztjük együttműködésünket, hasonlóan ahhoz a kapcsolathoz, amely az osztrák állami közalkalmazottakat és köztisztviselőket képviselő szakszervezettel (ÖGB) hosszú ideje kitűnő és hasznos.

Erre az is lehetőséget teremt, hogy közel vagyunk egymáshoz, a megépült autópálya megkönnyíti egymás gyors elérését. Természetes számunkra a szomszédos *Szlovákia* testvérszakszervezetével fennálló jó együttműködés, ebben az esetben is bízom a földrajzi közelség előnyeiben, kapcsolataink további fejlődésében.

Konferenciánk programja időben és tematikában egyaránt zsúfolt volt. Sok kérdésről csak elkezdhattuk az eszmecserét, s örülök annak, hogy úgyszólván minden külföldi kollégánk megerősítette: ezeket a beszélgetéseket folytatnunk kell. Esetleg oly módon is, hogy talán kevesebb témát tűzzünk majd napirendre, de azokról beszéljünk részletesebben, amint azt német kollégánk javasolta.

Tanácskozásunk nemcsak arra adott alkalmat, hogy a tárgyalóasztal mellett beszéljünk egymással. Bár a személyes beszélgetésekre fordítható idő igen kevés volt, ezt mégis nagyon fontosnak és hasznosnak érzem, mert a közvetlen emberi kontaktusok nagyon értékes és nélkülözhetetlen elemei a hivatalos találkozásoknak, a szervezeteink közötti tartalmas együttműködésnek. Egymás kultúrájának, hagyományainak, történelmének nemzeti karakterének megismerését, a múlt idők értékeinek becsben tartását azért is fontosnak érzem, mert vallom, hogy aki nem becsüli a múltját, annak nincs jövője sem. Igaz ez a nemzetekre és a szakszervezetekre vonatkoztatva is. Különösen aktuális ez ma, hiszen a világ – nemcsak a közszolgálatok vonatkozásában, hanem sok más összefüggésben is – globalizálódik,

liberalizálódik, s ebben a folyamatban veszély fenyegeti az emberiség alapvető értékeinek részét képező nemzeti értékeket, amelyeket kötelességünk védelmezni.

Kedves külföldi barátaink!

Köszönjük, hogy eljöttetek hozzánk, hasznos tapasztalataitokat, javaslataitokat megismertettétek velünk. Ezek értékes számunkra, s azt remélem, hogy számotokra is adott új ismereteket, tapasztalatokat, továbbgondolásra készítő ötleteket az, amit magyar kollégáink mondtak el tanácskozásunkon a saját gondjainkról, gondolkodásmódunkról. Bízom együttműködésünk jövőjében, bízom abban, hogy a szakszervezetek összefogása ha nem is könnyű utat járva és nem is nehézségek és ellentmondások nélkül, de képes lesz arra, hogy – a SZEF jelmondatát tágabban értelmezve – védelmezni tudjuk az emberek és az emberiség értékeit.

Megköszönöm a konferencia minden résztvevőjének hasznos hozzájárulását tanácskozásunk sikeréhez. Köszönöm a tollmácsok kitűnő teljesítményét, a konferencia szervezésében résztvevő kollégáim munkáját. Tanácskozásunkat ezzel befejezem.

*

Tartalom

Dr. Szabó Endre megnyitója	5
Dr. Kiss Péter üdvözlő szavai	7
Rainer Girndt üdvözlő szavai	12
Alan Leather (PSI) előadása a konferencia céljairól, feladatairól	13
Günter Weninger (GdG) előadása a közszolgálat átalakításának ausztriai tapasztalatairól	18
Átalakulóban a magyar közszolgálatok	26
Dr. Szabó Endre előadása	
A közszolgálat privatizációjának hatásai – esély vagy veszély?	
Andreas Braun (ÖTV) előadása	31
Vita a megnyitó előadások témáiról	38
Pódiumvita az egészségügyről	52
Günter Weninger (GdG) előadása	52
Dr. Gulyás Judit (EDDSZ) előadása	56
Kérdések az előadókhoz és válaszok	60
Nigel Vickery (UNISON) előadása	64
Andreas Braun (ÖTV) előadása	69
Megjegyzések, reflexiók	71
Pódiumvita a közszolgálat (közigazgatás, oktatás, kultúra, művészet) változásairól	80
Chris Lennie (UNISON) előadása	80
Vadász János (KKDSZ) előadása	83
Borbáth Gábor (PSZ) előadása	86
Duló Károly (MSZSZ) előadása	89
Michalkó Péter (KSZSZ) előadása	93
Vita az előadásokról, válaszok a feltett kérdésekre	98
Pódiumvita az önkormányzati intézményrendszer változásairól	111
Andreas Braun (ÖTV) előadása	111
Fehér József (MKKSZ) előadása	114
Chris Lennie (UNISON) előadása	118
Hozzászólások, kérdések az előadásokhoz	125
Válaszok a hozzászólásokra, kérdésekre	129
Alan Leather (PSI) előadása a közszolgálat privatizációjáról	134
Vita Alan Leather előadásáról	140
Reagálások a vitában felvetett gondolatokra, kérdésekre	145

Hogyan tovább? Gondolatok a közszolgálat jövőjéről	148
Günter Weninger (GdG) előadása	148
Andreas Braun (ÖTV) előadása	151
Alan Leather (PSI) előadása	152
Szöllősi Istvánné (PSZ) előadása	158
Dr. Szabó Endre zárszava	166